

T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı

ULUSAL VE ULUSLARARASI MUHASEBE STANDARTLARI AÇISINDAN
DEĞERLEME

Gizem ÇOPUR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin, 2007

T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı

ULUSAL VE ULUSLARARASI MUHASEBE STANDARTLARI AÇISINDAN
DEĞERLEME

Gizem ÇOPUR

Danışmanlar: Yrd. Doç. Dr. Tuncay Turan TURABOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin, 2007

ÖZET

İşletmenin finansal durumunu ve faaliyet sonuçlarını yansıtan finansal tablolar, işletme ile ilgili çeşitli kişi ve kurumların bilgi ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Bu nedenle finansal tabloların; gerçeğe uygun, karşılaştırılabilir ve tarafsız olarak hazırlanması gerekir ki, bu da bazı kurallar çerçevesinde hazırlanmalarıyla mümkün olur.

Finansal tabloların hazırlanmasında özellikle değerlendirme işleminin önemi çok büyüktür. Değerleme işlemi, kullanılan ölçülere göre işletmenin finansal durumunu ve faaliyet sonuçlarını etkilemektedir. Çünkü farklı yöntem ve ölçüler, farklı finansal tabloların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Diğer bir ifade ile finansal tablolar, değerlendirme işleminin sonuçlarını yansıtmaktadır. Bu nedenle değerlendirme ölçüleri, muhasebe uygulamalarında önemli bir yere sahiptir.

Bu çalışmada, Türkiye ve Uluslararası Muhasebe Standartları ile Türkiye’de uygulamada olan Vergi Usul Kanunu, Türk Ticaret Kanunu, Sermaye Piyasası Kurulu ile Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu düzenlemelerinde yer alan değerlemeye ilişkin düzenlemeler karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır.

Bu çerçevede, Uluslararası Muhasebe Standartları, Türkiye Muhasebe Standartları, Sermaye Piyasası Kurulu ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu düzenlemeleri arasında uyum olduğu ancak Vergi Usul Kanunu ile Türk Ticaret Kanunu’nun değerlendirme konusunda ne birbirleri ile ne de diğer düzenlemelerle benzerlik göstermediği ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe, Değerleme, Türkiye Muhasebe Standartları, Uluslararası Muhasebe Standartları

ABSTRACT

Financial statements that reflect the financial position and operation results, supply the need of people and institutions interested with the business. On this account, financial statements must be prepared truthful, comparable and impartial and this is possible when financial statements is prepared with in the framework of some regulations.

Valuation is very important in the process of preparing financial statements. Valuation can change the financial position and operation results according to the valuation measures. In other words, financial statements reflect the results of valuation. Thus, valuation measures are important in accounting applications.

In this study, valuation related regulations; Turkish and International Accounting Standards and also other applicaitions applied in Turkey like Tax Law, Turkish Commerce Law, Accounting Practices Principles of Banking Regulation and Supervision Agency and also regulations of Capital Markets Board of Turkey are researched comparatively.

In this context, it is exposed that there is a harmony among The International Accounting Standards, Turkish Accounting Standards, Accounting Practices Principles of Banking Regulation and Supervision Agency and regulations of Capital Markets Board of Turkey, but Tax Law and Turkish Commerce Law are niether similar to each other nor resemble to other regulations.

Key Words: Accounting, Valuation, Turkish Accounting Standards, International Accounting Standards.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR LİSTESİ	vi
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM: DEĞERLEME KAVRAMI	5
I.1. Değerlemenin Tanımı ve Muhasebe Sürecindeki Önemi	5
I.2. Değerlemenin Zamanı ve İşlevi	11
I.3. Değerleme Ölçüleri	14
I.4. Türkiye'deki Yasal Düzenlemeler Açısından Değerleme	20
I.4.1. Vergi Usul Kanunu Açısından Değerleme	20
I.4.2. Türk Ticaret Kanunu Açısından Değerleme	24
I.4.3. Sermaye Piyasası Mevzuatı Açısından Değerleme	27
I.4.4. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Mevzuatı Açısından Değerleme	29
I.4.5. Türkiye Muhasebe Standartları Açısından Değerleme	31
I.4.5.1. Türkiye Muhasebe Standartlarının Oluşum Süreci	32
I.4.5.2. Türkiye Muhasebe Standartlarında Değerleme Ölçüleri	34
I.5. Uluslararası Muhasebe Standartları Açısından Değerleme	36
I.5.1. Uluslararası Muhasebe Standartlarının Oluşum Süreci	38
I.5.2. Uluslararası Muhasebe Standartlarında Değerleme Ölçüleri	39
II. BÖLÜM: VARLIK HESAPLARININ DEĞERLEMESİ	41
II.1. Dönen Varlıkların Değerlemesi	41
II.1.1. Hazır Değerlerin Değerlemesi	41

II.1.2. Menkul Kıymetlerin Değerlemesi	46
II.1.3. Ticari Alacakların Değerlemesi	58
II.1.4. Diğer Alacakların Değerlemesi	66
II.1.5. Stokların Değerlemesi	66
II.1.6. Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyetlerinin Değerlemesi	75
II.1.7. Gelecek Aylara Ait Giderler ve Gelir Tahakkuklarının Değerlemesi	80
II.2. Duran Varlıkların Değerlemesi	81
II.2.1. Ticari Alacakların Değerlemesi	81
II.2.2. Diğer Alacakların Değerlemesi	81
II.2.3. Mali Duran Varlıkların Değerlemesi	82
II.2.4. Maddi Duran Varlıkların Değerlemesi	87
II.2.5. Maddi Olmayan Duran Varlıkların Değerlemesi	98
II.2.6. Özel Tükenmeye Tabi Varlıkların Değerlemesi	102
II.2.7. Gelecek Yıllara Ait Giderler ve Gelir Tahakkuklarının Değerlemesi	104
III. BÖLÜM: KAYNAK HESAPLARININ DEğERLEMESİ	105
III.1. Kısa Vadeli Yabancı Kaynakların Değerlemesi	106
III.1.1. Mali Borçların Değerlemesi	106
III.1.2. Ticari Borçların Değerlemesi	112
III.1.3. Diğer Borçların Değerlemesi	115
III.1.4. Alınan Avansların Değerlemesi	115
III.1.5. Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Hakedişlerinin Değerlemesi	116
III.1.6. Ödenecek Vergi ve Diğer Yükümlülüklerin Değerlemesi	118

III.1.7. Borç ve Gider Karşılıklarının Değerlemesi	118
III.1.8. Gelecek Aylara Ait Gelirler ve Gider Tahakkuklarının Değerlemesi	124
III.2. Uzun Vadeli Yabancı Kaynakların Değerlemesi	125
III.2.1. Mali Borçların Değerlemesi	126
III.2.1. Ticari Borçların Değerlemesi	126
III.2.3. Diğer Borçların Değerlemesi	127
III.2.4. Alınan Avansların Değerlemesi	127
III.2.5. Borç ve Gider Karşılıklarının Değerlemesi	128
III.2.6. Gelecek Yıllara Ait Gelirler ve Gider Tahakkuklarının Değerlemesi	128
III.3. Öz Kaynakların Değerlemesi	129
III.3.1. Ödenmiş Sermayenin Değerlemesi	130
III.3.2. Sermaye Yedeklerinin Değerlemesi	130
III.3.3. Kar Yedeklerinin Değerlemesi	133
III.3.4. Geçmiş Yıl Karları ve Geçmiş Yıl Zararları ile Dönem Net Karı (Zararı) Hesaplarının Değerlemesi	134
SONUÇ	136
KAYNAKÇA	141
EKLER	

KISALTMALAR LİSTESİ

AG	: Application Guidance (Uygulama Rehberi)
ASMMO	: Ankara Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
GVK	: Gelir Vergisi Kanunu
IAS	: International Accounting Standards (Uluslararası Muhasebe Standartları)
IASB	: International Accounting Standards Board (Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu)
IASC	: International Accounting Standards Committee (Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi)
IFAC	: The International Federation of Accountants (Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu)
IFRS	: International Financial Reporting Standards (Uluslararası Finansal Raporlama Standartları)
IMF	: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
LIBOR	: London Inter-Bank Offered Rate (Londra Bankalararası Faiz Oranı)
IOSCO	: International Organization Securities Commission (Uluslararası Menkul Kıymetler Örgütü)
IVS	: International Valuation Standards (Uluslararası Değerleme Standartları)
IVSC	: International Valuation Standards Committee (Uluslararası Değerleme Standartları Komitesi)
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
MSUGT	: Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği

SEC	: Securities and Exchange Commission (Amerikan Sermaye Piyasası Komisyonu)
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TÜRMOB	: Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
TMSK	: Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TMUD	: Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği
TMUDESK	: Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu
TSRŞB	: Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği
UFRS	: Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
UMS	: Uluslararası Muhasebe Standartları
UR	: Uygulama Rehberi
YTL	: Yeni Türk Lirası

GİRİŞ

İşletmelerin faaliyet sonuçlarını ve finansal durumunu, finansal tablolar aracılığı ile ortaya koyan muhasebe, işletmede gerçekleşen ekonomik değişimi yansıttığı gibi işletme ile ilgili kesimlerin karar verme araçlarını oluşturarak, ekonomideki değişime yön verir hale gelmiştir. İşletme ile ilgili kesimler finansal tablolardan elde ettikleri bilgilerle, yatırım yapma ya da yapmama kararı verdikleri için finansal bilgilerin gerçeği yansıtması ve güvenilir olması, finansal piyasaların gelişimi ile yakından ilgilidir. Finansal piyasaların, fon sahipleri ile fona ihtiyacı olanları bir araya getirebilmesi, finansal bilgilerin güvenilir olmasına bağlıdır.

Muhasebenin, karar verme aracı olarak ilgililere sunduğu finansal tabloların, anlaşılır, karşılaştırılabilir ve güvenilir olması, bu tabloların sunulma aşamasına gelmesine kadar geçen süreçle ilgilidir. Buna göre, ekonomik olaylar tanımlanarak sınıflandırılır ve bir ölçü birimi olarak para ile ifade edilerek kaydedilir. Kayıt altına alınan ekonomik olaylar, işletmenin finansal durumunu ortaya koyacak şekilde raporlanarak, ilgililere iletilir. Bu süreçte, bilgilerin güvenilir olması açısından önemli olan noktalardan biri, işletmede gerçekleştirilen ekonomik faaliyetlerin para birimi ile ifade edilmesi yani değerlemedir. Finansal tablolarda izlenecek tutarların değerlendirme işlemi ile belirlenmesi nedeniyle, değerlendirilmede kullanılan ölçüler, işletmenin finansal durumunu ve faaliyet sonuçlarını etkilemektedir. Farklı yöntem ve ölçüler, aynı işletmenin finansal tablolarının görünümünü etkileyerek, değişik sonuçların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.

Bunun yanı sıra, işletmenin varlık ve yükümlülüklerinin değişim zamanı, ortamı ve değişime taraf olan kesimler farklılaştıkça, değerlendirilme ölçüleri de farklılaşmaktadır. Ortaya çıkan bu farklılığın nedeni, değerlemenin öznel içermesidir. Farklı kesimler için, aynı

değişimin değeri, farklı anlamlar ifade edebilmektedir. Bu nedenle, muhasebe açısından değerlemenin önemi bir kat daha artmaktadır.

Karar vericilerin farklı amaçları olması nedeniyle, değerlendirme ölçüleri her kesim için farklılık gösterebilmekte ve bu durum işletme ile ilgili finansal bilgileri etkilemektedir. Bu anlamda muhasebe , sosyal sorumluluk kavramının da gereği olarak, belli bir kesimin değil tüm toplumun çıkarlarını korumak için nesnel bir bakış açısıyla, muhasebe uygulamalarının bütününde olduğu gibi değerlendirme ölçüleri bakımından da en iyi dengeyi kurarak, tarafsız, karşılaştırılabilir ve güvenilir finansal tablolar sunma görevini yüklenmiştir.

Türkiye’de birçok kurum ve kuruluş, muhasebe uygulamalarına yön vermek amacıyla düzenlemeler yapmıştır. Vergi Usul Kanunu’nda, işletmelerin gizli ortağı olan devletin menfaatinin korunması amacıyla, değerlemeye kapsamlı bir bölüm ayrılmıştır. Türk Ticaret Kanunu’nda ise değerlendirme, vergi kanunlarındaki kadar kapsamlı ele alınmasa da, değerlemeye ilişkin düzenlemelerde, ortakların çıkarları üzerinde yoğunlaşmıştır.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, tasarruf sahiplerinin haklarını korumak; Sermaye Piyasası Kurulu ise, sermaye piyasalarının işleyişini düzenlemek ve bu piyasada yatırım yapan tasarruf sahiplerinin haklarını korumak adına muhasebe uygulamalarına yön verecek düzenlemeler yapmışlardır.

Farklı kesimlerin haklarını korumak amacıyla, muhasebe uygulamalarına yön veren kurum ve kuruluşların, düzenlemelerinde farklılıkların olması kaçınılmazdır. Bu nedenle, uzunca bir süre, Türkiye’de muhasebe uygulamalarında aynılık yakalanamamış ve bu durum, önemli bir olumsuzluk oluşturmuştur. Olumsuzlukları gidermek için, Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği tarafından, Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu kurularak, muhasebe

uygulamalarına yön verecek standartların tek elden oluşturulması için girişimler başlatılmıştır. Ancak, kurulun kamu tüzel kişiliğine haiz olmaması nedeniyle, kurul tarafından yapılan düzenlemeler uygulamaya konulamamıştır. Bu girişimden sonra, Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu kurularak, muhasebe uygulamalarında ülke içinde yeknesaklığın sağlanması ve uluslararası muhasebe standartlarına uyumlu standartlar üretilmesi hedeflenmiştir. Türkiye'yi uluslararası muhasebe standartlarına uyumlu standartlar oluşturulmasına yönlendiren diğer etkenler ise, uluslararası alanda artan ticari ilişkiler, çok uluslu şirketlerin sayısındaki artışlar, uluslararası para ve sermaye piyasalarının öneminin artması olarak sıralanabilir.

Türkiye'de, bugüne kadar muhasebe uygulamalarına yön veren düzenlemelerin oluşturulduğu ekonomik koşullar ve bu düzenlemelerin amaçları göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye ve Uluslararası Muhasebe Standartlarının; Vergi Kanunları, Türk Ticaret Kanunu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ve Sermaye Piyasası Kurulu düzenlemelerinden farklı bir bakış açısı ile hazırlandığı varsayımı, bu çalışmanın hareket noktası oluşturmuştur.

Finansal tablolarının görünümünü etkileyerek, finansal tabloların güvenilirliğini belirlemesi nedeniyle önemli olan değerlendirme işleminin, muhasebe standartlarına göre ve bu standartların hazırlanmasında temel alınan uluslararası muhasebe standartları çerçevesinde nasıl ele alındığını ortaya koymak, çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Ayrıca, aynı varsayımdan hareketle, Türkiye'de halen var olan diğer düzenlemeler ile Türkiye ve Uluslararası Muhasebe Standartları arasında değerlendirme ölçüleri ve yöntemleri açısından ortaya çıkacak farklılıkların da ortaya konulması da amaçlanmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde, değerlendirme kavramı tanıtarak muhasebe sürecindeki önemine değinilecektir. Ele alınacak düzenlemelerde yer alan değerlendirme

ölçüleri topluca anlatılarak, bu ölçüler arasındaki ilişkiler ortaya konulmaya çalışılacaktır. İncelenecek düzenlemelerin tek tek ele alınmasıyla, her birinin var olma nedeni ve değerlemeye bakış açısı arasında ilişki kurmaya çalışılarak, hangi değerlendirme ölçülerini içerdiği anlatılacaktır.

Türkiye ve Uluslararası Muhasebe Standartları açısından değerlendirme ölçülerinin kullanılışı ve Türkiye'deki diğer düzenlemelerle ilgili farklılıklar araştırılırken bilanço formatı esas alınacaktır.

Bilanço formatına uygun olarak, ikinci bölümde, varlık hesaplarının değerlemesi anlatılacaktır. Varlık hesapları hesap gruplarına bölünerek incelenecek ancak tekrara düşmemek için, hesaplarla ilgili değerlendirme ölçüleri de, hesap grupları içinde yer alacaktır. Araştırma yapılırken, Türkiye'deki gelişmeler göz önünde bulundurularak önce Türkiye'de uygulamada olan diğer düzenlemelerin öngördüğü değerlendirme ölçüleri ele alınacak, sonrasında Türkiye ve Uluslararası Muhasebe Standartları açısından değerlendirme ölçülerine değinilecektir.

Üçüncü bölümde, bilançonun kaynak kısmını oluşturan borçlar ve öz kaynaklara ilişkin değerlendirme ölçüleri ele alınacaktır. Bu bölümde de, ikinci bölüme uygun olarak, önce Türkiye'de uygulanmakta olan diğer düzenlemelerin öngördüğü değerlendirme ölçüleri, sonra Türkiye ve Uluslararası Muhasebe Standartları açısından değerlendirme ölçülerine değinilecektir. Böylece hem Türkiye ve Uluslararası Muhasebe Standartları açısından değerlendirme yaklaşımları ele alınmış hem de diğer düzenlemelerin öngördüğü değerlendirme yaklaşımları arasındaki farklılıklar ortaya konulmuş olacaktır.

Yapılacak inceleme sonunda, çalışmanın varsayımı nedeniyle ortaya çıkan, Türkiye ve Uluslararası Muhasebe Standartları, değerlendirme konusunda, diğer düzenlemelerden farklı yaklaşımlar getirmekte midir sorusuna cevap bulmaya çalışılacaktır

I. BÖLÜM: DEĞERLEME KAVRAMI

I.1. Değerlemenin Tanımı ve Muhasebe Sürecindeki Önemi

Muhasebe, işletmenin ekonomik karaktere sahip olaylarını para birimi ile ifade ederek sınıflandıran, tarih sırasına göre kaydeden, raporlayan, bu raporu yorumlayan ve karar vericilere iletilmesini sağlayan bir süreçtir (Akdoğan-Tenker, 2001: 3; Horngren-Sundem-Elliot, 2001: 4). Yani muhasebe, işletmede gerçekleşen ekonomik olayları bilgi haline dönüştürmek için ölçmek (para birimi ile ifade etme) ve ürettiği bilgileri ilgililerin kullanımına sunmak için iletmek (raporlama) gibi önemli iki işlevi yerine getirmektedir. (Cemalcılar-Önce, 1996: 1-2; Sayar, 2002: 77). Ölçme işlevi sonucunda, işletmedeki bütün varlık ve kaynaklar, para ile ifade edilerek raporlara bu tutarlar ile yansır. Böylece, işletmenin varlık ve kaynakları aynı ölçü birimi ile ifade edilmiş olur. Bu anlamda, muhasebe, işletmenin faaliyet sonuçlarını ve finansal durumunu, karşılaştırılabilirliği sağlayacak şekilde, para birimi ile sayısal olarak ifade eder (Crouzet- Véron, 2004: 4). İşletmenin bütün varlık ve kaynaklarının tek bir ölçü birimi ile ifade edilmesini, her bir unsurun ayırt edilmesini, sınıflandırılması ve karşılaştırılmasını sağlayacak bir sistem oluşturur (Most, 1982: 236).

İşletmede gerçekleşen ekonomik etkinliklerinin belirlenmesini, bu etkinliklerin parasal olarak ifade edilmesini ve parasal sonuçların sistematik olarak kayıtlanmasını kapsayan ölçme işlevi ile, işletmenin faaliyetleri hakkındaki bilgiler sistematik olarak bir araya getirilir ve işletmenin faaliyet sonuçları ortaya konmaya çalışılır. Bu nedenle ölçme işlevi; izlenen politikaların doğruluğunun kontrol edilmesi, geleceğe ilişkin planların oluşturulabilmesi ve işletme ile ilgili kişi ve kuruluşların verecekleri kararlar açısından önemlidir. (Cemalcılar-Önce, 1996: 2,48).

İletme işlevi ile, işletme ile ilgili kişi ve kuruluşların birbirinden farklı bilgi ihtiyaçları karşılanmaya çalışılır (Kiracı-Köse, 2002: 48). Muhasebe bu anlamda kamuyu aydınlatmakta, bununla; koruyuculuk, caydırıcılık ve aydınlatma olarak sıralanabilecek üç temel görevin yerine getirilmesi amaçlanmaktadır. Koruyuculuk görevi, yeterli ve doğru bilgilerin zamanında ilgililere ulaştırılması ile gerçekleştirilmeye çalışılır. Caydırıcılık görevi, hileli ve ahlak dışı uygulamaların ağır yaptırımlara bağlanarak bu tür davranışlardan uzak durulmasını sağlamayı hedefler. Aydınlatma görevi yerine getirilerek, yatırımcıya yatırım kararı verebilmesi için gerekli bilgilerin sunulmasını amaçlar (Sayar, 2002: 74).

Muhasebenin ürettiği ve ilettiği bilgiler, ilgili tarafların kararları üzerinde yönlendirici olmaktadır. Bu nedenle, muhasebe; ilgililerin menfaatlerini korumaya, haklarını bilinçli bir şekilde kullanmaya ve aldatılmalarını önlemeye yönelik olarak kamuya açıklanan bilgilerin doğru ve karşılaştırılabilir olmasını sağlamaktadır (Sayar, 2002: 77).

Muhasebenin iletme işlevi, muhasebe tarafından üretilen bilgilerin, dönem sonunda finansal tablolar aracılığıyla özetlenip raporlanarak ilgililere sunulması ile gerçekleşir. Finansal tablolar bu nedenle bilginin, dolayısıyla karar vermenin temel kaynağıdır. Kısaca, işletmeler hakkında bilgi edinmenin en temel yolu muhasebedir ve bu nedenle muhasebenin ürettiği bilgilerin, gerçeği açık ve dürüst bir şekilde ifade etmesi gerekmektedir (Sayar, 2002: 77). Çünkü muhasebe, içinde bulunduğu ekonomik çevreden etkilendiği gibi (Schroeder-Clark, 1995: 772), ekonomik değişimleri yansıtarak, kısmen de olsa, ilettiği bilgilerle ekonomik değişimin gerçekleşmesine yardım etmektedir (Tinker, 1985: 83,84; Aktaran: Solomons, 1995: 73). Muhasebe, işletme dışı bilgi kullanıcılarının, işletmenin nakit akışı yaratabilme kapasitesi hakkında bir yargıya varmalarını sağlayarak,

hem işletmeyle iş yapma kararlarını hem de işletmenin menkul kıymetlerini alma, satma ya da elde tutma kararlarını etkilemektedir (Bullen-Crook, 2005:3).

Bu nedenle muhasebenin ürettiği bilgilerin gerçeği açık ve dürüst bir şekilde ifade etmesi gerekmektedir. Bunun için, ölçme işlevinin sağlıklı bir şekilde yapılması şarttır. Ölçme işlevinin gerçekleştirilmesi için işletmelerin, süreklilik kavramı gereği, sınırsız sayılan ömürleri belirli zaman dilimlerine bölünür ve bu zaman dilimleri içinde gerçekleştirilen ekonomik faaliyetler hakkında bilgiler toplanarak kayıtlanır. Belirli zaman diliminde toplanan ve kayıtlanan bilgilerin raporlanmaya başlandığı ilk aşama, genel geçici mizanın hazırlanmasıdır. Genel geçici mizan sadece, işletmenin dönem içinde yapılan muhasebe kayıtlarına göre durumunu gösteren bir tablodur. Genel geçici mizan; varlıkların kullanıma bağlı olarak yıpranmaları ve bazı finansal tablo unsurlarında meydana gelen değer artış veya azalışlarını yansıtmaması veya bilgilerin işletmeye geç ulaşması ya da hata ve hileler gibi olayların genel geçici mizan hazırlanırken henüz tespit edilmemiş olması nedeniyle, işletmenin sahip olduğu varlık ve kaynakların gerçek tutarını, başka bir deyişle işletmenin gerçek durumunu göstermekten uzaktır (Örten- Karapınar, 2003: 3; Gücenme, 1996: 77–78). Bu nedenle finansal tabloları düzenlemeden önce, işletmenin dönem sonu itibari ile gerçekten sahip olduğu varlık ve kaynakları saymak, ölçmek, tartmak ve değerlendirmek suretiyle tekrar gözden geçirerek belirlemek gerekir. Belirlenen tutarlar ile genel geçici mizan arasındaki farklar ise muhasebe kayıtları ile düzeltilerek finansal tabloların gerçek durumu yansıtmaması sağlanır. Yapılan bu işlemlerin tümüne dönem sonu işlemleri veya envanter işlemleri denir (Öztürk, 2006: 6).

Envanter işlemleri Vergi Usul Kanunu (VUK)'nda “envanter çıkarmak” olarak adlandırılıp, “*bilanço günündeki mevcutları ölçmek, tartmak ve değerlendirmek suretiyle kesin bir şekilde müfredatlı olarak tespit etmektir...*” şeklinde tanımlanmıştır (VUK Md.

186). Türk Ticaret Kanunu (TTK)'nda da aynen VUK'nda olduğu gibi envanter işlemleri envanter çıkarmak olarak adlandırılıp, “*saymak, ölçmek, tartmak ve değerlendirmek suretiyle bilanço günündeki mevcutları, alacakları ve borçları kati bir şekilde ve müfredatlı olarak tespit etmektir ...*” şeklinde tanımlanmıştır (TTK, Md.73).

VUK ve TTK'nda yapılan tanımlar, envanter işlemlerinin ilk aşaması olan muhasebe dışı envanter işlemlerini tanımlamaktadır (Gücenme, 1996: 78; Özulucan, 2003: 2). Muhasebe dışı envanter işlemlerinde amaç, dönem sonu muhasebe kayıtlarında esas alınacak tutarları belirlemektir. Tutarlar belirlenirken, ilk olarak işletme varlık ve kaynaklarını saymak, ölçmek, tartmak suretiyle işletme varlık ve kaynaklarının miktarları belirlenir. İkinci aşamada ise miktarı belirlenen söz konusu varlık ve kaynakların değer olarak tespiti yapılır. Varlık ve kaynak unsurlarının değer olarak tespitine değerlendirme denir. Yani değerlendirme, finansal tablo unsurlarının, finansal tablolarda izlenecek tutarlarının belirlenmesi işlemidir. Finansal tablo unsurlarının, muhasebenin temel kavramlarından olan para ile ölçülme kavramı gereği, para cinsinden ifade edilmesi zorunluluğu ve değerlemenin kanunların öngördüğu zamanlarda yapılması gerekliliği de bu tanıma eklenebilir. Bu durumda değerlendirme daha kapsamlı bir ifade ile miktarları belirlenen işletmeye ilişkin varlık ve yükümlülüklerin (finansal tablo unsurlarının) değerlerinin, belirli bir zamanda belirli bir para cinsinden ifade edilmesi olarak tanımlanabilir (Akdoğan, 2004: 31). VUK'nda ise değerlendirme, “*vergi matrahlarının hesaplanmasıyla ilgili iktisadi kıymetlerin takdir ve tespitidir*” şeklinde tanımlanmıştır (VUK, Md.258). Tanım uyarınca değerlendirme; tespit ve takdir şeklinde yapılmaktadır (Yıldız, 2005: 7). Tespit, mükelleflerce VUK'nda yer alan değerlendirme ölçüleri kullanılarak yapılan değerlendirme işlemi, takdir ise, mutad değerlendirme ölçüleri kullanılarak değerlendirme yapılamadığı durumda idare tarafından yapılan takdir işlemidir. (VUK, Md. 267).

Uluslararası Muhasebe Standartları (UMS/UFRS)'na ilişkin kavramsal çerçevenin (framework) 99. paragrafında ise değerlendirme, "ölçüm" (measurement) olarak adlandırılmış ve "tanınarak bilanço ve gelir tablosuna aktarılan finansal tablo unsurlarının parasal miktarlarının belirlenmesi işlemi" olarak açıklanmıştır (IASB, 2006: 51,2320). Türkiye Muhasebe Standartları (TMS)'nda da ölçüm; finansal tablolarda yer alan unsurların bilançoda ve gelir tablosunda tahakkuk ettirilecekleri ve gösterilecekleri parasal tutarların belirlenmesi işlemi olarak tanımlanmıştır. Bu işlem, uygulanacak ölçüm esasının seçilmesini de içermektedir (TMS/UMS, kavramsal çerçeve, p. 99).

Hem muhasebe açısından hem de yasal açıdan her bilanço döneminde değerlendirme yapmak finansal yapının ve dönemin sonuçlarının görülmesi açısından bir zorunluluktur (Tokay-Deran-Aktaş, 2005: 5).

Değerleme işleminin sonucunda bulunan tutarlar kayıtlarda esas alınacak tutarları oluşturur. Bu tutarların muhasebe kayıtları ile karşılaştırılarak hesapların gerçek durumu yansıtır hale getirilmesi için gerekli kayıtların yapılması ise, envanter işlemlerinin ikinci ve son aşaması olan muhasebe içi envanter işlemidir (Gücenme, 1996: 80). Bütün bu envanter işlemleri arasında en önemli aşama değerlemedir (Örten-Karapınar, 2003: 5; Ceyhan, 2003).

Değerleme işlemi, kullanılan ölçülere göre işletmenin finansal durumunu ve faaliyet sonuçlarını etkilemektedir. Karın doğru tespit edilmesinde, değerlemede kullanılan yöntem ve ölçülerinin önemi çok büyüktür. Çünkü farklı yöntem ve ölçüler farklı büyüklükte karların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Akdoğan, 2004: 31). Diğer bir ifade ile finansal tablolar, değerlendirme işleminin sonuçlarını yansıtmaktadır (Tokay vd., 2005: 5).

Gelir ve kurumlar vergisine konu olacak ticari kazancın belirlenmesinde, öz sermayeler karşılaştırması yolu kullanılmaktadır. Bu açıdan değerlendirme verginin hesaplanmasına esas olan kazancın belirlenmesi açısından önemli olmaktadır. Ticaret hukukunda ise değerlendirme, işletmenin sürekliliği açısından önem arz etmektedir. Aktif unsurların olduğundan düşük veya yüksek değerlendirilmesi, ticaret hukukunun koruduğu işletme ortak ve alacaklılarının çatışmaması açısından önemlidir. İşletmenin ekonomik ve mali yapısını ortaya koyan finansal tabloların düzenlemesine değerlemenin esas dayanağı teşkil etmesi (Özulucan, 2003: 1) ve muhasebenin amacının hazırlanan finansal tabloların güvenilir, tarafsız, karşılaştırılabilir olması gerekliliği nedeniyle değerlendirme muhasebe açısından da önemli bir konudur (Öngen, 2000: 110; Öztürk, 2006: 10). İşletmecilik açısından da değerlendirme ayrı bir öneme sahiptir. İşletmenin sahip olduğu değerleri ve faaliyeti sonucu ortaya çıkaracağı değerleri izlemek ve üretilen ekonomik varlıkları piyasa koşullarına göre değerlemek işletmecilikte önemli bir yer tutmaktadır (Bal, 1984: 74, Aktaran: Öngen, 2000: 108). İşletme varlıklarının miktar ve tutar olarak çeşitli dönemlerdeki değerlerini izlemek, bu varlıkların seyrinin ortaya konulması ve bu seyre göre alternatif araçlar ve yöntemler belirlenmesi açısından önemlidir (Saygılı-Göker, 1984: 157, Aktaran: Öngen, 2000: 108). Finansal durumun ve faaliyet sonuçlarının gerçekçi bir şekilde sunulabilmesi finansal bilgilerin üretilmesinde kullanılan değerlendirme yöntemiyle yakından ilgilidir (Yüksel, 1997: 19).

Ancak, varlık veya yükümlülüğün değişim zamanı ve ortamına göre farklı değerlerden bahsetmek mümkündür. İşletme ile ilgili kesimlerin, işletme varlık ve kaynaklarına verdikleri önem farklı olduğu için, söz konusu varlık ve kaynakların her bir ilgili kesim tarafından değişik biçimlerde değerlendirilmesi sorunu ortaya çıkabilmektedir. Farklı değerlerin ortaya çıkmasındaki temel neden ise, değerlemenin özünde öznellik

içeriyor olmasıdır. Değerleme kavramının özünde var olan öznellik dolayısıyla, muhasebe açısından değerlemenin önemi daha da artmaktadır. Muhasebe açısından varlık ve yükümlülüklerin değerlerinin, işletme ile ilgili tüm taraflarca kabul edilen nesnel bir değer olması gerekmektedir. Bu nedenle, muhasebe varlık ve yükümlülüklerinin nesnel değerleriyle sunulabilmeleri için farklı değerlendirme ölçüleri geliştirilmiş olup değerlendirme işlemi yapılırken farklı grupların amaçlarını birleştirerek tarafsız davranılması sağlanmaya çalışılmıştır (Tokay vd., 2005: 5; Küçük, 2005:11; Ceyhan, 2003). Bu noktada muhasebe, farklı değerlendirme ölçülerinin yaratacağı avantaj ve dezavantajları göz önünde bulundurarak tarafsız ve güvenilir bilgi üretmek için uygun değerlemeyi yapmaya çalışmaktadır. Örneğin muhasebe, faydalı bilgi üretmeye çalışırken bilginin ihtiyaca uygunluğu (geçerliliği) ve güvenilir olması birbirleriyle çelişebilir (Kimmel-Warfield, 2004: 47). Diğer bir ifadeyle, bilginin güvenilirliği artarken geçerliliği azalabilmekte ya da tam tersi bir durum ortaya çıkabilmektedir. Örneğin; maddi duran varlıkların cari değerleri ile değerlendirilmesi, tarihi maliyetlerine göre değerlendirilmesinden daha geçerli bilgi sağlayabilirken, cari değer tarihi maliyete göre daha az güvenilir olabilmektedir. Muhasebenin buradaki işlevi mümkün olduğunca faydalı bilgi sağlamak adına bilginin geçerliliği ile güvenilirliği arasında en uygun dengeyi sağlamaktır (Cemalcılar- Önce, 1999: 33).

I.2. Değerlemenin Zamanı ve İşlevi

Daha önce de belirtildiği üzere, finansal tablolar düzenlenmeden önce işletmenin dönem sonunda gerçekten sahip olduğu varlık ve kaynakların kayıtlara esas olacak tutarlarını belirlemek için değerlendirme yapmak gerekmektedir.

VUK'nun 259. maddesi, "...değerlemede, iktisadi kıymetlerin vergi kanunlarında gösterilen gün ve zamanlarda haiz oldukları kıymetler esas tutulur." şeklindedir. VUK

değerleme için özel bir gün belirtmemiştir ancak “diğer vergi kanunlarında gösterilen gün ve zamanlarda” diyerek diğer vergi kanunlarına atıfta bulunmuştur (Aydın, 2002: 37). Gelir Vergisi Kanunu (GVK)’na göre; ticari kazancın tespiti için yapılacak olan değerlemenin günü bilanço günüdür (GVK, Md.38). TTK’da da bilanço günü, işletmenin açılış tarihi ve on iki aydan çok olamayan iş yılı sonu olarak tanımlanmıştır (TTK, Md. 72). Vergi hukukunda da envanter, işe başlama tarihi ve bu tarihi takip eden her hesap dönemi sonunda çıkarılır ve hesap dönemi normal olarak bir takvim yılıdır (VUK, Md. 185, 174). Yani TTK’nda, VUK’nda ve GVK’nda değerlendirme günü işin başlama tarihi ve yıl sonlarıdır, yani bilanço günüdür (Küçük, 2005: 24).

29.07.1998 tarihinde resmi gazetede yayımlanan 4369 sayılı kanunun 52. maddesi ile 1.1.1999 tarihinden itibaren geçici vergi dönemi uygulamasının yürürlüğe girmesi (GVK, Mük. Md. 120) ve üçer aylık dönemlerde geçici vergi ödenmesinin öngörülmesiyle birlikte değerlemenin geçici vergi dönemlerinde de yapılması gündeme gelmiştir. İşletmelerin, geçici vergi dönemlerinde, VUK’ndaki değerlendirme ile ilgili hükümleri dikkate alarak kazançlarını tespit etmeleri zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Geçici vergi dönemleri açısından değerlendirme günü ise, her bir geçici vergi döneminin sonudur (Aydın, 2002: 8). Geçici vergi dönemlerinde yapılan değerlendirme ile ilgili maddeye göre, değerlendirme ölçüleri ve yöntemleri, dönem sonu değerlendirme işleminden farklılık göstermemekle beraber, geçici vergi dönemlerinde, dönem sonu mal mevcudunun kayıtlar üzerinden tespit edilmesine izin verilmiştir (GVK, Mük. Md. 120).

Ayrıca Sermaye Piyasası Kanununa göre; menkul kıymet yatırım ortaklıkları dahil hisse senetleri menkul kıymet piyasalarında işlem görenler, üçer aylık ara dönemlerde, aracı kurumlar ve menkul kıymet yatırım fonları, hesap dönemlerinin ilk altı aylık döneminde bir önceki yılın aynı dönemiyle karşılaştırmalı ara bilanço ve gelir tablosu

düzenlemekle yükümlüdürler (SPK, 1989a, md. 3/A). Söz konusu ara bilançolar düzenlenirken de değerlendirme işlemi yapılması gereklidir.

Finansal muhasebede, dönem sonlarında yapılan değerlendirme dışında, bir finansal tablo kaleminin kayıtlara ilk alınmasında (tanınması)¹ ve daha önce tanınmış olan finansal tablo kalemlerinin olaylar veya durumların gerekli kılması nedeniyle yeniden ölçülenmesi sırasında da değerlendirme gerekmektedir² (Şensoy, 2006: 12).

Yapılan değerlendirme işlemleri sonucunda, temel olarak, bir işletmenin mali ve ekonomik yapısı ile faaliyet sonuçlarını doğru bir şekilde tespit işlevi yerine getirilmiş olmaktadır (Özulucan, 2003: 15). Vergi kanunlarına göre, vergi matrahının doğru bir şekilde tespit edilmesi ve vergi adaletinin sağlanması değerlendirme ile mümkün olmaktadır. TTK'na göre ise; değerlendirme ile işletme ortaklarının ve alacaklarının haklarını korunması sağlanır. Değerlemenin, bunlar dışında da bir takım işlevleri mevcuttur. Bunlardan ilki, bir yasal zorunluluğun yerine getirilmesidir. Ayrıca değerlendirme, aktif ve pasif unsurlar arasındaki farkı ortaya çıkararak işletmenin sermayesinin belirlenmesini ve sermayeyi azaltmadan dağıtılabilecek karın saptanmasını yani sermayenin korunmasını sağlar (Öngen, 2000: 106,107; Öztürk, 2006: 11; Akdoğan, 2004: 77).

Kullanılan değerlendirme yöntemi işletmenin faaliyet sonuçlarını etkilediği için, değerlendirme aşaması önemli olmakta ve işletme ile ilgili gruplar açısından değerlendirme

---

¹ Bir kalemin mali tablolara alınması için, ilgili kalemin güvenilir bir şekilde ölçülebilen bir maliyet veya değerinin olması şarttır.

² Bu işleme yeniden değerlendirme denir. Yeniden değerlendirme işlemi, olağanüstü bir değerlendirme yöntemi olup, enflasyonun işletmelerin iktisadi kıymetleri üzerinde yarattığı olumsuz etkilerin giderilebilmesi için yapılır (Öngen, 2000: 433). Enflasyonun etkisi ile paranın satın alma gücünü büyük oranda kaybetmesi nedeniyle, farklı zamanlarda meydana gelen işlemlere ilişkin tutarlarının karşılaştırılması, aynı hesap döneminde bile yanıltıcı olabilir (TMS-29, p. 2). Yeniden değerlendirme, işletmenin, enflasyon karşısında, öz kaynaklarının aşınmasını önlemek için, yapılan bir işlemdir (Uluslan, 2002: 113). Dönem sonu değerlendirme işlemi ise, işletmenin faaliyet sonuçlarını doğru tutarlarla ifade etmek için enflasyondan bağımsız olarak yapılır.

yöntemleri önem kazanmaktadır. Bu nedenle; muhasebe, varlık ve yükümlülüklerin nesnel değerler ile sunulabilmeleri için farklı değerlendirme ölçüleri geliştirmiştir (Tokay vd., 2005: 5). Çeşitli mevzuatlar, standartlar ve kanunlar açısından da değerlendirme yöntemleri ve ölçüleri farklılık gösterebilmektedir (Örten-Karapınar, 2003: 5).

I.3. Değerleme Ölçüleri

İşletmenin faaliyet sonuçları devleti vergi açısından; ortaklar, kredi verenler, potansiyel yatırımcılar gibi diğer kesimleri ise ticari kar ve finansal durum açısından ilgilendirmektedir. Bu nedenle, Vergi Kanunları, Türk Ticaret Kanunu, Sermaye Piyasası Mevzuatı, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Mevzuatı, Ulusal ve Uluslararası Muhasebe Standartları gibi düzenlemeler içinde değerlendirme konusuna ve değerlendirme ölçülerine ilişkin hükümler yer almaktadır. Söz konusu değerlendirme ölçülerinin başlıcaları aşağıdaki gibidir:

1. Maliyet Bedeli: VUK'nun 262. maddesinde maliyet bedeli, *“iktisadi bir kıymetin iktisap edilmesi veyahut değerinin arttırılması münasebetiyle yapılan ödemelerle bunlara müteferri bilumum giderlerin toplamını ifade eder.”* şeklinde tanımlanmıştır. Türk Ticaret Kanunu (TTK)'nda ise maliyet bedeli, maliyet değeri olarak anılmakta (TTK, Md. 460, 461) fakat maliyet bedeliyle ilgili olarak herhangi bir tanım bulunmamaktadır. Uluslararası Muhasebe Standartları (UMS/IFRS)', Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) ve Sermaye Piyasası Kanunu düzenlemelerinde, maliyet bedelinden tarihi maliyet olarak söz edilmektedir.

UMS ve TMS'nda maliyet, bir varlığın edinilmesi veya inşa edilmesi esnasında ödenen nakit veya nakit benzerlerini veya verilen diğer bedellerin gerçeğe uygun değerini,

bazı durumlarda ise ilk tanınma sırasında ilgili varlığa atfedilen bedeli ifade etmektedir (TMS/UMS-16, p.16).

Tarihi maliyet, hem UMS hem de TMS'nın kavramsal çerçevesinin 100 (a) paragrafına göre, varlıkların elde edindikleri zaman ödenen, nakit ya da nakit eşdeğerini veya varlığın makul değer karşılığını ifade etmektedir. Borçlar için ise tarihi maliyet, borcun değişiminden elde edilen geliri ve bazı koşullarda, gelir vergisi gibi borcun kapatılması için gerekli nakit ve nakit benzerlerinin tutarını göstermektedir.

Sermaye Piyasası Kanunu düzenlemesinde ise tarihi maliyet ilkesi, varlıkların elde etme maliyeti ile net gerçekleştirilebilir değer veya elde etme maliyeti ile rayiç bedelin düşük olanı olarak tanımlanmıştır (SPK, 1989b, Md.19/a). Elde etme maliyeti, varlıkların satın alma, üretim veya inşaa maliyetini (SPK, 1989, Md. 19/b), satın alma maliyeti, varlıkların satın alma bedeli ile buna bağlı olarak yapılan giderler toplamını (SPK, 1989, Md.19/c), üretim maliyeti, mamullerin elde edilmesi için sarfolunan ilk madde ve malzeme ile işçilik ve üretimle ilgili diğer giderlerin toplamını (SPK, 1989b, Md.19/d), inşaa maliyeti ise, işletme tarafından imal veya inşaa edilen duran varlıklarla doğrudan ilişkilendirilebilen maliyet unsurları ile imal veya inşaa işleriyle ilgili olup söz konusu varlıklara yüklenebilen giderler toplamını ifade etmektedir (SPK, 1989b, Md.19/e).

Maliyet bedeli, geleneksel muhasebede kullanılan temel değerlendirme ölçüsüdür. Tarihi maliyet yaklaşımı, varlık ve yükümlülüklerin işlem tarihindeki değerleri ile finansal tablolara yansıtılması temeline dayanmaktadır. Ancak, belirli bir tarihteki varlık ve yükümlülüklerin değerlendirilmesinde, içinde bulunulan ekonomik durumu yansıtması açısından en geçersiz değer, tarihi maliyet değeri olmaktadır. Bu nedenle tarihi maliyete göre hazırlanan tablolar gerçeği yansıtmakta yetersiz kalmakta ve kullanıcıları yanlış kararlar almaya sevk edebilmektedir (Tokay vd., 2005: 6, 8, 11). Örneğin tarihi maliyetine

göre kayıtlarda yer alan duran varlıkların maliyet bedeli sabit kalırken, belirli bir dönem geçtikten sonra, söz konusu duran varlıkların piyasadaki fiyatları enflasyonla uyumlu bir şekilde artmaya başlar ve kayıtlı değer ile cari değer arasında önemli farklar oluşur. Bunun sonucunda, bilançonun aktifi ve buna bağlı olarak pasifi gerçeği göstermekten uzaklaşır (Kaval, 2003: 241).

Bu nedenle; Uluslararası Muhasebe Standartları, Türkiye Muhasebe Standartları ve SPK düzenlemeleri incelendiğinde, tarihi maliyet ilkesinin diğer değerlendirme ölçüleriyle birlikte kullanıldığı göze çarpmaktadır. Örneğin UMS ve TMS'nin kavramsal çerçevesinin 101. paragraflarında, stokların, genellikle maliyet veya net gerçekleştirilebilir değerden küçük olanı ile değerlendirildiğinden bahsedilmektedir (IASB, 2006: 52).

2. Rayiç Bedel: Rayiç bedel, bir iktisadi kıymetin değerlendirme günündeki normal alım satım değeridir (VUK, Md. 266). Yani rayiç bedel bir iktisadi kıymetin değerlendirme gününde satılması halinde, piyasada kabul göreceği değerdir (Aydın, 2002: 43). SPK düzenlemelerinde de rayiç bedel, varlıkların değerlendirme günündeki normal alım satım değeri olarak ifade edilmiştir (SPK, 1989b, Md.19/1). BDDK düzenlemelerinde ise, rayiç bedel, bilgili ve istekli kişiler arasında, varlığın el değiştirmesi veya yükümlüğün yerine getirilmesine esas olan, öncelikle varlığın borsa değeri, eğer borsa değeri yoksa, değerlendirme günündeki bu tanıma uygun alım-satım değeridir (BDDK, 2002a, md. 3). BDDK düzenlemelerindeki rayiç bedele ilişkin bu tanım, muhasebe standartları ve SPK düzenlemelerinde geçen gerçeğe uygun değer tanımı ile örtüşmektedir.

3. Borsa Rayici: VUK'nun 263. maddesinde borsa rayici, "*gerek menkul kıymetler ve kambiyo borsasına, gerekse ticaret borsasına kayıtlı olan iktisadi kıymetlerin değerlemeden evvelki son muamele gününde borsadaki muamelelerin ortalama değerini ifade eder*" şeklinde tanımlanmıştır. Borsa rayici değerlendirme ölçüsü olarak TTK'nda da yer

almaktadır (TTK Md. 462). BDDK düzenlemeleri, borsa rayicini, borsada işlem gören menkul kıymetlerden hisse senetleri için, bilanço günü dahil olmak üzere geriye doğru son beş işlem günü boyunca oluşan günlük ağırlıklı ortalama fiyatlarının ortalaması; diğer menkul kıymetler için, bilanço tarihindeki ağırlıklı ortalama fiyatı olarak belirlemiştir (BDDK, 2002a, Md. 3).

4. Tasarruf Değeri: VUK'nun 264. maddesinde tasarruf değeri, *“bir iktisadi kıymetin, değerlendirme gününde sahibi için arz ettiği gerçek değer ”* olarak tanımlanmıştır. Tanımdan da anlaşılacağı gibi, tasarruf değeri öznel bir değer olup açık bir ölçü değildir. Bu nedenle, vergi kanunlarında sık kullanılmayan bir değerlendirme ölçüsüdür. Sadece alacak ve borç senetlerinin değerlemesinde nesnel bir biçimde kullanılmaktadır (Öngen, 2000: 132).

5. Mukayyet (Kayıtlı) Değer: Mukayyet değer, VUK'nun 265. maddesinde *“bir iktisadi kıymetin muhasebe kayıtlarında gösterilen hesap değeridir”* şeklinde tanımlanmıştır. Muhasebe kayıtlarında gösterilen değer olması bakımından kayıtlı değer, en kolay saptanacak değerlendirme ölçüsüdür (Öngen, 2000: 132).

6. Defter Değeri: Bir varlığın, birikmiş amortisman ve birikmiş değer düşüklüğü zararları indirildikten sonra finansal tablolara yansıtılan tutarıdır (TMS/UMS-16, p.6).

7. İtibari Değer: İtibari değer, VUK'nun 266. maddesinde *“her nevi senetlerle esham ve tahvillerin üzerinde yazılı olan değerdir”* şeklinde tanımlanmıştır. İtibari değer, nominal değer olarak da adlandırılmaktadır (Aydın, 2002: 42; Küçük, 2005: 19). TTK'nda da itibari değer değerlendirme ölçüsü olarak sayılmakla birlikte tanımı yapılmamıştır (TTK, Md. 75).

8. Vergi Değeri: Vergi değeri, VUK'nun 268. maddesinde bina ve arazinin Emlak Vergisi Kanununun 29. maddesine göre tespit edilen değeri olarak tanımlanmıştır. TMS ve

UMS açısından ise vergi değeri, vergiye esas değer olarak ifade edilerek, bir varlık veya borcun vergisel açıdan taşıdığı tutarı/değeri olarak tanımlanmıştır (TMS/UMS–12, p.5).

9. Emsal Bedel: Gerçek bedeli olmayan, bilinmeyen veya doğru olarak tespit edilemeyen bir malın, değerlendirme gününde satılması halinde emsaline nazaran haiz olacağı değer, VUK'nun 267. maddesinde emsal değeri olarak tanımlanmıştır.

10. Cari Maliyet: Varlıklar için; aynı veya eşdeğer bir varlığın satın alınması için halihazırda gerekli olan nakit veya nakit benzerlerinin tutarını, borçlar için ise; yükümlülüğün kapatılması için halihazırda gerekli olan nakit veya nakit benzerlerinin iskonto edilmemiş tutarını ifade etmektedir (TMS/UMS, kavramsal çerçeve, p.100.b.).

11. Stok Maliyeti: Tüm satın alma maliyetlerini, dönüştürme maliyetlerini ve stokları, olduğu duruma getirmek için katlanılan bütün maliyetleri kapsamaktadır (TMS/UMS–2, p.10).

12. Satın Alma Maliyeti: Stokların satın alma maliyetlerini, ithalat vergilerini ve taşıma, yerleştirme ile satın alınan tam mamul, malzeme ve hizmetle ilgili doğrudan ilgili bütün maliyetleri ifade etmektedir. Ticari iskonto ve indirimler satın alma maliyetini belirlerken indirim konusu yapırlar (TMS/UMS–2, p.11). SPK'nun düzenlemesinde ise satın alma maliyeti, varlıkların satın alma bedeli ile buna bağlı olarak yapılan giderler toplamını ifade eder (SPK, 1989b, Md.19/c).

13. Dönüşüm Maliyeti: Direkt işçilik giderleri gibi, üretim birimleriyle doğrudan bağlantısı olan maliyetleri kapsar. Ayrıca ilk madde ve malzemenin mamule dönüştürülmesinde katlanılan sabit ve değişken giderlerin, sistematik bir şekilde dağıtılan tutarları da içerir (TMS/UMS–2, p.12).

14. Net Gerçekleşebilir Değer: SPK'nun düzenlemesinde, varlık unsurlarının gerçekleşmesi beklenen satış bedelinden, yapılması gerekli tamamlama maliyeti ile satış

giderlerinin indirilmesinden sonra kalan değeri olarak tanımlanmıştır (SPK, 1989b, Md.19/f). TMS'nda ise bu değerlendirme ölçüsü, işin normal akışı içinde, tahmini satış fiyatından tahmini tamamlama maliyeti ve satışı gerçekleştirmek için gerekli tahmini satış giderleri toplamının, düşürülmesiyle elde edilen tutar olarak tanımlanmıştır (TMS/UMS–2, p.6).

15. Gerçekleşmesi Beklenen Satış Fiyatı: Bir varlığın satılması halinde, sağlanması beklenen hasılatı ifade etmektedir (SPK, 1989b, Md.19/g).

16. Tamamlama Maliyeti: Yarı mamullerin tamamlanması veya mamullerin satılabilir hale getirilmesi için gerekli ek maliyetlerden oluşan maliyettir (SPK, 1989b, Md. 19/h).

17. Gerçeğe Uygun Değer (Makul Değer): Karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkan tutar olarak tanımlanmaktadır (TMS/UMS–2, p.6). Gerçeğe uygun değer aynı zamanda cari değer olarak da ifade edilmektedir. İşlemin ortaya çıktığı anda makul değer en iyi göstergesi ise maliyet değeridir (Ulusan, 2006: 115).

18. İşletmeye Özgü Değer: Bir işletmenin; bir varlığın devamlı kullanımından ve yararlı ömrünün sonunda elden çıkarıldığında elde edilmesi beklenen veya bir yükümlülüğün karşılanmasıyla oluşması beklenen nakit akışlarının bugünkü değerini ifade eden değerdir (TMS/UMS–16, p.6).

19. İtfa Edilen Yenileme Maliyeti: İtfa edilen yenileme maliyeti, benzer bir varlığın edinilmesi durumunda, ödenecek tutardan, amortisman paylarının düşülmesi yoluyla bulunan tutardır (Gücenme- Arsoy, 2005: 3).

20. Etkin Faiz Yöntemi ile İtfa (İskonto) Edilmiş Maliyet: Etkin faiz yöntemi, finansal varlık ya da finansal borcun itfa (iskonto) edilmiş maliyetlerinin hesaplanması ve

ilgili faiz gelir veya giderlerinin ilişkili olduğu döneme dağıtılması yöntemidir. Etkin faiz oranı ise finansal aracın beklenen ömrü boyunca tahmin edilen nakit akışlarını ilgili finansal aracın defter değerine indirgeyen orandır. Etkin faiz yöntemi ile itfa edilmiş maliyet ise bu yöntem ile bulunan tutarı ifade etmektedir (TMS-39, p.9).

I.4. Türkiye’deki Yasal Düzenlemeler Açısından Değerleme

Bu bölümde, Türkiye’de değerlendirme ile ilgili olan yasal düzenlemeler ve bu düzenlemeleri yapan kuruluşlar incelenecek, değerlemenin söz konusu kuruluşlar için önemi vurgulanmaya çalışılacaktır. Ayrıca bir önceki bölümde yer alan değerlendirme ölçülerinin bu düzenlemeler dahilinde hangi kalemler için kullanıldığından da kısaca söz edilecektir.

I.4.1. Vergi Usul Kanunu Açısından Değerleme

VUK değerlemeye, vergi matrahının hesaplanması yönünden bakmaktadır. Değerlemenin en geniş kapsamlı olarak VUK’nda düzenlendiği görülmektedir. (Öztürk, 2006: 12). Bunun nedeni vergi kanunlarındaki düzenlemelerin, işletmelerin gizli ortağı olan devletin menfaatinin korumasıdır. Bu nedenle, vergi kanunları değerlemeye ilişkin inisiyatifini mümkün olduğunca elinde tutup işletme yetkililerine bırakmak istememektedir (Küçük,2005: 13). Çünkü değerlendirme, vergi matrahının belirlenmesinde önemli bir yere sahiptir. Konuya bu açıdan bakıldığında; vergi kanunlarında değerlemenin geniş yer tutmasının, devletin işletmelerdeki vergi payının, vergi adaleti için tam ve doğru bir şekilde tespit edilmesine hizmet ettiği de söylenebilir. Ayrıca VUK’nda, değerlemenin alt sınırları kesin bir şekilde belirlenerek mükelleflerin, değerlendirme yoluyla vergi matrahlarını azaltmaları önlenmiş ve devletin vergi alacağı güvence altına alınmıştır (Öngen, 2000: 109;

Aydın, 2002: 31). VUK’nda yer alan değerlendirme ölçüleri, maliyet bedeli, borsa rayici, tasarruf değeri, kayıtlı değer, itibari değer, vergi değeri, rayiç bedel ve emsal bedeli olarak sayılmıştır (VUK, Md. 268). Söz konusu değerlendirme ölçülerinin hangi kalemler için kullanılacağı, VUK’nda ayrıntılı bir şekilde yer almaktadır.

Maliyet bedeli ölçüsüyle değerlendirilecek iktisadi kıymetler; gayrimenkuller, özel maliyet bedeli, (VUK, Md. 269) demirbaşlar (VUK, Md. 273), emtia (ticari mallar) (VUK, Md. 274), zirai mamuller (VUK, Md 276) ve hayvanlardır (VUK, Md.277).

İktisadi işletmelere dahil olan yabancı para ile yabancı para cinsinden olan alacak ve borçlar, borsa rayici ile değerlendirilir (VUK, Md.280). Ancak ülkemizde serbest döviz borsası olmadığından, söz konusu iktisadi kıymetlerin değerlemesi Maliye Bakanlığı’nın ilan ettiği kurlar üzerinden yapılmakta olup bunun için de, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nın ilan ettiği kurlar borsa rayici olarak kabul edilmektedir (Öngen, 2000: 130; Aydın, 2002: 40; Öztürk, 2006: 19). Ayrıca, hisse senetleri ve fon portföyünün en az % 51’i Türkiye’de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri dışında kalan her türlü menkul kıymet, borsa rayici ölçüsü ile değerlendirilir (VUK Md.279). Borsa rayici, nesnel bir değerlendirme ölçüsü olup bu değerlendirme ölçüsü ile değerlendirilen iktisadi kıymetlerin, değerlendirme günündeki değerini ifade eder ancak bu değerlendirme ölçüsünün etkin bir şekilde kullanılması, borsaların etkinliği ve büyüklüğüne bağlıdır (Küçük, 2005: 17).

Tasarruf değeri, öznel bir değer olup açık bir ölçü değildir. Bu nedenle, vergi kanunlarında sık kullanılmayan bir değerlendirme ölçüsüdür. Sadece, alacak ve borç senetlerinin değerlemesinde nesnel bir biçimde kullanılmaktadır. Senetli alacak ya da borcun, ödeme gününe göre değerlendirme günündeki kıymetine ulaşmak için iskonto edilip

gerçek değerleri ile bilançoda yer almaları için kullanılan bir değerlendirme ölçüsüdür (Öztürk, 2006: 19; Küçük, 2005: 18; Aydın, 2002: 41; Öngen, 2000: 132).

Kayıtlı değer ile değerlendirilecek unsurlar; aktifleştirilen kuruluş ve örgütlenme giderleri, peştemallıklar, aktif ve pasif geçici hesaplar, karşılıklar, senetsiz alacaklar ve borçlardır (Aydın, 2002: 42).

Yabancı paralar hariç kasa mevcudu itibari değer ile değerlendirilir (VUK, Md. 284). Bunun dışında, eshamlı şirketler ile iktisadi kamu müesseseleri çıkardıkları tahvilleri itibari değer ile değerlendirirler (VUK, Md. 286). Burada önemli olan nokta, tahvili çıkaran şirket açısından, itibari değerle değerlendirilmesinin kullanılmasında ancak iktisadi işletmelerine ait tahvilleri değerlendirirken değerlendirme ölçüsünün alış bedeli olmasıdır (Aydın, 2002: 42; Öztürk, 2006: 21).

Vergi değeri ölçüsü, maliyet bedelleri bilinmeyen arsa ve arazilerin değerlendirilmesinde kullanılır.(Öztürk, 2006: 21).

Rayiç bedel, özellikle emlak ve veraset intikal vergisi açısından önem taşıyan bir değerdir (Öztürk, 2006: 21).

Emsal bedel, vergi kanunlarında geniş yer bulan bir değerlendirme ölçüsüdür. Emsal bedelini VUK'nun 289. maddesi hükmü ile değerlendirmek gerekir. Bu maddeye göre değerlendirme bölümünde yazılı olmayan veya yazılı olup da kendi ölçüleriyle değerlendirmesine imkan bulunmayan iktisadi kıymetlerden, bina ve arazi vergi değerleri ile, diğerleri varsa borsa rayici yoksa kayıtlı değerleri, o da yoksa emsal değerleri ile değerlendirilir. Yani, emsal bedel ile değerlendirme yapmak için değerlendirilecek iktisadi kıymetin gerçek bedelinin bilinmemesi veya diğer değerlendirme ölçüleriyle tespit edilememesi ayrıca ilgili iktisadi kıymetin borsa rayici ve kayıtlı değerinin olmaması gerekir. Değeri bilinen veya diğer değerlendirme ölçüleri ile değeri tespit edilebilen iktisadi kıymetler için emsal bedel değerlendirme

ölçüsü olarak kullanılamaz (Öztürk, 2006: 23, Aydın, 2002: 43, Küçük, 2005: 21). Bunun yanında, kanunda hangi iktisadi kıymetlerin kesinlikle emsal bedelle değerlendirileceği belirtilmiştir. VUK'nun 278. maddesine göre değeri düşen mallar, VUK'nun 274. maddesine göre değerlendirme günündeki satış bedeli emtianın maliyet bedeline göre %10 veya daha fazla bir düşüklük gösterdiği durumda mükellef emsal bedelini kullanabilecektir. Bunların dışında VUK'nun 289. maddesinde belirtilen şartları taşıyan her iktisadi kıymet yine emsal bedeli ile değerlendirilecektir.

Emsal bedeli ile ilgili bir diğer konu, söz konusu bedelin nasıl belirleneceğidir. VUK'nun 267. maddesi, emsal bedelin nasıl belirleneceği konusuna açıklık getirmiştir. Söz konusu madde, emsal bedelin belirlenmesindeki çeşitli yöntemleri, uygulama sırasına göre açıklamıştır. İlk sırada ortalama fiyat esasını bulmaktadır. Bu yöntemde; aynı cins ve nevideki mallardan, sıra ile değerlemenin yapılacağı ayda veya bir evvelki veya bir daha evvelki aylarda satış yapılmışsa, emsal bedeli bu satışların miktar ve tutarına göre, mükellef tarafından çıkarılacak olan ortalama satış fiyatı ile hesaplanır. Bu esasın uygulanması için aylık satış miktarının, emsal bedeli tayin olunacak her bir malın miktarına nazaran, %25'ten az olmaması şartı vardır (VUK, Md. 267/1).

İkinci sırada ise, maliyet bedeli esasını uygulanır. "*Emsal bedeli belli edilecek malın, maliyet bedeli bilinir veya çıkarılması mümkün olursa, bu takdirde mükellef, bu maliyet bedeline, toptan satışlar için %5, perakende satışlar için %10 ilave etmek suretiyle, emsal bedelini bizzat belli eder*" (VUK, Md. 267/2)

Son olarak da takdir esasını uygulanmaktadır. Takdir esasını yönteminde; ilk iki yöntemin kullanılmadığı durumlarda ilgililerin müracaatı üzerine, takdir komisyonunca takdir yoluyla emsal bedel tespit edilir (VUK, Md. 267/3).

Ortalama fiyat ve maliyet bedeli ile emsal bedeli, vergi yükümlüsü tarafından belirlenirken, takdir esasında değerlendirme işlemi mükellefin inisiyatifi dışına çıkmış olur. Yargı organları tarafından, bu esaslara bağlı olmaksızın re'sen belirlenen değerler de emsal bedel olarak adlandırılırlar (Aydın, 2002: 44).

I.4.2. Türk Ticaret Kanunu Açısından Değerleme

Türk Ticaret Kanunu (TTK)'ndaki hükümler genel olarak anonim şirketlerin ortakları ve ortakların alacakları üzerinde yoğunlaşmış olup ortaklıkların muhasebe, finansal tablo ve raporlarına ilişkin ilk hükümler TTK'nda yer almıştır. Ancak, TTK'ndaki hükümler zaman içinde yetersiz kalmış ve bu eksiklikler Vergi Kanunları tarafından doldurulmuştur. VUK, aslında sadece vergi matrahının belirlenmesi için yapılmış bir düzenlemedir. Kanunun 3. kitabında, değerlendirmeyle ilgili bölümde, bu durum açıkça belirtilmektedir. Yani VUK'nun, TTK'na müdahale etmek gibi bir amacı olmamasına rağmen, uygulamadaki boşlukları doldurması nedeniyle, finansal tablolar, vergi kanunları çerçevesinde düzenlenmeye başlamıştır. (Üstünel, 2006: 7). Bu nedenle, TTK'nundaki düzenlemeler uygulamaya yeterince yansımamıştır (Sayar, 2002: 74).

Değerleme konusunda TTK'nun 75. maddesinde, *“bütün varlıklar (aktifler) en çok bilanço gününde, işletme için haiz oldukları değer üzerinden kaydolunur. Borsada kote edilen emtia ve kıymetler o günü borsa rayicine göre ve tahsil edilemeyen veya ihtilaflı bulunanlar müstesna olmak üzere bütün alacaklar da itibari değerlerine göre hesap edilir. Pasifler, hususiyile bütün borçlar, şarta bağlı veya vadeli olsa bile, itibari değeri üzerinden hesaba geçirilir...”* şeklinde genel bir hüküm bulunmaktadır.

Diğer yandan TTK'nun, sermaye şirketlerince yapılacak değerlendirme ile ilgili daha ayrıntılı maddeleri de bulunmaktadır. Sermaye şirketleri ile ilgili, TTK'nun 461.

maddesinin birinci fıkrasında “...gayrimenkuller, binalar, enerji santralleri, makineler, nakil vasıtaları, alet edevat ve mobilya gibi devamlı surette işletmede kullanılan tesisler halin icabına göre münasip olan tenzilat yapıldıktan sonra en fazla maliyet değerleri üzerinden bilançoya geçirilirler.” şeklinde bir hüküm bulunmakta ve bu maddeye göre gayrimenkuller ve demirbaşlar maliyet değeri ile değerlendirilmektedir. Maddenin ikinci fıkrasında da “...haklar, ihtira beratları, hususi imal ve istihsal usulleri, ruhsatnameler, markalar ve bunlara benzer sair kıymetler hakkında dahi aynı hüküm caridir.” ifadesi ile TTK’unda, gayrimaddi hakların da maliyet değeri esasına göre değerlendirilmesi öngörülmüştür.

Aynı kanunun 461. maddesinin birinci fıkrasında, “...hammaddeler, işlenmiş ve yarı işlenmiş eşya, emtia ve satılık diğer mallar en fazla maliyet değerleri üzerinden bilançoya geçirilebilir.” İkinci fıkrasında ise, “...bu malların maliyet değeri bilançonun tanzim zamanında cari fiyattan fazla ise bunlar bilançoya en fazla cari değer üzerinden geçirilebilir.” denilerek, söz konusu unsurların, sermaye şirketleri tarafından bilançonun düzenlenme tarihinde, maliyet değerleri üzerinden değerlendirileceği ancak cari değerlerinin maliyet değerinden küçük olması durumunda, cari değerlerinin kayda esas alınacağı hükmünde bulunulmuştur.

TTK’nun 462. maddesinin birinci fıkrasında bulunan, “...borsa rayici bulunan kıymetli evrak, en çok bilanço gününden bir ay evveline ait müddet içindeki ortalama rayiçleriyle bilançoya geçirilebilir. Yabancı borsalarda muamele gören kıymetli evrakın rayici söz konusu olan hallerde, bunların bedellerinin transferindeki güçlükler dahi hesaba katılır.” şeklindeki ifade ile borsa rayicinin, TTK’unda bir değerlendirme ölçüsü olarak yer aldığı görülmektedir. Aynı maddenin ikinci fıkrasında, birinci fıkrada sözü geçen

unsurların borsa rayıcı olmaması durumunda yine maliyet bedellerini geçmeyecek şekilde bilançoya alınmasına hükmedilmiştir.

TTK’unda menkul kıymetlerle ilgili bir diğer düzenleme 464. maddede yer almaktadır. Bu maddeye göre “...*şirket tarafından çıkarılan tahviller itfa değerleri üzerinden bir tek rakam olarak pasif tablosuna geçirilir.*”

TTK’unda göze çarpan en önemli nokta, değerlendirme ile ilgili bütün maddelerde “en çok” ifadesi kullanılarak değerlemeye bir üst sınır getirilmiş olmasıdır (Aydın, 2002: 32). TTK ile VUK arasındaki en temel fark; TTK’nın değerlemede üst sınır, VUK’nunsa alt sınır belirlemiş olmasıdır. TTK’nun, değerlemede üst sınır belirlemesinin nedeni, işletme karının olduğundan fazla gösterilerek işletme ilgililerinin yanıltılmasını önlemek böylece mevcut ve gelecekteki ortakların haklarının korunması ve işletmenin sürekliliğinin sağlanması amacıyla hareket etmektir (Örten-Karapınar, 2003: 8).

Vergi matrahının belirlenmesinde kullanılacak ölçüler, VUK’nda yer alan değerlendirme ölçüleri iken, TTK’unda yer alan değerlendirme ölçüleri ticari bilançonun belirlenmesinde kullanılır. Bu durumda ise ortaya iki farklı bilanço çıkacaktır (Öztürk, 2006: 12).

1 Ocak 1957 tarihinde yürürlüğe giren, 29.06.1956 tarih ve 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu, yaklaşık 50 yıldan beri büyük değişiklikler yapılmadan günümüze gelmiştir. Ancak, ticari hayatta meydana gelen değişimler ve ülkemizin Avrupa Birliğine giden süreçte tam üyelik için hazırlanması, başta temel kanunlar olmak üzere, tüm mevzuatın Avrupa Birliği müktesebatı ile uyumlu hâle getirilmesini ülkemiz açısından zorunlu hale getirmiştir. Bu nedenle yeni bir TTK hazırlanması için, T.C. Adalet Bakanlığı, Üniversite öğretim üyeleri, Yargıtay üyeleri, Sermaye Piyasası Kurulu, Türkiye Noterler Birliği, Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu,

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı ve Türkiye Odalar Birliği mensuplarından oluşan bir komisyon, 08.12.1999 tarihli Bakan oluruyla oluşturulmuştur. Bu komisyon tarafından hazırlanan yasa tasarısında, değerlendirme ile ilgili hükümlerde Türkiye Muhasebe Standartlarına atıfta bulunulmakta, değerlemenin Türkiye Muhasebe Standartları'nda belirtilen kurallar dikkate alınarak yapılması öngörülmektedir (www.kgm.adalet.gov.tr/turkticaretkanunutasarisi.html-977k, 2005).

I.4.3. Sermaye Piyasası Mevzuatı Açısından Değerleme

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), 1981 yılında 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu ile kurulmuştur. SPK, yetkilerini kendi sorumluluğu altında bağımsız olarak kullanan, idari ve mali özerkliğe sahip, düzenleyici bir kamu kurumudur. Kurul, kendi gözetimi altındaki piyasalardaki işlemlerle ilgili olarak, görev alanındaki işlere ilişkin kuralların tanımlanması ile ilgili düzenlemeler yapmakla yetkilendirilmiştir (TSRŞB,2005: 59).

Kurulun amacı, sermaye piyasalarının işleyiş kurallarını belirlemek, piyasadan fon kullanan şirketlerin belli kurallara uygun olarak en iyi şekilde yararlanmalarını sağlamak, sermaye piyasasına yatırım yapan tasarruf sahiplerinin hak ve yararlarını korumak, piyasaların adil ve etkin çalışmasını sağlamaktır. Bu nedenle Kurul, kamuyu aydınlatma amacıyla verilen bilgilerin doğruluğunu da izler. Muhasebe kayıtlarının şirketin gerçek durumunu yansıtmasını sağlamak amacıyla Kurul yıllık, altı aylık ve üçer aylık dönemlerde açıklanan, finansal tablolardaki bilgilerinin doğruluğunu inceler (SPK, www.spk.gov.tr). Yani sermaye piyasasının düzenleyici kurumu olarak SPK kamuya açıklanan bilgilerin doğru ve güvenilir olmasını sağlamakla yükümlüdür. Bu nedenle, değerlendirme konusu, SPK açısından da oldukça önemlidir. Kurul bu konuda

düzenlemeler yaparak yaptığı düzenlemeleri tebliğler halinde resmi gazetede yayımlamaktadır.

SPK, muhasebe standartlarının IAS ile uyumlu hale gelmesi için çalışmalar yapmış, “SPK Finansal Raporlama Standartlarının Uluslararası Standartlara Tam Uyum Projesi”ni hayata geçirmiştir. Böylece, Türkiye bu konuda Dünya ile entegrasyonunda önemli bir adım atmıştır (İbiş, 2004: 99).

29.01.1989 tarihli ve 20064 sayılı Resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren, Seri: XI No:1 “Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ”in 19. paragrafında; tarihi maliyet ilkesi, elde etme maliyeti, satın alma maliyeti, üretim maliyeti, inşa maliyeti, net gerçekleştirilebilir değer, gerçekleşmesi beklenen satış fiyatı, tamamlama maliyeti ve rayiç bedel değerlendirme ölçüleri olarak topluca sayılmıştır.

Ayrıca, SPK tarafından yayımlanan, Seri: XI, No: 25 Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ’in 48. maddesinde de tarihi maliyet, cari maliyet, gerçekleştirilebilir değer (itfa edilebilir değer) ve bugünkü değer değerlendirme ölçüleri olarak sayılmıştır (SPK, 2005, Md. 48).

Muhasebe standartlarına ilişkin tebliğe göre, stoklar, maliyet ve net gerçekleştirilebilir değerinden düşük olanı ile değerlendirilir (SPK, 2005, Md.142). Maddi varlıklar, ilk olarak tablolara alınmalarında maliyet bedeli ile daha sonraki değerlendirme işlemlerinde ise maliyetinden birikmiş amortisman payları ve birikmiş değer düşüklüğü indirildikten sonraki değeri ile tabloda gösterilirler (SPK, 2005, Md. 158,164). Maddi olmayan varlıklar da, maddi varlıklar gibi değerlendirilir (SPK, 2005, Md. 183,196).

Finansal araçlar ise, ilk olarak finansal tablolara alınmalarında maliyet bedeli üzerinden değerlendirilir. Ancak bu maliyet bedeli, finansal aracın gerçeğe uygun değeridir

(SPK, 2005, Md. 261). Sonraki değerlemelerde finansal araçlar için kullanılacak değerlendirme ölçüleri, gerçeğe uygun değer ya da etkin faiz yöntemi³ ile hesaplanan iskonto edilmiş maliyetleri üzerinden değerlendirilirler (SPK, 2005, Md. 264,262).

1.4.4. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Mevzuatı Açısından Değerleme

BDDK, tasarruf sahiplerinin haklarını korumak, bankaların düzenli ve emin bir şekilde çalışmasını sağlamak, ekonomide önemli zararlar doğurabilecek her türlü işlem ve uygulamaları önlemek ve kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak amacıyla (BDDK, 2005, Md.5), 23.06.1999 tarihinde yürürlüğe giren 4389 sayılı bankalar kanunu ile kurulmuş, 31.08.2000 tarihinde faaliyete başlamıştır (BDDK, 2006: 3). Kısaca BDDK'nın öncelikli amacı, finansal piyasaların etkin, düzenli ve şeffaf bir yapıya kavuşturulmasıdır. (BDDK, 2006: 3,4).

Kurum, amaçları doğrultusunda; bankaların; hesap ve kayıt düzeninde şeffaflık ve tekdüzenin sağlanması, işlemlerinin kayıt dışında kalmasının önlenmesi, faaliyetlerinin gerçek mahiyetlerine uygun olarak sağlıklı ve güvenilir bir biçimde muhasebeleştirilmesi, konsolide ve konsolide olmayan bazda finansal durumları ve finansal performansları ile yönetimin etkinliği hakkında bilgileri içeren mali tabloların, zamanında ve doğru bir şekilde hazırlanması, raporlanması ve yayımlanmasına ilişkin, esas, usul ve ilkelerin belirlenmesi konusunda düzenlemeler yapmaktadır (BDDK, 2005, Md.5). Ayrıca, kanun kapsamındaki kuruluşların konsolide ve konsolide olmayan bazda risk yapısı, iç kontrol,

---

³ Etkin faiz yöntemi, finansal varlık ya da finansal borcun itfa (iskonto) edilmiş maliyetlerinin hesaplanması ve ilgili faiz gelir veya giderlerinin ilişkili olduğu döneme dağıtılması yöntemidir. Etkin faiz oranı ise finansal aracın beklenen ömrü boyunca tahmin edilen nakit akışlarını ilgili finansal aracın defter değerine indirgeyen orandır (TMS-39, p. 9).

risk yönetimi ve iç denetim sistemleri ile varlıkları, alacakları, öz kaynakları, borçları, kâr ve zarar hesapları, yükümlülükleri ve taahhütleri arasındaki ilgi ve dengelerin ve malî bünyeyi etkileyen diğer tüm unsurların ve bu kuruluşların kurumsal yönetim ilkelerine uyum seviyesinin gözetimi, tahlili ve ölçümünü, gözetim ve yerinde denetim yoluyla yapmak, bunların vergiyle ilgili kayıtları da dahil olmak üzere, defter, kayıt ve belgelerini incelemek, kurumun yetki ve görevleri arasındadır (BDDK, 2005, Md.15).

Kurumun bünyesindeki düzenleme daire başkanlığı, kanun kapsamındaki kuruluşların işlemlerinin muhasebeleştirilmesine ve finansal raporlamalarına ilişkin usûl ve esasları belirlemekle yetkilendirilmiş ve görevlendirilmiştir. Kurum, kanun kapsamındaki kuruluşların, muhasebe uygulamalarını düzenleyen bir muhasebe uygulama yönetmeliği ve bu yönetmelikle ilgili 19 adet tebliğ yayımlamıştır (BDDK, 2005, Md.16).

BDDK'nun tebliğlerinde; maliyet bedeli, elde etme maliyeti, borsa değeri, rayiç değeri, defter değeri, net defter değeri, cari değeri, net nakit değeri, iskonto edilmiş değeri ve kalıntı değeri, değerlendirme ölçütleri olarak yer almaktadır.

Finansal varlık ve yükümlülüklerin, ilk olarak kayda alınmasında, elde etme maliyeti kullanılır. Bu değeri, rayiç değeri olarak kabul edilir. Ancak, piyasa fiyatlarının güvenilir ve tutarlı bir şekilde belirlenemediği durumlarda, söz konusu finansal araçların rayiç değeri, gelecekteki tüm nakit akışlarının iskonto edilmiş değeri olarak hesaplanır (BDDK, 2002a).

Rayiç değeri hesaplamasının dışında bırakılan finansal varlıklardan, sabit bir vadesi olanlar iskonto edilmiş bedel üzerinden, sabit bir vadesi olmayanlar ise elde etme maliyeti üzerinden değerlendirilir. Bu kapsamda, banka kaynaklı krediler ve alacaklar da iskonto edilmiş bedel üzerinden değerlendirilir (BDDK, 2002a).

Maddi duran varlıklar, ilk kayıta maliyet bedelleri ile gösterilir. Maddi duran varlıklar, değerleme tarihindeki rayiç değerinden, birikmiş amortisman ve değer düşüklüğü karşılıklarının çıkartılmasıyla bulunan tutar üzerinden değerlendirilir. Arazi ve binaların, ayrıca tesis ve ekipmanların rayiç değeri, genelde piyasa değeridir. Tesis ve ekipman, piyasa değerinin güvenilir bir şekilde bulunamadığı durumlarda, amortisman tabii tutulmuş yenileme maliyeti ile değerlendirilir (BDDK, 2002b).

Maddi olmayan duran varlıklar ise, ekonomik fayda yaratacak olması ve maliyetinin güvenilir şekilde ölçülebilmesi durumunda, maliyet değeri ile kayda alınır. Ancak, maddi olmayan duran varlık karşılığında, sermaye aracı niteliğindeki menkul kıymetlerin verildiği hallerde maliyet, bunların rayiç değerleri esas alınarak belirlenir. Eğer maddi olmayan duran varlık birleşme veya devir yolu ile elde edilmişse, maliyet bedeli, edinildikleri tarihteki rayiç değerleridir. Devletten, bedelsiz veya hibe yoluyla edinilen maddi olmayan duran varlıklar ile hibeler, değerleri üzerinden kaydedilebilir. Maddi olmayan duran varlıklar, ilk kayıttan sonra, maliyet bedelinden birikmiş amortisman tutarları ve varsa birikmiş değer azalışları düşüldükten sonra kalan, tutarları üzerinden kayıtlarda gösterilir (BDDK, 2002c).

I.4.5. Türkiye Muhasebe Standartları Açısından Değerleme

Muhasebe standartları, bir işletmedeki ekonomik hareketleri ve olayları raporlamada yol gösteren bir rehberdir (McCombie, Deo, 2005:154). Muhasebenin doğru, güvenilir ve karşılaştırılabilir bilgi üretebilmesi için muhasebe standartları kilit bir role sahiptir (Kiracı-Köse, 2002: 47). Muhasebe standartları, finansal tabloların ve bu tabloların hazırlanmasında esas alınacak finansal bilgilerin, belirli kurallara göre hazırlanmasını ve ortaya çıkan finansal tabloların, birbirine benzer olmasını sağlamaktadır (Sayar, 2002: 77).

Muhasebe standartları, benzer olayların benzer şekilde ifade edilmesini sağlayarak üretilen bilgilerin, anlamlı, doğru, güvenilir, gerçeğe uygun ve karşılaştırılabilir olmasına ve belirli formlardaki finansal tablo ve raporların, ilgililere iletilmesine hizmet etmektedir.

1.4.5.1. Türkiye Muhasebe Standartlarının Oluşum Süreci

Türkiye’de, muhasebeye ilişkin gelişmeler devlet güdümünde gerçekleşmiş olup muhasebe uygulamaları, ekonomik ve siyasi ilişkilerin yoğun olduğu ülke uygulamalarının etkisi altında hazırlanmıştır. Muhasebe uygulamalarında önce, Fransız etkisi, daha sonra Alman mevzuatı ve uygulamalarının etkisi görülmüştür. 1950’lerden sonra ABD ile ilişkilerin gelişmesi ile Amerikan sisteminin etkisi altında kalınmış, 1987’de AB’ye tam üyelik başvurusu ile AB düzenlemelerinin, son olarak da UMS’nın etkisinde kalınmıştır (Akgül-Akay, 2004: 14; TSRŞB, 2005: 14,15).

Türkiye’de, muhasebeye ilişkin gelişmeler devlet güdümünde olduğu için, uygulamalar genellikle TTK ve VUK’nda yer alan hükümler çerçevesinde yapılmıştır. Ancak, bu düzenlemelerin yetersizliği ve farklılığı nedeniyle, çeşitli kurum ve kuruluşlar da muhasebe standartları oluşturmuşlardır (Kiracı-Köse, 2002: 59). Standart oluşturma çalışmaları yapan kurum ve kuruluşlar şöyle sıralanabilir (Akgül-Akay, 2004: 15–23):

- İktisadi Devlet Teşekküllerini Yeniden Düzenleme Komisyonu,
- Türkiye Bankalar Birliği,
- Türk Standartları Enstitüsü Muhasebe Standartları Özel Daimi Komitesi,
- Sigorta Denetleme Kurulu,
- Sermaye Piyasası Kurulu,
- Maliye Bakanlığı Bünyesinde Muhasebe Standartları Komisyonu,
- Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu,

- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu.

Muhasebeye ilişkin kaynakların farklı ülke uygulamalarına dayanması ve birçok kurum ve kuruluş tarafından mevcut düzenlemelerin yetersiz görülmesi nedenleriyle kendi düzenlemelerinin oluşturulması, bunlara ek olarak, muhasebeden yararlanan farklı çevrelerin uzlaşamaması, Türkiye’de mevcut muhasebe uygulamalarında farklılıklar olmasına diğer bir deyişle aynılığın yakalanamamasına neden olmuştur (Kiracı-Köse, 2002: 59). Örneğin; halka açık bir banka birbirinden farklı birkaç finansal tablo düzenlemek zorundadır. Bir tanesi vergi kanunlarına göre, bir diğeri bankalar kanununa göre ve bir tanesi de halka açık olduğu için SPK mevzuatına göre olmak üzere finansal tablo düzenlemektedir. Bunun yanı sıra, eğer yabancı bir ortağı varsa uluslararası muhasebe standartlarına göre, farklı bir finansal tablo daha ortaya çıkmaktadır. Her bir tabloda, farklı karlar açıklanmaktadır (Üstünel, 2006: 71). Bu nedenle, ülke içinde bile, söz konusu standartları düzenleyen kurum ve kuruluşların oluşturdukları standartlarda farklılık olması önemli bir olumsuzluk teşkil etmektedir (Kiracı-Köse, 2002: 49,50).

Türkiye’de, muhasebe standartlarının tek elden oluşturulması süreci, 9 şubat 1994 tarihinde TÜRMOB (Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği) tarafından, TİMÜDESK (Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu)’in kurulmasıyla başlamıştır. TİMÜDESK, aynı tarihte, ulusal muhasebe ve denetim standartlarını hazırlama çalışmalarına başlamıştır (Yalkın, 2001: 2). Kurul, 14.04.1996 tarihli toplantısında 11 adet standart taslağının, "Türkiye Muhasebe Standardı" olarak kabulüne oy birliği ile karar vermiştir. Bu standartlar, 01.01.1997 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. Yine, 17.06.1999 tarihinde biri Türkiye Muhasebe Standardı 1'in yerini almak üzere, beş adet Türkiye Muhasebe Standardı oybirliği ile kabul edilmiştir. Yeni Muhasebe standartları, 01.01.2000 tarihinden itibaren yürürlüğü girmiştir.

Böylece Kurul'ca kabul edilen Türkiye Muhasebe Standartları 15 adete ulaşmıştır (www.turmob.org.tr/tmudesk). Ancak kurul, kamu tüzel kişiliğine haiz olmadığı için yaptığı düzenlemeler tavsiye niteliğinde kalmıştır (Üstünel, 2006: 72).

Bu girişimden sonra 4487 sayılı yasa ile SPK ek.1. maddesinde yapılan değişiklik ile Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) kurularak sorun ortadan kaldırılmış, kurul, 07.03.2002 tarihinde ilk toplantısını yaparak faaliyete geçmiş, buna ilişkin karar 14.04.2002 tarih ve 24726 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. (Seviğ, 2006a). Kurul hem ülke içinde yeknesaklığı sağlarken hem de gelişmiş ülkelerde var olan muhasebe uygulamalarına uyum sağlamak amacıyla, Uluslararası Muhasebe Standartları ve Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına (IAS/IFRS) uyumlu standartlar üretmeyi hedeflemiştir (Üstünel, 2005: 19). Kurul; Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Yükseköğretim Kurulu, Hazine Müsteşarlığı, Sermaye Piyasası Kurulu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ile Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğinden birer, Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliğinden bir yeminli mali müşavir ve bir serbest muhasebeci mali müşavir olmak üzere, 9 üyeden oluşmaktadır (www.tmsk.org.tr). Ayrıca, Türk Ticaret Kanunu taslağında TMSK, Türkiye'de muhasebe standartlarını belirleyen tek organ olarak yetkilendirilmiştir (TTK taslak, md.88).

I.4.5.2. Türkiye Muhasebe Standartlarında Değerleme Ölçüleri

Bugüne kadar TMSK, 1 Kavramsal Çerçeve; 30 Türkiye Muhasebe Standardı, 7'si de Türkiye Finansal Muhasebe Standardı olmak üzere toplam 37 adet standart ve 43 no'lu tebliğ ile, bazı standartlara ilişkin yorumlar yayımlamıştır.

Bu standartlarda; tarihi maliyet, cari maliyet, gerçekleşebilir değer, bugünkü değer, gerçeğe uygun değer, defter değeri, etkin faiz yöntemine göre itfa edilmiş maliyet ve işletmeye özgü değer değerlendirme ölçüleri olarak yer almaktadır.

Yine bu standartlara göre, stoklar, maliyet ve net gerçekleşebilir değerinden düşük olanı ile değerlendirilir (TMS-2, p.9).

Maddi duran varlıklar, ilk olarak muhasebeleştirilmesinde maliyet değeri ile ölçülür (TMS-16, p.15). Bir maddi duran varlık kaleminin maliyeti ise, muhasebeleştirme tarihindeki peşin fiyatının eşdeğer tutarıdır (TMS-16, p.23). İlk muhasebeleştirmeden sonra bir maddi duran varlık, maliyet modeli ve yeniden değerlendirme modellerinden birine göre değerlendirilir (TMS-16, p.30, TMS-16, p.31). Maliyet modeline göre; bir finansal varlık maliyetinden birikmiş amortisman ve varsa birikmiş değer düşüklüğü zararı indirildikten sonraki değer ile değerlendirilir (TMS-16, p.30). Yeniden değerlendirme modeline göre değerlendirilebilen finansal varlıklar, gerçeğe uygun değeri güvenilir olarak ölçülebilen finansal varlıklardır. Söz konusu finansal varlıklar, ilk muhasebeleştirilmelerinden sonra, yeniden değerlendirilmiş tutarları üzerinden değerlendirilir. Yeniden değerlendirilmiş tutar ise, finansal varlığın yeniden değerlendirme tarihindeki gerçeğe uygun değerinden, birikmiş amortisman ve varsa birikmiş değer düşüklüğü zararı indirildikten sonraki değeridir (TMS-16, p.31).

Maddi olmayan duran varlıklar, ilk muhasebeleştirilmesinde maliyet bedeli ile ölçülür (TMS-38, p.24). İşletme birleşmeleri sonucu elde edilen maddi duran varlıkların maliyet bedeli ise, elde edilme tarihindeki gerçeğe uygun değeridir (TMS-38, p.33).

Yatırım amaçlı gayrimenkuller ilk olarak kayda alınırken maliyet değeri ile değerlendirilir. İşlem maliyetleri de, maliyete dahil edilir (TMS-40, p.20). Daha sonraki

dönem sonlarında, yine maliyet ve yeniden değerlendirme modelinden biri esas alınmaktadır (TMS-40, p.30).

Tarımsal ürünler, ilk olarak kayda alınırken gerçeğe uygun değerleri ile değerlendirilir. İlk kayda alınma sırasında, gerçeğe uygun değeri güvenilir bir şekilde ölçülemeyen tarımsal ürünler, hem ilk kayda alınırken hem de daha sonraki dönemlerde makul değerden, tahmini pazar maliyetleri düşüldükten sonra kalan tutar üzerinden değerlendirilir (TMS- 41, p.12).

I.5. Uluslararası Muhasebe Standartları Açısından Değerleme

Ticari ilişkilerin artması ile beraber dünya çapında farklı ekonomik sistem ve standartları uygulayan ülkelerin bir araya gelmesi, bu ülkelerin farklı muhasebe uygulamalarını ortaya çıkarmıştır. Dünyanın çeşitli ülkelerindeki borsalarda işlem gören işletmelerin sayısının artış eğiliminde olması finansal tabloların farklılıklarını bir sorun haline getirmiştir. Bu sorun karşılanması gereken bilgi gereksiniminden ortaya çıkmıştır (Gökdeniz, 2006: 2). Çok uluslu işletmelerin muhasebe alanında karşılaşılabilecekleri problemler çok olmakla birlikte, en önemli problem farklı yasal düzenlemelerden kaynaklanmaktadır. Farklı yasal düzenlemelerin varlığı, çok uluslu şirketlerin söz konusu farklılıkların giderilmesi için ek düzenleme ve çalışma yapmalarını gerektirmektedir (Çürük- Doğan- Türk: 2005: 63). Örneğin, hem İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) hem de New York Menkul Kıymetler Borsası'na hisse senetleri kote edilmiş olan Turkcell 2000 yılı ilk 9 aylık dönemine ait Türkiye'deki finansal tablolarında 23,7 trilyon Türk Lirası (23,7 milyon YTL) zarar açıklarken, New York Borsası için düzenlediği finansal tablolarında ise 157,8 trilyon Türk Lirası (157,8 milyon YTL) kar açıklamıştır. İki

sonuç arasındaki fark, aynı zamanda bu iki ülkenin muhasebe uygulamaları arasındaki farkı gözler önüne sermektedir (Üstündağ, 2003: 14).

Bu gelişmeler muhasebe bilimini de etkilemiş, farklı ülkelerin muhasebe uygulamalarının bir potada eritilip ortak bir dil oluşturulması gereğini ortaya çıkarmıştır. Uluslararası muhasebe, muhasebenin sistem ve organizasyonunda var olan bütün enstrümanların işlevlerine ilişkin olarak, ulusal uygulamalar arasında ortaya çıkan farklılıkları irdeleyen bir muhasebe türü biçiminde, ortak bir dil oluşturulmasını sağlamaya çalışmaktadır. Muhasebenin diğer dallarından farklı olarak, küresel bir mantığa sahip olan uluslararası muhasebe, herhangi bir kültürel önyargıdan uzak olma özelliğine sahiptir. Aynı zamanda çok uluslu bir hareketi gerektiren bir yönlendirmeyi de, gerekli kılmaktadır (Gökdeniz, 2005: 3).

Ülkelerin muhasebe standartları arasındaki farklılıklar; işletme sahipliğinin ve finansman sisteminin yapısı, vergileme, enflasyon, ekonomik gelişmenin aşaması, yasal sistemler, politik sistemler, eğitim seviyesi, muhasebe meslek elemanlarının yaşı ve sayısı gibi nedenlerden ortaya çıkmıştır (Nobes, 1998: 162). Bunlar dışında; muhasebe uygulamalarının esnek veya tekdüze olması, değerlemede ihtiyatlı veya iyimser davranılması, bilgilerin açıklanmasında şeffaflık veya gizliliğin ön planda olması, muhasebe uygulamalarının mesleki örgütler veya yasal düzenlemeler tarafından belirlenmesi gibi farklılıklar, muhasebe uygulamalarının, ülkeler arasında farklılık göstermesinin nedenlerindedir (Gray-Radebough-Black, 2006: 6; Sağlar-Tuan, 1998: 35–39).

1.5.1. Uluslararası Muhasebe Standartlarının Oluşum Süreci

Uluslararası alanda, muhasebe standartlarının oluşturulmasına yönelik tartışmalar 1960'larda başlamış ve 1972 yılında Sidney'de düzenlenen, 10. Uluslararası Muhasebeciler Kongresinde, bu konunun bir örgüt tarafından yürütülmesine yönelik öneriler ilk defa gündeme gelmiştir (Çiftçi, 2001:96). Bu amaçla 1973 yılında Kanada, Fransa, Almanya, Japonya, Meksika, Hollanda, İngiltere, İrlanda ve A.B.D'deki muhasebe kurumları tarafından yapılan bir anlaşma ile Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (International Accounting Standards Committee- IASC) kurulmuştur (Akgül-Akay, 2004:35). Özellikle son 15 yılda Uluslararası Muhasebe Standartlarının gelişimi, son 10 yılda ise bu standartların Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve Avrupa Birliği üye ülkeleri tarafından kabul edilmesi üzerinde tartışmalar yoğunlaşmıştır (Zeghal-Karim, 2006: 374).

Komitenin amacı; kaliteli, şeffaf ve karşılaştırılabilir finansal tablolar sağlayan, kamu yararını gözeten, yüksek kaliteli, anlaşılabilir ve tüm dünyada uygulanabilir standartlar oluşturmak ve dünya sermaye piyasalarında işlem yapan kullanıcıların karar almalarına yardımcı olmaktır. Yine, yüksek kaliteli çözümler için ulusal ve uluslararası muhasebe standartlarının birbirleriyle yakınlaşmasını sağlamak da, komitenin amaçları arasındadır (IFRS, 2006: 12).

IASC, 2000 yılında, IASB (International Accounting Standards Board)'a üyelerin onayıyla dönüşümü onaylanmış olup IASB, 2001 yılında çalışmalarına başlamıştır. IASC tarafından oluşturulan standartlar IAS (International Accounting Standards), IASB tarafından oluşturulanlar ise IFRS (International Financial Reporting Standards) olarak adlandırılmaktadır. Dünyada birçok kuruluş ve örgüt AISC/IASB'ye destek vermektedir. Avrupa Birliği, Uluslararası Menkul Kıymetler Örgütü (IOSCO), Uluslararası Sermaye

Piyasası Komisyonu (SEC), Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC), Basel Komitesi, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF) bu kuruluşlar arasındadır (Ulusan, 2005:18,19). Söz konusu kuruluşların, IAS/IFRS' yi referans göstermesi ile dünya çapında bu standartlara doğru hızlı bir yöneliş gerçekleşmiştir. Ülkemizde Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği (TMUD) 1974 yılından, TÜRMOB ise 1994 yılından beri IASB üyesidir (İbiş, 2004: 98).

Uyum taraftarlarınca, dünya çapında tek bir standart seti oluşturmanın faydaları, çok uluslu şirketlerde maliyet tasarrufu sağlanması, finansal raporların karşılaştırabilirliğinin artması, yüksek kaliteli muhasebe standartları ve uygulamalarının geniş bir alana yayılması ve sınırlı kaynaklarla düşük maliyetli finansal muhasebe standartlarının elde edilmesi olarak sıralanmaktadır (Shahrokh-Diga, 1998: 22). Söz konusu faydaların yanında, sınır ötesi ticaret ve finansman ile menkul kıymet borsalarına kayıtlı olan şirket sayısında önemli bir artış olacaktır. Şirketlerin yabancı piyasalara girmesi; şirketlerin bu piyasalarda tüketiciler tarafından tanınması, yabancı sermaye sağlamada kolaylık ve politik maliyetlerde azalma gibi olumlu sonuçları beraberinde getirecektir (El-Gazzar-Philip-Jocab, 1999: 246,247).

Uyuma karşı çıkanlar ise, gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan muhasebe kavram ve tekniklerinin, başka ülkelere uygun olmayacağını, bu nedenle, diğer ülkeler için yeni olan bu kavram ve tekniklerin söz konusu ülkelere ilave bir yük getireceğini söylemektedirler (Shahrokh-Diga, 1998: 21).

I.5.2.Uluslararası Muhasebe Standartlarında Değerleme Ölçüleri

Bu standartlarda; Türkiye muhasebe standartlarında olduğu gibi; tarihi maliyet, cari maliyet, gerçekleştirilebilir değer, bugünkü değer, gerçeğe uygun değer, defter değeri, etkin

faiz yöntemine göre itfa edilmiş maliyet ve işletmeye özgü değer değerleme ölçüleri olarak yer almaktadır.

Türkiye muhasebe standartları, uluslararası muhasebe standartlarının çevirisi olduğu için değerleme ölçüleri açısından aralarında bir farklılık yoktur.

II. BÖLÜM: VARLIK HESAPLARININ DEĞERLEMESİ

Varlıklar, bir işletmenin geçmiş olay ve işlemlerinin sonucu olarak o işletme tarafından sahip olunan veya kontrol edilen ve o işletme için gelecekte ekonomik yarar sağlayacağı beklenen ekonomik değerlerdir. Bir alt sınıflandırmada, varlıklar dönemsellik kavramı gereği ve likit olma durumlarına göre dönen ve duran varlıklar olarak gruplandırılmışlardır.

II.1. Dönen Varlıkların Değerlemesi

Dönen varlıklar, normal faaliyet döneminde veya bir yıl içinde paraya dönüşeceği, satılacağı veya tüketileceği düşünülen, özellikle ticari amaç için elde bulundurulmuş varlıklardır (TMS-1, s. 57 (a,b)).

Dönen varlıklar; hazır değerler, menkul kıymetler, ticari alacaklar, diğer alacaklar, stoklar, gelecek aylara ait giderler ve gelir tahakkukları ve diğer dönen varlıklar hesap gruplarından oluşmaktadır.

II.1.1. Hazır Değerlerin Değerlemesi

Hazır değerler hesap grubu, dönen varlıkların likiditesi en yüksek kalemlerini içermektedir. Bir unsurun hazır değer olabilmesi için değişim aracı olması gerekmektedir. Bu hesap grubunda, nakit olarak elde veya bankada bulunan varlıklar ile menkul kıymetler hariç istenildiği zaman değer kaybına uğramadan paraya çevirme imkanı bulunan varlıklar yer almaktadır. Kasa, alınan çekler, bankalar, verilen çek ve ödeme emirleri ve diğer hazır değerler hesapları bu hesap grubunu oluşturmaktadır (MSUGT-1).

Kasa hesabı, işletmenin elinde bulunan ulusal ve yabancı paraların Türk Lirası karşılıklarının izlendiği hesaptır ve Türk Lirası kasa mevcudu, VUK'un 284. maddesine göre, itibari değerle yani paranın üzerinde yazılı olan değer ile değerlendirilir. VUK'un 280. maddesi ise yabancı paraların değerlendirilmesi ile ilgili hükümleri içermektedir. Bu maddeye göre, yabancı paralar kural olarak borsa rayici ile değerlendirilmektedir. Aynı maddeye göre, borsa rayicinin oluşmasında muvazaa olması durumunda, yabancı paralar başka bir değerlendirme ölçüsü olan alış bedeli ile değerlendirilmektedir. Diğer bir durum da, yabancı paranın borsa rayici olmamasıdır. Bu durumda ise, değerlemede uygulanacak kur, Maliye Bakanlığı'nca tespit edilmektedir.

Ancak uygulamada, ülkemizde kambiyo borsası kurulmamış olduğundan, yabancı paraların değerlendirilmesinde, Maliye Bakanlığı'nın T.C. Merkez Bankası'ndan alarak her yıl 31 Aralık tarihi itibarıyla VUK Genel Tebliği ile açıklamış olduğu, kurlar esas alınır (Seviğ, 1998)⁴. Bu şekilde yapılacak değerlemelerde, 17 Ocak 2007 tarihli 26406 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan, 336 sıra no'lu VUK Genel Tebliğinde de açıklandığı gibi yabancı paralar için efektif alış kurunun (bulunmaması halinde döviz alış kurunun) uygulanması gerekmektedir. Maliye Bakanlığı'nın ilan ettiği kurlardan birisi efektif, diğeri ise döviz alış kurudur. Bu ayırım ülkemizdeki bankacılık uygulamasında; nakit yabancı paranın efektif bunun dışındaki yabancı para cinsinden ödeme araçlarının (bono, poliçe

---

⁴ T.C. Merkez Bankası konvertibl dövizler için kendi uyguladığı kurları bildirirken, konvertibl olmayan dövizler için Frankfurt Borsasında oluşan kurlara göre, çapraz kurlardan hesaplama yaparak bu paraların değerini belirlemektedir (Öztürk, 2006: 42). Ayrıca, 130 no'lu VUK Genel Tebliğinde, Maliye Bakanlığı'nca kur tespit ve ilan edilmediği sürece, T.C. Merkez Bankası tarafından tespit ve ilan edilen döviz alış kurlarının değerlendirilmede dikkate alınması gerekmektedir (Ergüneş, 2003:162). Örneğin, geçici vergi dönemlerinde, Maliye Bakanlığı tarafından kur ilan edilmediği için bu dönemlerde yapılacak değerlendirilmede, T.C. Merkez Bankası tarafından ilan edilen kurlar dikkate alınmaktadır (217 no'lu GVK Genel Tebliği).

gibi nakdi olmayan yabancı paraları) ise döviz olarak adlandırılmasından kaynaklanmaktadır (Öztürk, 2006: 42, Çakıcı, 2005: 156).

TTK açısından ise, YTL kasa mevcudu ile ilgili her hangi bir özel düzenleme olmamakla beraber, değerlendirme ile ilgili genel hükümlerine bakıldığında, 75. maddeye göre işletme için haiz olduğu değerle, sermaye şirketlerince yapılacak değerlemeye ilişkin ayrıntılı hükümlerden olan 462. maddeye göre ise maliyet bedelini geçmeyecek bir bedelle, diğer bir ifade ile paranın üzerinde yazılı olan değerle (itibari değer) değerlendirilmesi gerekmektedir (Aygün, 2006: 82; Çabuk, 1993: 16). Yabancı paralar ise, borsa rayici ile değerlendirilmelidirler ancak borsa rayici olmadığı için yine 75. ve 462. maddeye göre değerlendirilirler. SPK'ya göre yabancı para cinsinden kasa hesabı, varsa oluşan borsa kuru, yoksa Merkez Bankasınca ilan edilen kurlar üzerinden değerlendirilir (SPK, Md. 28).

BDDK'ya göre; nakit, bir finansal varlıktır ve ilk kayda alınırken elde etme maliyeti ile kaydedilir. Bu değer, aynı zamanda rayiç değer olarak kabul edilir (BDDK, 2002a, Md. 7). Paranın elde etme maliyeti ise, itibari değeridir. Yabancı paralar, ilk olarak sabit kur üzerinden kaydedilir ve her değerlendirme döneminde, yabancı para cinsinden parasal kalemler⁵, kapanış kuru (değerleme tarihinde geçerli olan kur) ile değerlendirilir (BDDK, 2002e, Md. 4).

TMS ve UMS açısından da kasa mevcudunun değerlemesi ile ilgili özel bir düzenleme olmamakla beraber kasa hesabıyla izlenen nakit, 32 no'lu standartta bir finansal araç olarak tanımlanmıştır. Bu standarda göre, para (nakit) değişim aracı olması nedeniyle bir finansal varlıktır (TMS-32/UMS-32, UR-AG 3). Söz konusu düzenlemeler için de, YTL kasa hesabının değerlendirilmesi açısından bir farklılık söz konusu değildir yani itibari

---

⁵ Nakit ve nakit benzeri kalemler ile nakit olarak tahsil edilecek veya ödenecek kalemleri ifade eder (BDDK, 2002e, Md.3).

(nominal) değeri ile değerlendirilmektedir (Öztürk, 2006: 32). Esas olarak, nakit için değerlendirme yapılması söz konusu olamaz çünkü nakdin, ilk bölümde bahsedildiği gibi, kendisi değerlendirme konusunda ölçü birimidir (Örten-Karapınar, 2003: 14).

Bankalar hesabına ilişkin VUK'da ve TTK'da bir düzenleme yoktur. Ancak bankalar hesabı, işletme tarafından yurt içi ve yurt dışı banka ve benzeri finans kurumlarına yatırılan veya bu kurumlardan çekilen paraların izlenmesi için kullanıldığından (MSUGT-1), aynı kasa hesabı gibi eğer Türk Lirası cinsinden ise itibari değer ile değerlendirilmektedir. Bankalar hesabına yapılan kayıtlar paranın üzerinde yazılı değer ile yapıldığından hesabın itibari değer ile değerlendirilmesi, hesabın kayıtlı değer ile değerlendirilmesi ile aynı anlama gelmektedir (Çabuk, 1993: 22). Yabancı paraların izlendiği bankalar hesabı ise yine kasa hesabında olduğu gibi, Maliye Bakanlığı'nca ilan edilen kurlar üzerinden değerlendirilmektedir (Öztürk, 2006: 48). TTK açısından da aynen kasa hesabında anlatıldığı gibi 75. madde ve 462. maddeye göre hareket edilmektedir. SPK düzenlemeleri açısından yabancı paraların izlendiği bankalar hesabı, yabancı para cinsinden paraların izlendiği kasa hesabı gibi değerlendirilmektedir. BDDK düzenlemeleri, UMS ve TMS açısından da bankalar hesabı, kasa hesabının değerlemesinden farklı değildir.

Bankalarda bulunan vadeli mevduatlar ise, belirli bir vade sonunda faiz getirisi sağladığı için değerlendirilmesi konusunda faiz getirisinin de dikkate alınması gerekir (Hatunoğlu-Sağlar, 2002: 68). Bankalarda bulunan vadeli mevduatlar ile ilgili, 5228 sayılı kanunun 59. maddesine göre 01.01.2004 tarihinden geçerli olmak üzere, mevduata veya kredi sözleşmelerine ilişkin alacaklar değerlendirme gününe kadar hesaplanacak faizleriyle birlikte dikkate alınır (Yıldız, 2004: 94). VUK, bu konuda dönemsellik ilkesi ve tahakkuk esasını benimsemiştir (Hatunoğlu-Sağlar, 2002: 69). Söz konusu mevduatın

yabancı para cinsinden olması durumunda, iki defa değerlendirilmektedir. Bu değerlendirmelerden birisi kur farkı ile ilgili, diğeri ise faiz ile ilgilidir. Bu değerlendirmelerden hangisinin önce yapıldığı ise sonucu değiştirmemektedir (Yiğit, 2006: 33). TTK'nun 75. maddesine göre açısından vadeli mevduatlar da itibari değeri ile değerlendirilmelidir.

Vadeli mevduatlar, SPK düzenlemeleri (SPK, 2005, Md. 246), BDDK tebliğleri (BDDK, 2002a, Md.3) ile TMS ve UMS-32'ye göre bir finansal varlıktır (TMS/UMS-32, p. 11). Çünkü sözleşmeden doğup kuruluştan nakit çekme veya bakiyesine karşılık kredi veren lehine bir finansal borcun ödenmesinde kullanılacak çek veya benzer bir aracı, keşide etme hakkını temsil eder (TMS/UMS-32, UR/AG 3). Bankalar hesabı da bu nedenle, finansal araçların değerlendirilmesi hükümlerine tabi olmakla birlikte, kredi ve alacaklar içinde yer almakta ve etkin faiz yöntemine göre hesaplanan iskonto edilmiş maliyeti ile değerlendirilmesi gerekmektedir (SPK, 2005, Md. 262; BDDK, 2002a, Md. 8; TMS/UMS-39, p. 46).

Alınan çekler hesabı, VUK'un 281. maddesine göre kayıtlı değeri ile değerlendirilir. Verilen çekler ve ödeme emirleri hesabı ise, işletmenin üçüncü kişilere, bankalardan çekle veya ödeme emri ile yapacağı ödemelerin izlendiği hesaptır. Bankalar hesabını düzenleyen pasif karakterli bu hesap da alınan çekler hesabı gibi kayıtlı değeri ile değerlendirilmektedir (Küçük, 2005:30). TTK'na göre, çek bir ödeme emridir ve ibraz edildiğinde ödenmek zorundadır (TTK, Md. 692). Ancak çekte vade olması hukuken mümkün değilken, uygulamada çeklere vade konulmakta ve bir senet gibi işlem görmektedir. VUK'da senetler için uygulanan reeskont işleminin, vadeli çekler için uygulanıp uygulanmayacağı konusunda bir hüküm yoktur. Ancak, Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu'nun 04/04/2000 tarih ve E:1999/408 K:2000/144 sayılı kararı ile vadeli çeklerin reeskonta tabi tutulamayacağı sonucuna varılmıştır (Dayanç, 2003: 131).

Ancak SPK'ya tabi şirketler açısından bu konuda farklılık söz konusudur. SPK, vade konularak alacak senedi gibi kullanılan çeklerin reeskonta konu edilebileceğini, hatta bunun bir zorunluluk olduğunu kabul etmektedir (SPK, 1989b, Md.26, 14). Bu durumda SPK'ya tabi işletmeler, vadeli çeklerini reeskonta tabi tutacaklar ancak vergi matrahı açısından, alacak senetlerinin reeskonta tabi tutulmasından dolayı oluşacak gider, kanunen kabul edilmeyen gider olacak ve matraha ilave edilecektir (Kaplan, 2005: 61). Alınan ve verilen çekler de, BDDK tebliği, TMS ve UMS açısından kredi ve alacaklar grubuna dahildir ve etkin faiz yöntemine göre hesaplanmış bulunan, iskonto edilmiş maliyetleri üzerinden değerlendirilmesi gerekmektedir. Vade konularak senet gibi işlem gören çeklere, reeskont ayrılması, muhasebenin temel ilkelerinden özün önceliği gereğidir (Örten, 2000: 86).

Diğer hazır değerler hesabında, nitelikleri itibariyle hazır değer sayılan yani değişim aracı olması ve istenildiği zaman değer kaybına uğramadan paraya çevrilme imkanı bulunan; pullar, vadesi gelmiş kuponlar, tahsil edilecek banka ve posta havaaleleri (yoldaki paralar gibi) gibi değerleri kapsar (MSUGT-1). Bu hesapta yer alan değerler de VUK'a göre kayıtlı bedelle değerlendirilmektedir. Döviz cinsinden olanlar ise, yine dönem sonu kuru üzerinden değerlendirilmektedir. Diğer düzenlemeler açısından ise bu hesabın değerlendirilmesi, diğer hesapların değerlendirilmesinden farklı değildir.

II.1.2. Menkul Kıymetlerin Değerlemesi

İşletmeler faaliyetleri için hemen gereksinim duyulmayan kısa vadeli fonları değerlendirmek, yani ellerindeki nakit fazlasından gelir sağlamak için menkul kıymetlere yatırım yapabilirler. Menkul kıymetlere yapılan yatırımların diğer bir nedeni ise, kaynakların çeşitli amaçlarla diğer işletmelere yatırılması veya sermaye iştirakinde

bulunulmasıdır. Söz konusu amaçlar; diğer işletmelerin yönetiminde söz sahibi olmak, iyi ve sürekli ilişkiler kurmak, riski dağıtmak olabilir. Bu amaçla yapılan yatırımlar mali duran varlıklar bölümünde açıklanmaktadır. Menkul kıymetlere, gelir sağlamak amacıyla yapılan kısa vadeli yatırımlar, menkul kıymetler hesap grubu içinde izlenir (Öngen, 2003: 200).

SPK'nın 3. maddesinde menkul kıymetler; ortaklık ve alacaklılık hakkı sağlayan, belirli bir meblağı temsil eden, yatırım aracı olarak kullanılan, dönemsel gelir getiren, misli nitelikte, seri halinde çıkarılan, ibareleri aynı olan ve şartları kurulca belirlenen kıymetli evrak şeklinde tanımlanmıştır. Menkul kıymet türleri; hisse senetleri, tahviller, katılma intifa senetleri, banka bonoları ve banka garantili bonolar, finansman bonoları, gelir ortaklığı senetleri, hazine bonoları, kar ve zarar ortaklığı belgeleri ve varlığa dayalı menkul kıymetlerdir (Karan, 2001: 86).

MSUGT'ne göre bu grupta; faiz geliri veya kar payı sağlamak ya da fiyat değişimlerinden kar elde etmek amacı ile geçici bir süre elde tutulmak üzere alınan hisse senedi, tahvil, hazine bonusu, finansman bonusu, yatırım fonu katılma belgesi, kar ve zarar ortaklığı belgesi, gelir ortaklığı senedi gibi menkul kıymetler ile bunlara ait değer azalma karşılıkları yer alır. Bu grubu oluşturan hesaplar ise; hisse senetleri, özel kesim tahvil senet ve bonoları, kamu kesimi tahvil senet ve bonoları, diğer menkul kıymetler ve menkul kıymetler değer düşüklüğü karşılığıdır.

VUK'nun 279. maddesine göre menkul kıymetler, üç ayrı değerlendirme ölçüsü ile değerlendirilir. Bu değerlendirme ölçüleri; alış bedeli, borsa rayici ve kıst getiri ölçüleridir. Alış bedeli için VUK'da herhangi bir tanım bulunmamakla beraber, alış bedelinin bir iktisadi kıymetin iktisabı için satıcıya ödenen ya da borçlanılan meblağ olduğu geniş kabul görmektedir. Alış bedelinin, maliyet bedelinden farkı, satın almayla ilişkili olan giderlerin

dikkate alınmıyor olmasıdır. Yani alımla ilgili olan faiz ve kur farkı gibi giderler, bu bedele dahil değildir (Çalışkan,1998: 2).

İktisadi işletmelere dahil olan hisse senetleri ile fon portföylerinin en az % 51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri, alış bedeli ile değerlendirilecektir (VUK Md. 279). Bunların haricindeki tüm menkul kıymetlerin değerlendirilmesinde borsa rayicine bakılır. Eğer borsa rayici mevcutsa, değerlendirme günü itibariyle söz konusu menkul kıymetlerin getirisi hesaplanabilse dahi, değerlendirme ölçüsü borsa rayici olduğundan getiriler dikkate alınmaz. Ancak aynı maddeye göre; borsa rayici ile değerlendirilmesi gereken ancak borsa rayici bulunmayan veya borsa rayicinin oluşmasında muvazaa olan menkul kıymetlerin değeri, alış bedeline, vadesinde elde edilecek gelirin (kur farkları dahil), iktisap tarihinden değerlendirme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmının eklenmesi yoluyla (kıst getiri yöntemi) bulunur. Kıst getirisinin hesaplanabilmesi için menkul kıymetlerin sabit getirisinin olması gerekmektedir. Aksi takdirde, değerlendirme günü itibariyle vadesinde elde edilecek getirinin hesaplanması mümkün değildir. Bu nedenle, kıst getiri ölçüsü ile değeri hesaplanacak menkul kıymetlerin, sabit getirili menkul kıymetler dışında bir menkul kıymet olması söz konusu değildir (Güzeldal, 2005: 186).

VUK'daki menkul kıymetlere ilişkin bir başka sınıflandırma ise borsa rayici olmayan, getirisi ihraç edenin kar veya zararına bağlı olan ve getirisinin hesaplanması değerlendirme gününde mümkün olmayan menkul kıymetlerdir. Bu menkul kıymetler, alış bedeline göre değerlendirilmektedir (VUK 279).

VUK'ndaki bu düzenlemeye göre hisse senetleri, alış bedeli ile değerlendirilecek olup alış bedelinin tanımı gereği, bu bedele hisse senetlerinin edinimi ile ilgili olan finansman giderleri ve kur farkları dahil edilmeyecektir (Atila, 2006: 121). Yedeklerinin sermayeye

ilave edilmesinden dolayı sermaye arştı olması nedeniyle, dağıtılan bedelsiz hisse senetlerinin değeri, sermayeye eklenen yedeğin kar yedeği ya da sermaye yedeği olması durumuna göre farklılık göstermektedir. Kar yedeklerinin sermayeye eklenmesi, işletme karının dağıtılmayan kısmını ifade ettiğinden dolayı, söz konusu hisse senetleri alış bedeli ile değeri olacaktır. Bu durumda fiili bir alım-satım olmadığından bu değer hisse senedinin nominal değeri olacaktır. Ancak bedelsiz hisse senetleri, sermaye yedeklerinin sermayeye eklenmesinden dolayı dağıtılmış ise, sermayede reel bir artış olmayacağından söz konusu hisse senetleri, kar dağıtımını nedeniyle verilmemiş olacaktır. Dolayısıyla, aslında bu hisse senetleri aktifte bir değeri neden olmayacak ve sadece miktar itibariyle takip edilmesi gerekecektir (Güzeldal, 2005: 186).

Yatırım ortaklıkları da anonim şirket olarak kurulduklarından, yatırım ortaklıklarının hisse senetleri de, diğer hisse senetleri gibi değeri değerlendirilir. Yatırım fonu katılma belgeleri ile ilgili VUK'da özel bir düzenleme mevcuttur. Buna göre; fon portföylerinin en az % 51'i, Türkiye'de kurulu bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri, alış bedeli ile değeri değerlendirilecektir. Bu şartları sağlamayan yatırım fonu katılma belgelerinin ise, borsa rayici ile değeri değerlendirilmelidir.

Kar ve zarar ortaklığı belgeleri, borsada işlem görmeyen ve getirisi ihraç edenin kar ve zararına bağlı olarak oluştuğundan, değerlendirme günü itibariyle değeri hesaplanamayan menkul kıymetlerdir. Bu nedenle, kar ve zarar ortaklığı belgeleri VUK 279'a göre alış bedeli ile değeri değerlendirilmelidir. Hazine bonoları ve devlet tahvilleri İMKB'de işlem görmektedirler ve bu nedenle borsa rayici ile değeri değerlendirilmelidirler. Özel sektör tahvillerinden, borsada işlem görenler borsa rayici, görmeyenler veya borsa rayici tespit edilemeyenler -tahvilin sabit getirili bir menkul kıymet olması ve dönem sonu itibari ile o

döneme denk düşen getirinin hesaplanabilmesi nedeni ile- kıst getiri yöntemi ile değerlemeye tabi tutulurlar. Yani alış bedeline, döneme düşen getirin eklenmesi ile söz konusu tahvillerin dönem sonu değeri tespit edilir. Gayrimenkul sertifikaları da aynen özel sektör tahvilleri gibi borsada işlem görmektedirler ve aynı şekilde değerlendirilmektedirler.

Gelir ortaklığı senetleri, finansman bonoları, banka bonoları, banka garantili bonolar ve varlığa dayalı menkul kıymetler aslında İMKB’de işlem görebilecek menkul kıymetler olmakla birlikte; gelir ortaklığı senetlerinin alım-satımına pek rastlanmamakta, finansman bonoları, banka bonoları, banka garantili bonolar ve varlığa dayalı menkul kıymetler ise borsada hiç işlem görmemektedirler. Bu nedenle eğer gelir ortaklığı senetleri varsa borsa rayiçleri ile, borsa rayiçleri yoksa, sayılan diğer menkul kıymetler gibi kıst getiri yöntemi ile hesaplanan getirilerine, alış bedellerinin eklenmesi suretiyle değerlendirilir (Atıla, 2006: 122).

TTK’ya göre menkul kıymetlerin değerlendirilmesinde, 462. madde dikkate alınır. Bu maddeye göre; borsa rayici olan kıymetli evraklar, en çok bilanço gününden bir ay öncesine kadar olan süredeki ortalama rayiçle bilançoya alınabilir. Borsada rayici olmayan kıymetli evraklar ise; faiz ve temettü gelir ve değerlerindeki her hangi bir azalma dikkate alınmak suretiyle ve maliyet bedellerini geçmemek üzere bilançoya kaydolunurlar.

Menkul kıymetlerle ilgili BDDK ve SPK tebliğleri ile TMS ve UMS, finansal araçlar başlıklı düzenlemeler kapsamında yer almaktadır. Bu düzenlemelerde, finansal varlıkların dört ayrı şekilde sınıflandırıldığı görülmektedir. Bunlar; gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılanlar –SPK ve BDDK açısından alım satım amaçlı olarak adlandırılmıştır-, vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar- BDDK açısından vadeye kadar elde tutulacak varlıklar olarak adlandırılmıştır- , kredi ve alacaklar -SPK açısından işletme kaynaklı, BDDK açısından banka kaynaklı kredi ve alacaklar olarak adlandırılmıştır- ve

satılmaya hazır finansal varlıklardır. Bu sınıflandırmaya ilişkin tanımlara bakıldığında, finansal varlıklar, kural olarak, elde tutulma amaçlarına göre her sınıfa dahil olabilmektedirler. Ancak menkul kıymetler; gerçeğe uygun değer farkı kara veya zarara yansıtılanlar, vadeye kadar elde tutulacak olanlar ve satılmaya hazır menkul kıymetler (satılabilir diğer menkul kıymetler) olarak bölümlenir (Akdoğan, 2001: 61,62). Kredi ve alacaklar, daha çok işletmenin mal veya hizmet satmasından dolayı ortaya çıkan finansal varlıklardır.

Bir menkul kıymet, elde tutulma amacı standartta yapılan tanıma uyduğu sürece, gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılabilir. Bu gruba; türev ürünler (TMS/UMS- 39, UR/AG 4B; SPK, 2005, Md. 250) ve gerçeğe uygun değer farkı kara veya zarar yansıtılan menkul kıymetler girmektedir⁶. Yani bu gruba dahil olan menkul kıymetler, spekülatif gelir elde etmek amacıyla elde tutulanları kapsamaktadır (Ergen, 2003: 118).

Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar sınıfına giren menkul kıymetler ise; işletmenin vadesine kadar elde tutmayı amaçladığı, bu nedenle belirli bir vadesi olması gereken, bunun yanı sıra sabit veya belirlenebilir nitelikte ödemeler içeren menkul kıymetlerdir. Bu menkul kıymetlerden vadesine bağlı olarak, gelir elde etmek amaçlanmaktadır (Ergen, 2003: 118). Kredi ve alacaklar ise; vadeye kadar elde tutulacak yatırımlara, sabit veya belirlenebilir ödemeler içermesi nedeniyle benzemekle birlikte, en önemli farkı, aktif bir piyasada işlem görmeyen menkul kıymetlerden oluşmasıdır. Kredi ve alacaklar, daha çok işletmenin doğrudan borç vermesi ya da mal veya hizmet satması nedeniyle oluşan finansal varlıklardır (SPK, 2005, Md. 246). Diğer bir ifade ile bu grup, işletme faaliyetlerinden kaynaklanan alacakları kapsamaktadır (Ergen, 2003: 118). Bu

⁶ Gerçeğe uygun değer farkı kara veya zarar yansıtılan finansal varlıklar, genellikle, fiyatlardaki ya da satıcı karındaki kısa dönemli dalgalanmalardan kar sağlamak amacıyla kullanılır (UR 14).

nedenle bu grup, menkul kıymetlerden daha çok, ticari alacaklar ve diğer ticari alacaklar hesap grupları ile ilgilidirler. Satılmaya hazır finansal varlıklar çerçevesinde değerlendirilebilecek menkul kıymetler ise, bu üç gruba dahil edilemeyen menkul kıymetlerden oluşmaktadır. Bu finansal varlıklar; işletmenin öncelikle getirisinden yararlanmak için elinde tuttuğu ancak aynı zamanda finansal sıkıntıya düştüğü zaman satmayı düşündüğü varlıklardır (Örten-Kaval-Karapınar, 2007: 466).

BDDK tebliğine göre konusu finansal varlıkların değerlemesine ilişkin olarak ilk muhasebeleştirilmede rayiç değer, SPK'ya göre ise, maliyet bedeli, Muhasebe standartlarına göre, gerçeğe uygun değerleri esas alınır. Söz konusu uygulamalar açısından bir farklılık varmış gibi görünse de, BDDK tebliğindeki rayiç değer tanımı gerçeğe uygun değer tanımı ile örtüşmektedir. SPK düzenlemesi açısından da maliyet bedeli, makul değer olarak ifade edilmiştir. Aslında bu uygulamalar açısından, tutar olarak bir farklılık söz konusu olmamaktadır⁷. Gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal varlıklar dışında kalan menkul kıymetler için finansal varlığın edinimiyle doğrudan ilişkili olan işlem maliyetleri⁸ de, gerçeğe uygun değere ilave edilir (TMS/UMS-39 md.43). Bu konuda SPK, gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal varlıkları kapsam dışında tutmadan, elde etme ve ihraçla doğrudan ilişkili işlem maliyetlerinin, tüm finansal varlıkların ilk değerlemesine dahil edilmesini uygun görmüştür (SPK, 2005, Md.261). VUK açısından alış bedeli ile değerlendirilen menkul kıymetler için satın almaya ilişkin giderlerin dikkate alınması mümkün değildir (Çalışkan, 1998:2). Ancak, 06.02.200 tarih ve 23956 sayılı resmi gazetede yayımlanan, 67 Seri No'lu Kurumlar Vergisi Genel

⁷ Muhasebe standartları açısından gerçeğe uygun değer olarak adlandırılan değerlendirme ölçüsü, SPK açısından makul değer olarak adlandırılmaktadır.

⁸ İşlem maliyetleri; acentelere, danışmanlara, simsar ve satıcılara ödenen ücret ve komisyonlarla birlikte düzenleyici kurumlar ve menkul kıymet takası için ödenen ücretleri, transfer ve gümrük vergilerini içerir (TMS- 39 UR13).

Tebliğî'nin 8. maddesinde, borsa rayicinin oluşmasında muvazaa olan menkul kıymetlerin, VUK'nun 279. maddesinde belirtildiği gibi alış bedeline değil, maliyet bedeline değerlendirilmesine kadar oluşacak gelir tutarının eklenmesi suretiyle bulunan tutarının esas alınması gerektiği ifade edilmiştir. Bu durumda, maliyet bedeli tanımı gereği, söz konusu tebliğ'e göre, borsa rayicinde muvazaa olan menkul kıymetlerin değerlemesinde VUK'na göre satın alma giderleri dikkate alınmayacak ancak Kurumlar Vergisi'ne ilişkin düzenlemeye göre satın alma giderleri dikkate alınacaktır.

Daha sonraki ölçümlerde de menkul kıymetler; BDDK, SPK ve TMS ile UMS açısından gerçeğe uygun değerleri ile değerlendirilmelidirler (TMS/UMS-39, p.46; SPK, 2005, Md. 262; BDDK, 2002a, Md. 8).

Menkul kıymetlere ilişkin gerçeğe uygun değer belirlenirken öncelikle, aktif bir piyasada, kayıtlı bir fiyatının olup olmadığına bakılmalıdır (SPK, 2005, Md.261). Çünkü, aktif bir piyasada, kayıtlı bir fiyatı olan bir finansal varlığın gerçeğe uygun değerinin en iyi ölçüsü, söz konusu kayıtlı fiyattır. Eğer böyle bir durum söz konusu değilse, işletme, çeşitli yöntemler kullanarak gerçeğe uygun değeri belirleyebilir. Bu yöntemlerden biri; son dönemlerde, bilgili ve istekli kişiler arasında, karşılıklı pazarlık ortamında gerçekleştirilen piyasa işlemleri varsa, bunların kullanılması olabilir. Bu yöntemlerden bir diğeri; değeri hesaplanacak menkul kıymete, büyük ölçüde benzeyen, başka bir finansal aracın gerçeğe uygun değerinin referans alınmasıdır. Diğer bir yöntem de; iskonto edilmiş nakit analizlerini veya opsiyon fiyatlama modellerini içerir. Eğer piyasa katılımcılarının, söz konusu menkul kıymete ilişkin güvenilir fiyat tahminleri elde ettiği kanıtlanmış ve yaygın olarak kullandıkları bir değerlendirme yöntemi varsa, bu değerlendirme yöntemi de kullanılabilir (BDDK, 2002a, Md. 9; SPK, 2005, Md.266; TMS/UMS-39, p. 48A).

TDHP'ı çerçevesinde: hisse senetleri, hisse senetleri hesabı ile; hazine bonosu, gelir ortaklığı senetleri ve devlet tahvilleri, kamu kesimi tahvil senet ve bonoları hesabı ile; finansman bonoları, banka bonoları ve banka garantili bonolar, özel kesim tahvilleri ile; varlığa dayalı menkul kıymetler ise özel kesim tahvil senet ve bonoları hesabı ile izlenecektir. Sayılan menkul kıymetlerin dışında kalan menkul kıymetlerin izlenmesi için de diğer menkul kıymetler hesabı kullanılacaktır.

TDHP çerçevesinde, menkul kıymetler hesap grubundaki hesapların nasıl değerlendirilmesi gerektiğine bakılırsa, hisse senetleri hesabının VUK'na göre alış bedeli ile, muhasebe standartları, SPK ve BDDK düzenlemelerine göre ise gerçeğe uygun değer yani borsa değeri ile değerlendirilmektedir. Kamu kesimine ait olan menkul kıymetlerin, hazine bonosu, gelir ortaklığı senetleri ve devlet tahvili olması, bunları VUK'na göre borsa rayici veya kıst getiri yöntemine göre değerlendirilmesini gerektirmektedir. Ancak söz konusu menkul kıymetler için muhasebe standartları açısından iki farklı değerlendirme yöntemi ortaya çıkmaktadır. Muhasebe standartları bu menkul kıymetlerin, gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal varlıklar veya vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar olarak sınıflandırılmasına izin vermektedir. Birinci durumda, değerlendirme ölçüsü gerçeğe uygun değer olurken ikinci durumda ise etkin faiz yöntemine göre hesaplanan itfa edilmiş maliyetler üzerinden değerlendirilmektedir. Özel kesime ait olan menkul kıymetler için de, ele alınan düzenlemeler açısından aynı durum söz konusudur.

Menkul kıymetler değer düşüklüğü karşılığı hesabında, menkul kıymetlerin borsa veya piyasa değerlerinde meydana gelen düşüşlerin neden olacağı zararların karşılanması amacıyla ayrılan karşılıklar izlenir. Muhasebe standartları, BDDK ve SPK'ya göre, her bilanço, döneminde her bir finansal varlık, değer düşüklüğü konusunda göstergelerin bulunup bulunmadığı konusunda incelenir ve değer düşüklüğüne ilişkin bir gösterge varsa,

bu tutar hesaplanarak söz konusu hesaba kaydedilir (BDDK, 2002a, Md. 12; SPK,2005, Md.269; TMS/UMS–39, Md. 58). İtfa edilmiş değer üzerinden gösterilen finansal varlıklar için değer düşüklüğü tutarı, gelecekteki tahmini nakit akışlarının, finansal varlığın orijinal faiz oranı (ilk muhasebeleştirme sırasında hesaplanan etkin faiz oranı) üzerinden iskonto edilerek hesaplanan bugünkü değeri ile defter değeri arasındaki farktır (BDDK, 2002a, Md. 13; TMS/UMS-39, p. 63; SPK, 2005, Md.270). Elde etme maliyeti üzerinden ölçülen finansal araçlar içinse bu tutar, gelecekte beklenen nakit akışlarının, benzer bir finansal varlığın cari piyasa getiri oranına göre iskonto edilerek hesaplanan bugünkü değeri ile defter değeri arasındaki fark olarak ölçülür (BDDK, 2002a, Md. 13; SPK, 2005, Md.272; TMS/UMS–39, p.66). VUK açısından ise, söz konusu değer düşüklüğü karşılığı hesabındaki tutar, eğer menkul kıymet alış bedeli ile değerlendiriliyorsa, kanunen kabul edilmeyen giderdir. Ancak borsa rayici ile değerlendirilen bir menkul kıymet söz konusu ise, ayrılan karşılık, ticari karın tespitinde gider olarak dikkate alınır (Şeker, 1999: 1629).

Örneğin, 01.12.2005 tarihinde nominal değeri 1500 YTL, vadesi 30.06.2006 olan finansman (ya da hazine) bonusu sıkışıldığında satılmak, ancak satılmaz ise faizinden de yararlanılmak amacıyla 1.382.616 YTL' ye satın alınmıştır. 31.12.2005 tarihinde;

- a) Eğer kağıdın 31.12.2005 tarihinde borsa rayici 1.450 YTL olursa,
- b) Eğer kağıdın 31.12.2005 tarihinde borsa rayici 1350 YTL olursa değerlendirme nasıl yapılır (Örten-Kaval-Karapınar, 2007: 493-496)?

Bu hem faizden hem değer artışından yararlanmak amacıyla alındığı için öncelikle iç verim veya hangi faiz oranından alındığının hesaplanması gerekir.

$$\text{İç Verim Oranı Formülü} = PD = \frac{GD}{(1+i)^n}$$

$$1.382,616 = \frac{1.500}{(1+i)^{\frac{7}{12}}}$$

$$\sqrt[12]{\frac{1000}{899,10}} - 1 = 1,15 - 1 = 0,15 = \%15$$

01.12.2005		
112 KAMU KESİMİ TAHVİL SENET VE BONOLARI 112.10 Maliyet Bedeli	1.382,62	
Alış kaydı	102 BANKALAR	1.382,62

31.12.2005 tarihindeki değerlemeler

a) Eğer borsa rayici 1450 YTL olarak gerçekleşmiş ise;

$$\frac{1500}{(1+0,15)^{\frac{6}{12}}} = \frac{1500}{1,15^{0,50}} = \frac{1500}{1,072} = 1.399,25$$

$$1.399,25 - 1.382,62 = 16,63 \text{ işleyen faiz}$$

$$1450 - 1.399,25 = 50,75 \text{ değer artışı}$$

31.12.2005		
112 KAMU KESİMİ TAHVİL SENET VE BONOLARI 112.20 Borsa Değerleme Farkı 112.49 Faiz Tahakkuku	50,75 16,63	
Değerleme kaydı	525 FİN. VARLIKLAR DEğerLEME.FARKI	50,75
	642 FAİZ GELİRLERİ	16,63

31.12.2005		
960 MATRAHA İLAVELER	50,75	
961 MATRAHA İLAVELER KARŞ.		50,75

31.12.2005		
525 FİNANSAL VARLIKLARI DEĞERLEME FARKLILIĞI	10,15	
691 DÖNEM KARI VERGİ VE YASAL YÜK. KARŞILIĞI 691.30 Ertelemiş Vergi Varlığı		10,15
50,75 x 0,20 = 10,15 YTL gelir olarak yazılamayan 10,15 YTL'nin matraha ilavesi nedeniyle (vergi oranı %20 olarak dikkate alınmıştır)		

b) Eğer kağıdın 31.12.2005 tarihinde borsa rayici 1350 YTL olursa;

31.12.2005		
525 FİNANSAL VARLIKLARI DEĞERLEME FARKLILIĞI	49,25	
642 FAİZ GELİRLERİ		16,63
112 KAMU K. TAH. SNT. VE BONO		32,62
112.20 Borsa Değerleme Farkı		
1.399,25 – 1.350 = 49,25 YTL'nin Değerleme Fonundan düşülmesi kaydı		

31.12.2005		
970 MATRAHTAN İNDİRİMLER	49,25	
971 MATRAHTAN İNDİRİM KARŞ.		49,25

31.12.2005		
691 DÖNEM KARI VERGİ VE YASAL YÜK. KARŞILIĞI 691.20 Ertelemiş Vergi Yükümlülüğü	9,85	9,85
525 FİNANSAL VARLIKLARI DEĞERLEME FARKLILIKLARI		
49,25 x 0,20 = 9,85 YTL zarar olarak yazılamayan kısmın matrahtan indirimi nedeniyle		

II.1.3. Ticari Alacakların Değerlemesi

İşletmelerin, mal veya hizmet satışı, borç para verme ya da diğer çeşitli nedenlerle ortaya çıkan, üçüncü kişilerden olan talep haklarına alacak denir. Alacaklar: senetli, senetsiz; ticari, diğer; uzun vadeli, kısa vadeli şeklinde sınıflandırılabilir (Çabuk, 1993: 38).

Tek düzen hesap planında, kısa vadeli yani bir yıl içinde paraya dönüşmesi öngörülen alacaklar; senede bağlı olup olmamalarına göre, senetli-senetsiz ve ortaya çıkış nedenlerine göre ticari-diğer alacaklar olarak sınıflandırılmaktadır. Ticari alacaklar hesap grubu, ticari ilişkilerden kaynaklanan senetli-senetsiz alacaklar ve varsa ticari ilişkilerden dolayı ana kuruluş, bağlı ortaklık ve iştiraklerden olan alacakların, bu grup içindeki, ilgili hesapların ayrıntısında izlendiği hesap grubudur (MSUGT-1).

Bu hesap grubu; alıcılar, alacak senetleri, alacak senetleri reeskontu, verilen depozito ve teminatlar, diğer ticari alacaklar, şüpheli ticari alacaklar ve şüpheli ticari alacaklar karşılığı hesaplarından oluşur.

VUK'nun 281. maddesine göre, genel olarak, alacaklar kayıtlı değeri ile değerlendirilmektedir. Türk lirası cinsinden alacaklar kayıtlı değer ile değerlendirirken, yabancı

para cinsinden alacaklar hazır değerlerde olduğu gibi, Maliye Bakanlığı'nın ilan ettiği kurlar üzerinden değerlendirilmektedir.

TTK'nun 75. maddesine göre alacaklar, tahsil edilemeyen ve ihtilaflı bulunanlar hariç olmak üzere, itibari değerleri ile değerlendirilir. Bu alacakların, senetli olup olmaması önemli değildir. Ancak ihtilaflı olanlar veya tahsil edilemeyenler için başka bir hüküm bulunmadığından, yine 75. madde gereği, bu alacaklar, en fazla işletme için haiz oldukları değerden değerlendirilebileceklerdir (Aydın, 2002:130). Sermaye şirketlerinde; senetsiz alacakları yine 75. maddeye göre, senetli alacakları ise 462. madde çerçevesinde faiz ve temettü gibi gelirler ve değerlerindeki azalmaları dikkate alarak ve maliyetlerini geçmemek suretiyle değerlemek gerekmektedir (Öztürk, 2006: 134).

SPK ve BDDK'nın düzenlemeleri ve TMS/UMS'na göre ticari alacaklar, finansal varlıklar içinde olup işletme kaynaklı kredi ve alacaklar olarak nitelendirilmiştir. İşletmenin, doğrudan borç vermek ya da mal veya hizmet satmak sureti ile oluşan, aktif bir piyasaya kote olmayan, belirli veya sabit ödemeleri olan varlıklar olarak tanımlanmıştır (SPK,2005, Md.246). Bu düzenlemeler açısından bir finansal varlık, menkul kıymetlerde anlatıldığı gibi, ilk defa mali tablolara alınırken, gerçeğe uygun değeri ile değerlendirilir. Daha sonraki değerlemelerde, işletme kaynaklı kredi ve alacaklar, etkin faiz yöntemi kullanılmak suretiyle iskonto edilmiş değerleri üzerinden değerlendirilir (BDDK, 2002a, Md.8; SPK, 2005, Md. 262, TMS/UMS, p.46).

Örneğin, bir işletme sipariş üzerine iş yapmaktadır. Peşin ve vadeli fiyat müşteri ile pazarlıklar sonucu belirlenerek bir müşteriye 01.12.200X tarihinde bir mal grubu 1.360 YTL peşin, 1000 YTL'si de 3 ay sonra tahsil edilmesi koşuluyla (%18 KDV dahil) teslim edilmiştir. İşletmemizin bulunduğu sektörde genellikle aylık %1,5 vade farkı uygulandığı bilinmektedir. Bu durumda;

$$\begin{aligned} \text{Satışın Peşin Değeri} &= 1.360 + ((1.000/(1+0,015)^3) = 1.360+(1.000/1,045678) \\ &= 1.360 + 956,32 = 2.316,32 \end{aligned}$$

Faiz = 1.000 – 956,32 = 43,68 veya 2.360 – 2.316,32 = 43,68 YTL işletmenin üç ay için elde ettiği faiz geliri olarak dikkate alınıp aşağıdaki gibi kayda alınacaktır (Örten-Kaval- Karapınar, 2007: 256, 257).

01.12.200X		
100 KASA	1.360	
120 ALICILAR	1.000	
122 ALACAK SEN. REESKONTU		43,68
391 HESAPLANAN KDV		360
600 YURTIÇİ SATIŞLAR		1.956,332

Bilanço tarihinde faiz gelirlerinin realize olan kısmı faiz gelirlerine alınacaktır. Ancak faiz gelirleri de kalan vade dikkate alınarak hesaplanacaktır.

$$\begin{aligned} \text{Peşin Değer} &= 1.000 / (1+ 0,015)^2 = 1.000 / 1,030225 = 970,66 \\ \text{İşlemiş Faiz} &= 970,66 – 956,32 = 14,34 \end{aligned}$$

31.12.200X		
122 ALACAK SEN. REESKONTU	14,34	
642 FAİZ GELİRLERİ		14,34
642.20 Vade Farkı Gelirleri		

Bu kayıtlardan sonra Gelir Tablosu'na satış geliri 2.000 YTL olarak değil, 1.956,32 YTL olarak, 14,34 YTL de vade farkı faiz geliri olarak gidecektir. Bilançoda ise alacak senetleri reeskontu 29,34 YTL olarak görülecek, dolayısıyla alacağın iskonto edilmiş maliyeti (taşınmış maliyeti) 970,66 YTL olarak görülecektir.

Görüldüğü gibi bu uygulamada reeskont, işlemin başında yapılmaktadır. Bu da bir alacak reeskontundan çok gelir reeskontu olmaktadır. Her ay veya bilanço dönemleri sonunda toplam reeskontun ne kadarının kazanıldığı hesap edilecek ve gelir hesaplarına alınacaktır. (vergi oranı %20 olarak dikkate alınmıştır.)

31.12.200X		
284 ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI	5,87	
691 DÖNEM KARI VERGİ VE YASAL YÜK. KARŞILIĞI 691.30 Ertelenmiş Vergi Varlığı		5,87
29,34 x 0,20 =5,87		

Eğer, yukarıdaki işlem senetsiz satış şeklinde değil de senetli bir alacağa bağlı olarak yapılmış olsaydı, bu durumda öncelikle geçerli olan TC Merkez Bankası Avans Faiz oranı kullanılması gerekecekti. Bunun da %35 olduğunu varsayalım;

$$\text{Senedin Peşin Değeri} = 1000 / (1 + (0,35 \times 2/12)) = 944,88$$

$$\text{Kapsadığı Faiz} = 1.000 - 944,88 = 55,11 \text{ (reeskont tutarı)}$$

Vergi yasalarına göre 55,11 YTL'lik reeskont gideri yazılabilecek iken, sadece 29,34 YTL yazılmıştır. Dolayısıyla Kar/Zarar' a 25,77 YTL eksik gitmiştir. Bu matrahtan indirilebilecektir. İzleyen yıl ise bu tutar matraha ilave edilecektir. Matrahtan indirim nedeniyle bu tutarın vergi oranı ile çarpımı kadar Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü doğacaktır. Bu ise şu şekilde kayda alınacaktır.

31.12.200X		
691 DÖNEM KARI VERGİ VE YASAL YÜK. KARŞILIĞI 691.20 Ertelemiş Vergi Yükümlülüğü	5,15	
484 ERTELENMİŞ VERGİ YÜKÜM.		5,15

Alıcılar hesabı, senetsiz alacakların izlendiği bir hesap olup VUK'na göre, Türk Lirası cinsinden olanlar kayıtlı değeriyle, yabancı para cinsinden olanlar ise, hazır değerlerde olduğu gibi Maliye Bakanlığı'nca tespit ve ilan edilen kurla ancak, döviz alış kuru ile değerlendirilir (Ergüneş, 2003: 164). BDDK ve SPK düzenlemeleri ile TMS ve UMS açısından, alıcılar hesabına ilişkin özel bir düzenleme yoktur ve etkin faiz yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş maliyeti ile değerlendirilir (BDDK, 2002a, Md.8; SPK, 2005, Md. 262, TMS/UMS, p.46).

Alacak senetleri hesabı, yine VUK 281. maddeye göre kural olarak kayıtlı değeri ile değerlendirilir. Yabancı para cinsinden olan alacak senetleri de, VUK Md. 280'e göre Maliye Bakanlığı'nca tespit ve ilan edilen döviz alış kuru ile değerlendirilir. Ancak dileyen mükellefler, senetli alacaklarına reeskont uygulayabilmektedirler (VUK md. 281).

Reeskont işlemi, alacakların değerlendirme günündeki değerini bulmak için yapılan bir işlemdir (Kaplan, 2005: 60). Alacak senetlerinin kayıtlı değerinden, vade ve faiz oranlarına göre hesaplanan tutar düşülmek suretiyle net bugünkü değerine ulaşılmaktadır. Diğer bir ifade ile, alacak tutarının içinde bulunan vade farkının ayıklanıp ilgili döneme aktarılması, reeskont işlemi olarak adlandırılabilir. Bu tespit edilen değer de, aslında VUK 264. maddede adı geçen tasarruf değeridir (Dayanç, 2003: 129)⁹. Reeskont işlemi hem Türk

⁹ 1950 yılında yürürlüğe giren 5432 sayılı VUK'nda, alacak ve borçların değerlendirme ölçüsü tasarruf değeri olarak belirlenmiş, reeskont işlemi ise alacak ve borçlardan senede bağlı olanlarının, tasarruf değerinin bulunmasına ilişkin yöntemlerden biri olarak ortaya konmuştur. 1961 yılında yürürlüğe giren 213 sayılı

Lirası cinsinden hem de, 4369 sayılı kanunun VUK 280. maddeye eklediği fıkra ile, yabancı para cinsinden olan alacaklar için uygulanmaktadır. Eğer senetlerin üzerinde yazılı bir faiz oranı yok ise, Türk Lirası cinsinden senetli alacakların reeskont hesaplamasında, TC Merkez Bankasının resmi iskonto haddi ¹⁰(VUK 281); eğer senetli alacak yabancı para cinsinden ise, LIBOR (London Inter-Bank Offered Rate-Londra Bankalararası Faiz Oranı) esas alınır (VUK 280).

VUK, reeskont ayırıp ayırmamak konusunda mükellefleri serbest bırakmıştır. Ancak banka ve bankerler ile sigorta şirketleri için reeskont, konusu senetli ya da senetsiz alacak olsun, seçimlik değildir. Söz konusu şirketler, alacaklarını reeskonta tabi tutmak zorundadır (VUK, 281). Aynı şekilde SPK'nun düzenlemesine göre bankalar, aracı kurumlar ve sigorta şirketleri, alacaklarının senetli olup olmadığına bakmaksızın reeskont işlemi yapmak zorundadırlar (SPK, Md. 26). Reeskont işleminde uygulanacak faiz oranı, bu işlemlerin kendi muamelelerindeki faiz oranı ya da TC Merkez Bankası'nın iskonto oranı olmalıdır. Ancak VUK ve SPK'nın uyuşmadığı nokta; SPK'ya göre avans, depozito ve teminat niteliğinde olanlar hariç olmak üzere senetli alacaklar ve üç aydan daha uzun vadesi olan senetsiz alacakların da, reeskont işlemine tabi tutulmasının şart olmasıdır (SPK, md. 26).

Verilen depozito ve teminatlar hesabı; üçüncü kişilere karşı bir işin yapılmasının üstlenilmesi veya bir sözleşmenin ya da diğer işlemlerin karşılığı olarak geri alınmak üzere

---

VUK'da ise, değerlendirme ölçüsü kayıtlı değer olarak değiştirilmiştir ancak reeskont uygulaması ile ilgili hüküm aynen kalmıştır (Öztürk, 2006: 146).

¹⁰ TC Merkez Bankası tarafından ilan edilen reeskont oranı, dış iskonto yöntemine göre, yani senedin faizini de içeren nominal değer üzerinden; kısa vadeli avans işlemlerinde uygulanan faiz oranı ise, iç iskonto yöntemine göre yani senedin peşin değeri üzerinden yapılacak hesaplamalarda esas alınması gereken faiz oranlarını temsil etmektedir. Bu nedenle, bahsedilen resmi iskonto haddi olarak TCMB'nin kısa vadeli avans işlemlerinde uyguladığı faiz oranı dikkate alınmalıdır (Yiğit, 2002: 37).

verilen, depozito ve teminat niteliğindeki değerlerin izlendiği hesaptır. Yani, depozito veya teminatlar, asıl işlemten ayrı olarak bir güvence niteliği taşıyan, veren işletme açısından alacak, alan işletme açısından ise borç niteliğindedir (ASMMMO, 2003:48). Bu kalem, kayıtlı değeri ile değerlendirilir. Döviz olarak verilen depozito ve teminatlarda, bağlı değer olmaları nedeniyle, tahsil edildikleri tarihe kadar değerlendirme işlemi yapılamaz, diğer bir deyişle kayıtlı değer ile değerlendirilir (ASMMMO, 2003: 49). Verilen depozito ve teminatlar, muhasebe standartları, SPK ve BDDK açısından, kredi ve alacaklar niteliğinde olmakla birlikte, etkin faiz yöntemi ile hesaplanacak, iskonto edilmiş maliyetleri üzerinden değerlendirilmelidirler.

Diğer ticari alacaklar hesabı; ticari alacak niteliği taşıyan ancak bu gruptaki diğer hesapların kapsamına girmeyen, şüpheli alacak niteliğini kazanmamakla birlikte tahsili gecikmiş olan alacaklarla, diğer çeşitli senetsiz ticari alacakların izlendiği hesaptır. Bu hesap da, VUK md. 281'e göre kayıtlı değeri ile değerlendirilmektedir. Muhasebe standartları ve SPK açısından ise, etkin faiz yöntemi ile hesaplanacak, iskonto edilmiş maliyetleri üzerinden değerlendirilmelidirler.

Envanter çalışmaları sırasında tahsili şüpheli hale gelen alacaklar, buldukları hesaplardan çıkarılarak şüpheli ticari alacak hesabına aktarılır (Öztürk, 2006: 169). VUK md. 323'e göre, ticari ve zirai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olmak şartıyla; dava ve icra safhasında olan alacaklar ve yapılan protestoya veya yazı ile bir defadan fazla istenilmesine rağmen, borçlu tarafından ödenmemiş bulunan dava ve icra takibine değmeyecek derecede küçük alacaklar, şüpheli alacak olarak değerlendirilir. Şüpheli ticari alacaklar ise, senede bağlı olup olmamasına bakılmaksızın, VUK'nun 323.maddesine göre değerlendirilmektedir. Şüpheli alacaklar için, değerlendirme gününün tasarruf değerine göre, pasifte karşılık ayrılabilir (VUK 323). Şüpheli alacak kalemleri bilanço

kayıtlı değeri ile kaydedilmekte ancak tasarruf değerine indirgeyecek tutarda karşılık ayrılmakta ve bu karşılık da, bilanço aktifine negatif olarak kaydedilmektedir. Bu şekilde alacaklar, tasarruf değeri ile değerlenmiş olmaktadır (ASMMO, 2003: 66).

TTK'nda ayrılacak karşılık miktarı konusunda bir hüküm yoktur. İşletmeler şüpheli hale gelen alacakları için istedikleri oranda karşılık ayırabilirler. Tahsil kabiliyetini tamamen yitirmiş bulunan alacaklar ise, TTK hükümlerine göre gider yazılabilir (Öztürk, 2006: 135).

SPK'ya göre şüpheli alacak tutarı; önceki yıllardaki veriler, borçlunun ödeme gücü, işletmenin içinde bulunduğu sektörün ve cari ekonomik ortamın durumu göz önünde bulundurularak, makul bir biçimde tahmin edilebilir. Ancak makul bir sonuca ulaşmayı önleyen belirsizlik durumunda, şüpheli alacak hesaplamasında, perakende yöntemi uygulanabilmektedir.¹¹

Muhasebe standartları ise, alacakların tamamen tahsil edilememesi durumunda, bir şüpheli alacak karşılığı ortaya çıkacağını, ancak kısa vadeli alacaklar için, varlığın defter değerinin, doğrudan veya bir karşılık hesabı kullanılarak geri kazanılabilir değerine indirilebilmesine imkan tanımıştır. İtfa edilmiş maliyetlerinden gösterilen kredi ve alacaklarda, tahmini nakit akışlarının, finansal varlığın orijinal faiz oranı üzerinden iskonto edilerek hesaplanan bugünkü değeri ile defter değeri arasındaki fark kadar varlığın defter değeri azaltılır (TMS/UMS-39, UR/AG, p.63).

Bu durumda, VUK, TTK, SPK ve muhasebe standartları uygulamaları açısından, şüpheli alacakların ve ayrılan karşılıkların tutarı konusunda, farklılık ortaya çıkmaktadır.

---

¹¹ Bu yöntemde göre, değerleme yapılan dönemden önceki iki hesap döneminde vadesinde tahsil edilemeyen vadeli satışların, ilgili dönemdeki toplam vadeli satışlara oranları bulunur. Her dönem için bulunan oranların ortalaması, değerleme dönemindeki vadeli satışlara uygulanarak söz konusu döneme ait şüpheli alacaklar hesaplanır.

VUK, şüpheli alacak olarak nitelendirilen alacakların belirli niteliklere sahip olmasını isterken; SPK, geçmiş yıl verilerinin, tutarın hesaplanmasında kullanılabileceğini öngörmüştür. TTK ise, şüpheli alacak miktarını belirlemede herhangi bir kıstas belirlemedi, bu konuda mükellefi serbest bırakmıştır. Bu durumda, ilgili alacak kalemi tutarı, şüpheli alacak ayrıldıktan sonra, uygulamalara göre farklılık gösterecektir.

II.1.4. Diğer Alacakların Değerlemesi

Bu hesap grubunda, ticari bir nedene dayanmadan meydana gelen ve bir yıl içinde tahsil edilmesi düşünülen alacaklar izlenir. Grup; ortaklardan, iştiraklerden, bağlı ortaklardan, personelden alacaklar ve diğer çeşitli alacaklar hesapları ile diğer alacak senetleri reeskontu, şüpheli diğer alacaklar ve şüpheli diğer alacaklar karşılığı hesaplarından oluşur. Diğer alacaklar hesap grubunda yer alan hesaplar, ticari alacaklar hesap grubundaki hesaplar gibi değerlendirilir.

II.1.5. Stokların Değerlemesi

Stoklar, işletmenin satmak, üretimde kullanmak veya tüketmek amacıyla edindiği, bir yıl içinde kullanacağı veya nakde çevrilebileceği düşünülen varlıklardan oluşur. Bu grup içerisinde, ilk madde, malzeme, yarı mamuller, mamuller, ticari mallar, diğer stoklar, stok değer düşüklüğü karşılığı ve verilen sipariş avansları hesapları bulunmaktadır (MSUGT-1).

Stokların değerlendirilmesinde esas amaç, işletmenin dönem kar veya zararını doğru ve güvenilir bir şekilde tespit etmektir. Bu nedenle stoklar, değerlendirme açısından ayrı bir öneme sahiptir (Öztürk, 2006: 195).

VUK’nda stoklar, emtia olarak adlandırılmaktadır. Dar anlamda emtia, ticari mal, geniş anlamda ise işletmelerin faaliyetlerine göre, satılmak veya başka bir emtianın üretimde kullanılmak üzere satın alınan varlıklardır (Akyol, Küçük, 2000:3). Emtia; satılmak üzere alınan mallar, mamul, yarı mamul ve ayrıca işletme stokları arasında yer alan, ilk madde ve malzemeyi de kapsamaktadır (Ekinci, 2004: 85). Yani emtia veya stok mevcudu, işletmenin faaliyet dönemi içinde satılan ya da üretim sürecinde değişime uğrayan ve değerlendirme gününde, henüz işletmenin mülkiyet ya da tasarrufundan çıkmamış olan mallardır (Öngen, 2000: 145).

SPK, TMS ve UMS’na göre stoklar; işin normal akışı içinde satılmak için elde tutulan, işletmenin satmak üzere ürettiği ve üretmekte olduğu, üretim sürecinde veya hizmet sunumunda kullanılacak, ilk madde ve malzeme şeklindeki varlıkları ifade etmektedir (SPK, 2005, Md. 141; TMS/UMS–2, p. 6,13,).

VUK, stoklara ilişkin, satın alınan ve imal edilen (üretilen) olarak ikili bir ayrıma gitmiştir (VUK Md. 274–275). Ancak bu ayrım, değerlendirme ölçüsü açısından bir farklılık getirmemektedir. Söz konusu maddelere göre, satın alınsın ya da üretilsin, değerlendirme ölçüsü olarak maliyet bedeli esas alınmıştır. Ancak, söz konusu sınıflandırmaya göre maliyet bedeli içine giren unsurlar değişmektedir (Öngen, 2000: 146).

SPK, UMS ve TMS’ına göre stoklar, genel olarak maliyet ya da net gerçekleşebilir değerden düşük olanı ile değerlendirilmekte olup stokların maliyeti tüm satın alma, dönüştürme ve stokların mevcut duruma getirilmesi için katlanılan maliyetlerden oluşmaktadır.

İlk madde ve malzeme hesabı ile ticari mallar hesabı, satın alınan stok özelliğini taşıdıkları için, VUK’nun 274. maddesine göre maliyet bedeli ile değerlendirilmektedir. VUK 274. maddede, satın alınan malların maliyet bedeline, hangi unsurların dahil olduğu açıklanmamakla birlikte, VUK 262. maddede açıklanan maliyet bedeli tanımına bakılırsa,

satın alınan mallar için maliyet bedeli, satın alma için yapılan ödemelerle, bu ödemelere ilişkin olarak yapılan bilimum giderleri kapsamaktadır. Yani bu tür bir stok için maliyet, stoğun elde edilmesi için yapılan giderlerin toplamıdır. Yurt içinden satın alınan stoklarda maliyet, alış bedeli (fatura tutarı), taşıma giderleri, sigorta giderleri, alımla ilgili finansman giderleri¹², malın işletmeye girinceye kadarki depolama giderleri, alış komisyonları gibi unsurlardan oluşmaktadır. Yurt dışından satın alınan mallarda ise, bunlara ek olarak; akreditif giderleri, gümrük vergisi, damga vergisi, harçlar ve kur farkları¹³ da maliyete eklenmektedir (Öztürk, 2006: 197–2001, Öngen, 2000: 60,62). VUK'nun 262. maddesinde yer alan temel ilkeye göre, maliyetin, bir malın işletme stokuna girinceye kadar yapılan harcamalardan oluşması, finansman giderleri ve kur farkının maliyete dahil edilmesi ile uyumludur (Öztürk, 2006: 201).

TMS-23'de yer alan borçlanma maliyetlerine ilişkin düzenlemede ise, stoklara ilişkin finansman giderlerinin, satılabilir duruma getirilmesi için uzun bir süreyi gerektiren stoklar hariç (özellikli varlık statüsünde olanlar hariç), oluştuğu dönemde gider olarak finansal tablolara yansıtılması gerekmektedir. Yani, standartlar açısından finansman maliyetleri, stok maliyetine dahil edilmemektedir. Aynı şekilde vadeli ödeme koşuluyla stok alınması durumunda, SPK, UMS ve TMS'na göre, eğer peşin alım fiyatı ile vadeli

---

¹² 238 seri no'lu VUK genel tebliğine göre, işletmelerin finansman temini için aldıkları krediler için ödedikleri faiz ve komisyon giderlerinden, dönem sonu stoklarına pay vermeleri zorunlu değildir. Buna göre mükellefler, söz konusu ödemeleri doğrudan gider yazabilecekleri gibi, isterlerse stoklara isabet eden kısmı maliyete dahil edebileceklerdir

¹³ 238 seri no'lu VUK genel tebliğine göre, stokun satın alındıktan sonra işletme stoklarına girdiği tarihe kadar oluşan kur farklarının maliyete dahil edilmesi zorunludur. Daha sonraki kur farkları için ise mükellefler finansman giderlerinde olduğu gibi kur farkını doğrudan gider olarak yazmak ya da maliyete dahil etmek konusunda serbesttirler.

alım fiyatı arasında fark varsa, söz konusu fark, finanse edildiği dönemde faiz gideri olarak ele alınır ve stoğun maliyetine eklenmez.

Örneğin; 31.10.2006'da peşin bedeli 300.000 YTL ticari malları, 3 ay vadeli olarak 350.000 YTL'ye alan bir işletmenin, bu alış işlemi kaydedilirken vergi kanunlarımıza ve TDMS' ne göre Ticari Mallar tutarı 350.000 YTL borçlandırılacaktır (Altay, 2005: 117).

TMS/UMS-2'ye göre ise; vade farkı özellikli varlıklar haricinde kalan stokların alış maliyetine dahil edilemez. Dönemsellik kavramına da uygun bir şekilde vade farkları dönem giderlerine alınacaktır.

$$\text{Bugünkü değer} = \text{Gelecek değer} / (1+i)^{\text{(vadeye kalan gün/vade bazı)}}$$

Örneğimizdeki bileşik faiz oranı aşağıdaki gibi hesaplanır.

$$\text{Faiz Oranı} = (\text{Vadeli Değer} / \text{Peşin Değer})^{1/(\text{Kalan Süre/Vade Bazı})} - 1$$

$$\text{Faiz Oranı} = (350.000 / 300.000)^{(1/(3/12))} - 1$$

Faiz Oranı = %85,26. Kayıt aşağıdaki gibi yapılacaktır.

31.10.2006		
153 TİCARİ MALLAR	300.000	
182 ERTELENMİŞ GİDERLER	50.000	
320 SATICILAR		350.000
31.11.2006		
780 FİNANSMAN GİDERLERİ	15.818	
182 ERTELENMİŞ GİDERLER		15.818
350.000/(1,8526) ^{2/12} = 315.818 YTL borcun değeri, 315.818- 300.000 = 15.818 YTL Kasım ayı vade farkı		

31.12.2006		
780 FİNANSMAN GİDERLERİ	16.652	
182 ERTELENMİŞ GİDERLER		16.652
350.000/(1,8526) ^{1/12} = 332.470 YTL borcun değeri, 332.470 – 315.818 = 16.652 YTL 2006 yılı Aralık ayı vade farkı		
31.01.2007		
780 FİNANSMAN GİDERLERİ	17.530	
182 ERTELENMİŞ GİDERLER		17.530
50.000 – 332.770 = 17.530 YTL 2007 yılı Ocak ayı vade farkı		

Dönem sonunda stoklar satılmadığı varsayımına göre, vergi açısından kabul edilmeyen 32.470 YTL'lik vade farkı için (Kasım, Aralık 2006) vergi etkisi kaydı da aşağıdaki gibi yapılmalıdır.

31.10.2006		
970 VERGİ AÇISINDAN KABUL EDİLMEYEN GİDERLER	32.470	
971 VERGİ AÇISINDAN KABUL EDİLMEYEN GİDERLER ALACAKLI HESABI		32.470
31.12.2006		
284 ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI	6.494	
691 DÖNEM KARI VERGİ VE YASAL YÜK. KARŞILIĞI 691.30 Ertelemiş Vergi Varlığı		6.494
32.470 x %20 =6.494 YTL		

Yarı mamuller hesabında izlenen tamamlanmamış mamuller ile mamuller hesabında izlenen satışa hazır mamuller, VUK’nda imal edilen stoklar olarak adlandırılır. Söz konusu her iki hesap da, VUK’na göre maliyet bedeli ile değerlenir (VUK, Md.274). Burada maliyet, yarı işlenmiş ya da tam işlenmiş mallar için, bunlar mamul stoklarına katılana kadar yapılan harcamalar toplamıdır. İmal edilen stoğun maliyet bedeli içine giren unsurlar, VUK Md. 275 de; mamulün vücuda getirilmesi için sarf olunan hammaddelerin bedeli, mamule isabet eden işçilik, genel üretim giderlerinden mamule düşen hisse, genel yönetim giderlerinden mamule düşen hisse ve ambalajlı olarak piyasaya sunulması zorunlu olan mamullerde, ambalaj malzemesinin bedeli olarak sayılmıştır. SPK, UMS ve TMS açısından imal edilen stokların maliyeti, dönüştürme maliyeti olarak ele alınmaktadır. Dönüştürme maliyetini oluşturan unsurlar ise, üretimle doğrudan ilişkili maliyetler ile stokların mamul mallara dönüştürülmesinde katılan, sabit ve değişken genel üretim giderlerinden dağıtılan tutarları kapsar (TMS/UMS-2, p. 12; SPK, 2005, Md. 145).

Bunun dışında, yasal düzenleme açısından, işletmelerin stoklarını, maliyet bedeli dışında bir değerle değerlemeleri mümkün değilken, yasa, maliyet bedelinin tespiti için farklı yöntemler kullanılabilme imkanı tanımıştır (VUK Md. 275).

TTK açısından; hammaddeler, işlenmiş ve yarı işlenmiş eşya, emtia ve satılık diğer malların değerlendirilmesinde maliyet değerlerini ölçü olarak belirlemiştir. Ancak, bu malların maliyet değeri bilanço düzenleme tarihinde cari fiyattan fazla ise, bunların bilançoya en fazla cari değer üzerinden geçirilebilmesine izin vermiştir (TTK, Md. 461).

TMS ve UMS’na göre stok maliyetlerini hesaplama teknikleri, standart maliyet ve perakende yöntemidir (TMS/UMS-2, p.21). Perakende yöntemi, hızla değişen çok çeşitli sayıda stokun değerlendirilmesinde kullanılır (TMS/UMS-2, p.22; SPK,2005, Md.149). Bu yöntemde, stokların satış değerinden, uygun bir kar marjının düşülmesi ile stok maliyeti

bulunabilir (TMS/UMS-2, p. 22; SPK, 2005, Md.149). Standart maliyet hesaplaması yöntemi olarak ise, ilk giren ilk çıkar yöntemi ve ağırlıklı ortalama¹⁴ yöntemlerinden biri kullanılabilirken, SPK'ya göre bunlara ek olarak son giren ilk çıkar yöntemi de kullanılabilir (SPK,2005, Md.150). Muhasebe standartları ve SPK düzenlemeleri açısından bir diğer ortak yöntem de, özel maliyet yöntemidir. Bu yöntem, özel projeler için üretilen veya satın alınan, stok kalemlerinin değerlendirilmesi için uygundur (TMS/UMS-2, p.24; SPK, 2005, Md. 150). VUK'na göre, stok maliyetlerinin hesaplanmasında, son giren ilk çıkar yöntemi de uygulanabilmekteydi. Ancak, 5024 sayılı kanun ile değişen VUK'nun 274. maddesi ile bu yöntem artık kullanılamamaktadır (Yükçü, 2004: 125). İlk giren ilk çıkar ve ağırlıklı ortalama yöntemlerinin, stok maliyetleri hesaplanırken kullanılması VUK'nu açısından da mümkündür.

Diğer stoklar hesabında, ilk madde ve malzeme, ticari mal, yarı mamul ve mamul özelliğinde olmayan, artık ve hurda gibi ürünler izlenir (MSUGT-1). Örneğin, üretim süreci içinde ortaya çıkan firelerin, kimi zaman ekonomik değeri olmakta ve ürün niteliği kazanmakta, ekonomik değer taşıyan bu stoklarınsa, dönem sonunda değerlendirilmesi gerekmektedir (Tayyan, 2005: 78). VUK'un 278. maddesine göre maliyetlerinin hesaplanması mutad olmayan hurdalar ve döküntüler, üstüğü, deşe ve ıskartalar emsal bedel ile değerlendirilir. Bu tür stoklar için SPK, UMS, TMS açısından özel bir düzenleme olmamakla beraber, diğer maliyet yöntemlerinin uygun olmadığı durumlarda, perakende yöntemin uygulanabileceği ifade edilmiştir. Bu durumda diğer stoklar hesabına ilişkin, VUK ve diğer düzenlemeler arasında bir farklılık ortaya çıkması söz konusu olmaktadır.

Stok değer düşüklüğü karşılığı hesabı, stokların çeşitli nedenlerle piyasa fiyatlarının düşmesi sonucu, kayıpları karşılamak üzere ayrılan karşılıkların izlendiği hesaptır.

¹⁴ Ağırlıklı ortalama yöntemi ile maliyet hesaplamasında, dönem sonu ağırlıklı ortalama maliyet yöntemi ya da hareketli ağırlıklı ortalama yöntemlerinden biri kullanılabilir (UMS,TMS,SPK).

Stoklarla ilgili olarak, VUK'nda, değeri dūřen stoklara, karşılık ayrılıp ayrılamayacağına dair bir madde bulunmamaktadır. Ancak, VUK'un 278. maddesinde; yangın, deprem, su baskını gibi afetler yüzünden veya bozulmak, çürümek, kırılmak ve paslanmak gibi haller neticesinde, iktisadi kıymetlerinde önemli bir azalış gerçekteşen emtia, emsal bedeli ile değerlenir denmektedir. Önemli azalıştan anlaşılması gereken, satış bedellerinin, maliyetlerine göre en az %10'luk bir düşüş göstermesi durumudur. Çünkü, VUK'un 274. maddesine göre, hem satın alınan ve hem de imal edilen stoklar, eęer değerleme günündeki satış bedelleri, maliyetlerine göre %10 veya daha fazla bir düşüklük gösteriyorsa, mükellef, maliyet bedeli yerine, VUK 267. maddeye göre 2. sıradaki usul hariç olmak üzere, bu stokları değerlemek için emsal bedeli ölçüsünü kullanabilir.

UMS, TMS ve SPK'nın düzenlemelerine göre, stoklar genel olarak maliyet ya da net gerçekteşebilir değerinden düşük olanı ile değerlenmekteydi (TMS/UMS-2, Md. 9; SPK, 2005, Md. 142). Stokların zarar görmesi, kısmen ya da tamamen kullanılamaz hale gelmesi, tahmini tamamlama veya satış fiyatının artması gibi nedenlerle, söz konusu stokların maliyetleri, net gerçekteşebilir tutarlarından yüksek hale gelebilir, başka bir deyişle, bu stoklar için yapılan maliyet, net gerçekteşebilir tutarı aşabilir. Böyle bir durumda stok değer düşüklüğü karşılığı ayrılarak, stokların maliyeti, net gerçekteşebilir değerlerine indirilir. Bu durum, stokların, maliyet ve net gerçekteşebilir değerden düşük olanı ile değerlenmesi ile uyum içindedir (TMS/UMS-2, p.28).

Net gerçekteşebilir değer, farklı durumlarda, farklı değerler esas alınarak hesaplanabilmektedir. Örneğin; taahhüt işleri için elde bulundurulan stokların, net gerçekteşebilir değerinin belirlenmesinde, sözleşme fiyatı esas alınır. Eğer, taahhüt işi için gerekli stoklardan fazlası elde tutuluyorsa, fazla olan kısım için net gerçekteşebilir değer, genel satış fiyatları dikkate alınarak hesaplanır. (TMS/UMS-2, p.31; SPK, 2005, Md. 151).

İlk madde ve malzeme fiyatlarındaki azalış, bu ilk madde ve malzemeyle üretilen mamullerin net gerçekleşebilir değerini, maliyetlerin altında kalacak şekilde etkilemişse, söz konusu ilk madde ve malzemelerin değeri, net gerçekleşebilir değerine indirilir. Bu durumda ise, ilk madde ve malzemelerin net gerçekleşebilir değerini en iyi yansıtan ölçü, yenileme maliyetidir (TMS/UMS-2, p.32; SPK, 2005, Md.151).

Yani, stok değer düşüklüğü durumunda, maliyetin, net gerçekleşebilir değerine üstüne çıkması söz konusu olur ki, bu durumda stok, net gerçekleşebilir değerine indirgenerek bu değer ile değerlendirilir. Diğer bir deyişle, stok değer düşüklüğü hesabı, maliyet ile net gerçekleşebilir değer arasındaki farkı yansıtmaktadır. Ancak bu hesap konusunda da, VUK ve diğer düzenlemeler arasında bir fark söz konusudur. Değeri düşen stoğun bedeli, VUK'a göre takdir komisyonunca belirlenirken, diğer düzenlemelere göre net gerçekleşebilir değerine göre belirlenecektir.

Verilen avans, peşin ödenen bir gider, bir ön ödeme olarak değerlendirilebilir (Şeker, 1999: 1689). Bir para isteme hakkından önce, avansa konu mal veya hizmeti isteme hakkını temsil eden ve bu nedenle bir mal veya hizmetin maliyetine dönüşecek olan, önceden verilen nakit ve benzeri değerler, avans olarak nitelendirilebilir (Sevilengül, 1998: 323). Yani, sipariş avansı, ne alıcı ne de satıcı açısından alacak niteliği taşımamaktadır. Alıcı açısından durum avansa konu olan mal veya hizmetin zilyetliği istemek, satıcı açısından ise avansa konu olan mal veya hizmetin bedelinin tahsilini etmektir. Bu nedenle, verilen sipariş avansının alacak gibi nitelendirilip değerlendirilmesi yanlış olacaktır. Verilen avansın, peşin ödenen gider (maliyet) sayılıp VUK 283 uyarınca kayıtlı değer ile değerlendirilmesi gerekmektedir (Çakıcı, 2005: 159).

II.1.6. Yıllara Yaygın İnşaat Ve Onarım Maliyetlerinin Değerlemesi

Bu grup, yıllara yaygın inşaat ve onarım işleri yapan işletmelerin, bu işleri dolayısıyla yaptıkları harcamaların izlendiği hesap grubudur. Bu grupta, yıllara yaygın inşaat ve onarım maliyetleri ve taşeronlara verilen avanslar olmak üzere iki hesap bulunmaktadır (MSUGT-1).

Vergi kanunlarına göre, yıllara yaygın inşaat ve onarım işleri ile ilgili olarak kazanç tespiti her yıl yapılmamakta, işin bittiği dönemde kazanç hesaplanarak o dönemin gelir veya gideri olarak dikkate alınmaktadır (GVK, Md. 42). Bu nedenle, söz konusu uygulama, dönemsel ilkesinden bir sapma niteliği taşımaktadır (Durak, 2006: 129). İnşaat sözleşmeleri ile ilgili olan hesaplar, yapılan iş tamamlanıncaya kadar yapılan harcama ve tahsilatların aktifleştirilerek ya da pasifleştirilerek bilançoda izlenmesini sağlamaktadır. Burada, aktifleştirilen harcamaların değerlendirilmesi söz konusudur. VUK'a göre, söz konusu hesap için bir değerlendirme ölçüsü gösterilmemekle birlikte, maliyet bedeline göre değerlendirildiği söylenebilir.

İNşaat sözleşmeleri, TMS ve UMS'ye göre, sabit fiyatlı sözleşmeler ve maliyet artı kar sözleşmeleri olarak iki şekilde sınıflandırılır. Sözleşme maliyetleri, bir sözleşmeye taraf olunmasından sözleşmenin nihai olarak tamamlanmasına kadar geçen sürede, o sözleşmeye yüklenebilecek maliyetleri kapsar. Standartlara göre bu maliyetler; inşaat alanına ilişkin işçilik maliyetleri, malzeme maliyetleri, tesis ve makinelerin amortismanı, söz konusu tesis ve makinelerin inşaat alanına taşınmasına ilişkin maliyetler, tasarım ve destek hizmetleri maliyetleri, tahmini garanti maliyetleri, büyük onarımlara ilişkin maliyetler, üçüncü kişilerden gelen ödeme talepleri gibi sözleşme ile doğrudan ilişkili maliyetler ve bunlar dışında sözleşme ile ilişkisi kurulabilecek diğer maliyetlerden oluşmaktadır (TMS/UMS-11, p. 16,17).

İnşaata ilişkin maliyetler, bilanço gününde, sözleşmeye konu olan işin tamamlanma aşaması esas alınarak (tamamlama yüzdesi yöntemi) gider olarak finansal tablolara yansıtılır (TMS/UMS-11, p. 22). Tamamlama yüzdesi yönteminde, sözleşme maliyetleri, ait oldukları işin yapıldığı hesap dönemlerine ilişkin gelir tablosunda, gider olarak gösterilirler. Ancak, gelecekte yapılacak işlere ilişkin maliyetler, geri alınabilecekleri muhtemel ise, bunlar müşteriden alacağı temsil eder ve finansal tablolarda varlık olarak gösterilirler. Muhasebe standartları açısından, bu konuda da, dönemsellik ilkesi ile uyumlu bir uygulama mevcuttur.

Örneğin, işletme tamamlanması 2 yıl sürecek bir hastanenin inşa edilmesi için müşterisi ile sözleşme imzalamıştır. Sözleşme bedeli 1.000.000 YTL, sözleşmenin öngörülen maliyeti ise 750.000 YTL'dir. İşletme ilk yıl 337.500 YTL maliyete katlanmış ve müşteriye;

- (Varsayım 1) 400.000 YTL hakediş bedelini fatura etmiş, müşteri bu tutarın tamamını nakden ödemiştir.
- (Varsayım 2) 500.000 YTL hakediş bedelini fatura etmiş, müşteri bu tutarın tamamını nakden ödemiştir.

Yüklenici işletme başlangıç sözleşme bedelinde ve tahmini maliyetinde herhangi bir revizyon yapmamıştır (Ağca, 2007: 253-256).

$$TY = \frac{\text{O tarihe kadar gerçekleşen maliyet}}{\text{O tarihe kadar gerçekleşen maliyet} + \text{İşin bitirilebilmesi için gereken maliyet}}$$

$$TY = \frac{337.500}{750.000} = 0,45 = \%45$$

Dönem Geliri= TY x Sözleşme Bedeli – Daha Önce Kayda Alınan Sözleşme Geliri
= 0,45 x 1.000.000 YTL – 0 = 450.000 YTL

Dönem Gideri= TY x Tahmini Toplam Sözleşme Maliyeti – Daha Önce Kayda Alınan Sözleşme Gideri

$$=0,45 \times 750.000 \text{ YTL} - 0=337.500 \text{ YTL}$$

İlk Yıl Karı: $450.000 - 337.500 = 112.500 \text{ YTL}$ 'dir.

Varsayım 1: 400.000 YTL hakediş:

İlk yıl kayıtları (Vergiler ve diğer kesintiler dikkate alınmamıştır):

Sözleşme için o dönem yapılan maliyetler	= 337.500 YTL
O dönem elde edilen kar	= 112.500 YTL
Toplam	= 450.000 YTL
Zarar	= 0 YTL
O dönem fatura edilmiş hakediş tutarı	= 400.000 YTL
Toplam	= 400.000 YTL
Müşteriden brüt alacak tutarı	= 450.000 YTL – 400.000 YTL
	= 50.000 YTL

Varsayım 1:

740 HİZMET ÜRETİM MALİYETİ	337.500	
100 KASA, BANKA V.S.		337.500
100 KASA	400.000	
350 Y.Y.İ. ve O. HAKEDİŞ BED.		400.000
170 Y.Y.İ. ve O. MALİYETLERİ	337.500	
741 HİZMET Ü. MAL. YANSITMA		337.500
741 HİZMET ÜRETİM MALİYETİ YANSITMA	337.500	
740 HİZMET ÜRETİM MALİYETİ		337.500

622 SATILAN HİZMET MALİYETİ 170 Y.Y.İ. ve O. MALİYETLERİ	337.500	337.500
183 ONAYLANACAK HAKEDİŞLER (veya 1XX Devam Eden İnşaat Sözleşmelerinden Alacaklar) 350 Y.Y.İ. ve O. HAKEDİŞ BED. 600 YURTIÇİ SATIŞLARI	50.000 400.000	450.000
690 DÖNEM KARI VEYA ZARARI 622 SATILAN HİZMET MALİYETİ	337.500	337.500
600 YURTIÇİ SATIŞLAR 690 DÖNEM KARI VEYA ZARARI	450.000	450.000

170 Yıl. Y.İ.O.M		350 Y.Y.İ. ve O.H.Bed.		183 Devam eden inş. Söz. Alacaklar veya onaylanacak hakedişler	
337.500	337.500	400.000	400.000	50.000	
600 Yurtiçi Satışlar		622 Satılan Hizmet Maliyeti		690 Dönem Karı veya Zararı	
	450.000	337.500		337.500	450.000

Varsayım 2:

740 HİZMET ÜRETİM MALİYETİ 100 KASA, BANKA V.S.	337.500	337.500
100 KASA 350 Y.Y.İ. ve O. HAKEDİŞ BED.	500.000	500.000
170 Y.Y.İ. ve O. MALİYETLERİ 741 HİZMET Ü. MAL. YANSITMA	337.500	337.500
741 HİZMET ÜRETİM MALİYETİ YANSITMA 740 HİZMET ÜRETİM MALİYETİ	337.500	337.500
622 SATILAN HİZMET MALİYETİ 170 Y.Y.İ. ve O. MALİYETLERİ	337.500	337.500

350 Y.Y.İ. ve O. HAKEDİŞ BED. 341 ALINAN HAKEDİŞ AVANSLARI (veya 3XX Devam Eden İnşaat Söz / leri Hakediş Bed.) 600 YURTIÇİ SATIŞLARI	500.000	50.000 450.000
690 DÖNEM KARI VEYA ZARARI 622 SATILAN HİZMET MALİYETİ	337.500	337.500
600 YURTIÇİ SATIŞLAR 690 DÖNEM KARI VEYA ZARARI	450.000	450.000

170 Yıl. Y.İ.O.M		350 Y.Y.İ. ve O.H.Bed.		Devam eden inş. Söz. Alacaklar veya Onaylanacak Hakedişler	
337.500	337.500	500.000	500.000		50.000

600 Yurtiçi Satışlar	622 Satılan Hizmet Maliyeti		690 Dönem Karı veya Zararı	
450.000	337.500		337.500	450.000

II.1.7. Gelecek Aylara Ait Giderler ve Gelir Tahakkuklarının Değerlemesi

Her gider unsuru, ilgili olduğu hesap dönemine ait kazancın tespitinde dikkate alınmalıdır. Bu nedenle, gelecek hesap dönemlerini de ilgilendiren peşin ödenmiş bir giderin, ilgili hesap dönemine ait kısmı hesaplanmalı, kalan kısmı ise, sonraki dönemlerde hesaba katılmak üzere giderler içinden çıkarılmalıdır. Aynı şekilde, eğer hasılat gelecek hesap döneminde tahsil edilecekse, dönemsellik ilkesi gereği, sonraki dönemlerde hesaba katılmak üzere, gelirler içinden çıkarılmalıdır (Yılmazsoy, 2006: 98).

VUK'un 283. maddesine göre, gelecek hesap dönemine ait olarak peşin ödenmiş giderler ile cari hesap dönemine ait olup henüz tahsil edilmemiş hasılat, kayıtlı değerleri üzerinden aktifleştirilirler. Ayrıca zirai işletmelerde, henüz idrak edilmemiş olan mahsuller için yapılan giderler (hazırlık işleri giderleri gibi) de, bu şekilde değerlendirilecektir.

Standartlara göre bu hesapların tutarları, ilgili gider ve gelirin değerlendirilmesine göre belirlenir.

II.2. Duran Varlıkların Değerlemesi

Duran varlıklar ana grubu, bir yıldan veya bir normal faaliyet döneminden daha uzun sürelerle, işletme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi için kullanılmak amacıyla elde edilen ve ilke olarak bir yılda veya normal faaliyet döneminde, paraya çevrilmesi veya tüketilmesi öngörülmeven varlıklardan oluşmaktadır (Örten, 2003: 129).

II.2.1. Ticari Alacakların Değerlemesi

Duran varlıklar arasında yer alan ticari alacakların, dönen varlıklar arasında yer alan ticari alacaklardan tek farkı, vade farkıdır. Dönen varlıklar arasında yer alan ticari alacaklar kısa vadeli, yani bir yıl içinde tahsil edilecek alacakları ifade ederken duran varlıklar arasında yer alan ticari alacaklar uzun vadeli olup bir yıldan daha uzun bir sürede tahsil edilecek alacakları temsil etmektedir. Alacakların değerlemesi açısından, vadenin herhangi bir önemi olmadığı için duran varlıklar içinde yer alan ve ticari alacaklar hesap grubunu oluşturan hesaplar da, aynen dönen varlıklar içinde yer alan ve ticari alacaklar hesap grubunu oluşturan hesaplar gibi değerlendirilmektedir.

II.2.2. Diğer Alacakların Değerlemesi

Duran varlıklar arasında yer alan diğer alacakların, dönen varlıklar arasında yer alan diğer alacaklardan tek farkı, vade farkıdır. Dönen varlıklar arasında yer alan diğer alacaklar kısa vadeli, yani bir yıl içinde tahsil edilecek alacakları ifade ederken duran varlıklar arasında yer alan diğer alacaklar uzun vadeli olup bir yıldan daha uzun bir sürede tahsil edilecek alacakları temsil etmektedir. Alacakların değerlemesi açısından, vadenin herhangi bir önemi olmadığı için duran varlıklar içinde yer alan ve diğer alacaklar hesap

grubunu oluşturan hesaplar da, aynen dönen varlıklar içinde yer alan ve diğer alacaklar hesap grubunu oluşturan hesaplar gibi değerlendirilmektedir.

II.2.3. Mali Duran Varlıkların Değerlemesi

Mali duran varlıklar hesap grubunda izlenen menkul kıymetler, işletmenin uzun vadeli amaçları ya da yasal zorunluluklar veya paraya dönüşme niteliğini (kısa vadeli olma özelliğini) yitirmesi nedenleri ile elinde tuttuğu, menkul kıymetlerdir. Diğer bir işletmeye veya bağlı ortaklığa ortak olmak amacıyla edinilen sermaye payları da, bu hesap grubundaki hesaplar vasıtasıyla izlenir. Bağlı menkul kıymetler ve bunlara ilişkin değer düşüklüğü, iştirakler, bağlı ortaklıklar ve bunlara ilişkin sermaye taahhütleri ile sermaye payları değer düşüklüğü karşılıkları ve diğer mali duran varlıklar ile bunlara ilişkin değer düşüklüğü hesapları, bu hesap grubunu oluşturmaktadır (MSUGT-1)..

Bağlı menkul kıymetler, iştiraklerdeki sermaye payları hesabında aranan asgari yüzdeleri taşımadığı için iştirakler hesabında izlenemeyen, ancak uzun vadede elde tutulması amaçlanan veya yasal zorunluluklar nedeniyle uzun vadede elde tutulması gereken ya da paraya dönüşme niteliği kayb olduğu için (ilgili şirketin faaliyetinin sona ermiş olması, zor durumda olması gibi nedenlerle pazarlanabilirliğini kaybetmiş) elde tutulan menkul kıymetleridir (MSUGT-1). Hisse senetleri, ortaklık payları, özel kesim tahvilleri, devlet tahvilleri, finansman bonoları, hazine bonoları gibi menkul kıymetler, bağlı menkul kıymetleri oluşturabilmektedir.

İştirak ise, bir ortaklık ile işletme arasında, ortaklığın yönetiminde ve politikalarının belirlenmesinde söz hakkı yaratan, bu nedenle işletme ve ortaklık arasında devamlı bir bağ oluşturan ilişkiyi ifade etmektedir. İşletme ile ortaklık arasında böyle bir ilişkiden söz edebilmek için işletmenin doğrudan ya da dolaylı olarak ortaklıkta en az %10 oy hakkının

olması gereklidir. İşletmenin sermayeye katılım oranı, iştirak sayılma açısından bir anlam ifade etmemekte, sermayeye katılım oranı %10'dan fazla olmakla birlikte yönetime katılma hakkının bu orandan az olması durumunda, iştirak ilişkisinden bahsedilememektedir (SPK, 1989b: 25). Muhasebe standartları açısından ise iştirak, yatırımcı işletmenin, iş ortaklığı veya bağlı ortaklık niteliğinde olmayan, ancak üzerinde önemli etkisinin bulunduğu işletmeler olarak tanımlanmıştır. Adi ortaklık gibi tüzel kişiliği olmayan işletmeler de iştirak sayılabilmektedirler (TMS/UMS-28, p.2). İşletmenin, ortaklığın oy hakkını, en az %20 oranında elinde tutması durumunda, önemli etkisi olduğu kabul edilir. Ancak söz konusu orandan daha az oy hakkı olması durumunda, eğer önemli bir etkinin varlığını ortaya koyacak bir gösterge varsa, önemli etkinin bulunduğu, aksi takdirde bulunmadığı kabul edilir (TMS/UMS-28, p.6).

Yatırım yapılan işletmenin yönetim kurulu ya da eşdeğer idari organında temsil edilme, işletmenin politika belirleme süreçlerine katılma, işletmeler arasında önemli işlemlerin gerçekleştirilmesi, yönetici personel değişimi ve işletme için gerekli teknik bilginin sağlanması gibi durumlarda, yatırımcı işletmenin, yatırım yapılan işletme üzerinde önemli etkisi olduğu kabul edilir (TMS/UMS-28, p.6).

VUK'a göre iştirakler iki şekilde sınıflandırılır ve değerlendirilir. İştiraklerin değerlendirilmesi, hisse senedine bağlı olup olmamasına göre değişmektedir. Hisse senedi ile temsil edilmeyen iştirakler, VUK'nda böyle bir duruma ilişkin bir düzenleme bulunmadığından, VUK'nun 289. maddesinde bahsedilen özel hal oluşacaktır. Bu maddeye göre, hisse senedi ile temsil edilmeyen iştirakler, kayıtlı değeri ile değerlendirilecektir. Hisse senedi ile temsil edilenlerin ise, hisse senetleri gibi alış bedeli ile değerlendirilmesi gerekecektir (Koyuncu, 2004: 127,128).

Muhasebe standartlarına göre ise iştirakler, niteliğine göre finansal araçlar standardı (TMS-39), iştiraklerdeki yatırımlar standardı (TMS-28) veya satış amaçlı elde tutulan duran varlıklar ve durdurulan faaliyetler standardına (TFRS-5) göre değerlendirilmekte. Risk sermayesi kuruluşları, yatırım fonları ve yatırım amaçlı sigorta fonlarını kapsayan benzer işletmeler tarafından elde bulundurulmuş, ilk muhasebeleştirilmeyi takiben gerçeğe uygun değerleri ile değerlendirilip kar ve zararlar ilişkilendirilen veya alım satım amaçlı elde tutulan iştirak yatırımları, TMS-39 kapsamındadır. İştirakin, TFRS-5 uyarınca elden çıkarılmak amacıyla elde tutulan varlık olarak sınıflandırılması halinde ise, söz konusu standardın hükümlerine göre değerlendirilmesi gereklidir (Demir, 2007: 98). İşletme satış amaçlı elde tutulan varlık olarak sınıflandırılan bir duran varlığı (veya elden çıkarılacak duran varlık grubunu) defter değeri ile satış maliyeti düşülmüş gerçeğe uygun değerinden düşük olanı ile ölçer (TFRS/UFRS-5, p. 15).

Ancak, esas olarak iştirakler, TMS-28'e göre öz kaynak yöntemi ile değerlendirilmelidir. Öz kaynak yöntemine göre, iştirak yatırımı, başlangıçta elde etme maliyeti ile kaydedilir. Daha sonra ise, yatırım yapılan işletmenin kar ya da zararındaki payı, finansal tablolara yansıtılmak üzere, yatırımın defter değeri artırılır ya da azaltılır (TMS/UMS-28, p.11). Söz konusu yöntem, konsolide mali tabloların hazırlanması için geçerli iken, iştiraklerin, konsolide olmayan mali tablolarda gösteriminde, elde etme maliyeti veya TMS-39'a göre değerlendirilmesi gerekmektedir (SPK, 2005, Md. 337).

Örneğin, A işletmesi 10.08.2006 tarihinde, B işletmesinin %30'unu 150 YTL ödeyerek satın almıştır. B işletmesinin net varlıkları 500 YTL'dir. B işletmesinin net varlıkları, 31.12.2006 tarihi itibarıyla 600 YTL'ye çıkmıştır. 100 YTL'lik artışın sebebi, dönemde elde edilen kardanır (Aslan-Şubaşı, 2007: 798-801).

10.08.2006			
242 İŞTİRAKLER		150	150
İştiraklerin satın alınması(500x 0,30)	100 KASA		

31.12.2006			
242 İŞTİRAKLER		30	30
Özkaynak Yönetimi ile Değerleme İştirak kar payları 2006 yılı karından düşen pay (100 x 0,30)	640 İŞTİRAKLERDEN TEMETTÜ GELİRLERİ		

B işletmesinin 10.06.2007 tarihinde, 2006 yılı karının 40 YTL' lık kısmını dağıttığı kabul edilirse yapılacak kayıt aşağıdaki gibi olacaktır.

31.12.2006			
100 KASA		12	12
Dağıtılan temettü tutarından yatırımcıya düşen pay (40 x 0,3)	242 İŞTİRAKLER		

Örneğin, yukarıdaki işletmenin 31.12.2006 tarihindeki net varlık artışının 120 YTL olduğunu, bunun 100 TL' sının dönem karından, 20 TL' lık kısmının ise satışa hazır menkul kıymetlerin değerlemesinden doğan fark olduğunu düşünürsek, yatırımcı işletmenin dönem sonunda yapacağı kayıt aşağıdaki gibi olacaktır

31.12.2006		
242 İŞTİRAKLER	36	
649 D.F. FAALİYET OLAĞAN GELİR VE KARLAR Özk. Yön. İle değerlendirilen iştirakler kar payları		30
522 FİNANSAL VARLIKLAR DEĞERLEME FARKLARI		6
2006 yılı özkaynak artışından düşen pay (120 x 0,30)		

İşletmenin doğrudan ya da dolaylı olarak en az %50 oranında yönetime katılma hakkı olduğu iştirakleri, bağlı ortaklık olarak kabul edilir. Muhasebe standartlarına göre ise bağlı ortaklıklar, adi ortaklık gibi tüzel kişiliği olmayan işletmeler de dahil olmak üzere, (ana ortaklık olarak bilinen) başka bir işletme tarafından kontrol edilen işletmelerdir. Kontrol, bir işletmenin faaliyetlerinden fayda sağlamak amacıyla işletmenin, faaliyet ve finans politikalarını yönetme gücünü ifade etmektedir (TMS/UMS-28, p.2). Muhasebe standartlarına göre, bağlı ortaklıklar da, tam konsolidasyon yöntemine göre değerlendirilir. Tam konsolidasyon yöntemi, bağlı ortaklıklarda yer alan varlık, öz sermaye, gelir ve giderlerin konsolide tablolarda bir bütün olarak tek bir işletme tarafından gerçekleştirilmiş gibi gösterilmesidir. Ancak ayrı olarak gösterilen bağlı ortaklıkların, elde etme maliyeti ya da TMS-39'a göre değerlendirilmesi gereklidir (SPK, 2005, Md.337).

Ayrı olarak gösterilen iştirak ve bağlı ortaklıklar hesabının değerlemesi, iştirakler hesabının değerlemesi ile aynıdır. İştirakler ve bağlı ortaklıklar arasındaki fark, yatırım yapan işletmenin, yatırım yapılan işletme yönetimindeki etkisinin yani söz hakkının oranıdır.

Hem muhasebe standartları ve hem de VUK açısından, eğer bu hesaplardaki menkul kıymetlerin değerinde bir düşüş meydana gelirse, değer düşüklüğü karşılığı ayrılır ve söz konusu karşılık, ilgili hesabın altında düzenleyici olarak yer alır. Ancak Vergi

Kanunları açısından kanunen kabul edilmeyen giderdir (Koyuncu, 2004: 129). Muhasebe standartları açısından iştiraklerde değer düşüklüğü- yatırım yapılan işletmenin zararlarından, yatırımcı işletmeye düşen payın muhasebeleştirilmesi de dahil olmak üzere, öz kaynak yöntemi uygulandıktan sonra- eğer, iştirakteki net yatırımdan her hangi bir ilave değer düşüklüğü mevcutsa, finansal araçların değer düşüklüğü gibi muhasebeleştirilir. (TMS/UMS-28, p.31-33). Yani bu hesap grubundaki değer düşüklüğü, menkul kıymetler hesap grubundaki değer düşüklüğü hesabının değerlemesi ile aynıdır.

Bu hesap grubunda, menkul kıymetler hesap grubundan farklı olarak sermaye taahhütleri hesapları da olup söz konusu hesaplarda, iştirak ya da bağlı ortaklıklara henüz ödenmemiş olan, sermaye borçları izlenmektedir (Gücenme: 1996: 325).

II.2.4. Maddi Duran Varlıkların Değerlemesi

Maddi duran varlıklar hesap grubu, işletmenin faaliyetlerinde kullanmak üzere edindiği, kullanma süresi bir yıldan fazla olan fiziki varlık kalemlerinin ve bunlara ait birikmiş amortismanların izlendiği hesap grubudur. Bu tanıma göre bir maddi duran varlığın; fiziki bir yapıya sahip olması, işletmenin mülkiyetinde olması, işletmenin ticari, zirai ya da üretim faaliyetlerinde kullanılıyor olması, satılma amacıyla elde edilmemiş olması ve işletme faaliyetlerinde bir yıldan uzun bir süre için kullanılma amacının olması gerekmektedir (Tokay, 1997: 6). Bu grupta; arazi ve arsalar, yeraltı ve yerüstü düzenleri, binalar, tesis, makine ve cihazlar, taşıtlar, demirbaşlar, diğer maddi duran varlıklar, birikmiş amortismanlar, yapılmakta olan yatırımlar ve verilen avanslar hesapları bulunmaktadır (MSUGT-1).

Maddi duran varlıklar; mal ve hizmet üretimi veya arzında veya idari amaçlar için kullanılmak üzere ya da başkalarına kiraya verilmek üzere elde tutulan ve bir dönemden

daha fazla kullanımı öngörülen fiziki kalemlerdir (TMS-16, p.6, SPK, Md. 156, BDDK, 2002b, Md. 5). Arazi ve binalar, makineler, gemiler, uçaklar, motorlu taşıtlar, mobilya ve demirbaşlar ile ofis gereçleri maddi duran varlıklara örnek olarak verilmiştir (TMS/UMS-16, p.37). Ancak, bu standartta nelerin maddi duran varlık olarak sınıflandırılacağına dair kesin bir şey söylenilmemektedir. Çünkü bir varlığın hangi sınıfa gireceği, işletmeye özgü koşullara göre değişen ve bu koşulların varlığı altında muhakeme yapmayı gerektiren bir durumdur. Örneğin, yedek parça ve bakım malzemeleri, genellikle stoklarda izlenmesine karşın eğer işletmenin bir dönemden daha fazla kullanmayı düşündüğü önemli yedek parça veya malzemeler söz konusu ise, bunlar maddi duran varlık olarak değerlendirilebilirler (TMS/UMS-16, p. 8, 9).

VUK'da ise, maddi duran varlıklardan gayrimenkuller ve demirbaşlar, farklı maddelerle düzenlenmiştir. Ancak gayrimenkulden ne anlaşılması gerektiğine dair bir düzenleme yoktur. Bu nedenle, bu varlıkların ne olduğu konusunda, diğer yasalarla düzenlenen tanımlara bakmak gerekecektir. Medeni Kanunun 632. maddesine göre, gayrimenkul mülkiyetinin konusu yerinde sabit olan şeylerdir. Bu tanıma göre, arsa ve arazileri, binaları, yer üstü ve yer altı yapılarını, gayrimenkul olarak nitelendirmek olanaklıdır (Tokay, 1997: 4). VUK, gayrimenkul gibi değerlendirilmesi gereken, gayrimenkul niteliğinde olan varlıkları; gayrimenkuller ve bunların mütemmim cüzleri ve teferruatları¹⁵, gemiler ve diğer taşıtlar, tesisat ve makineler olarak saymıştır (VUK Md. 269). VUK'un 273. maddesinin demirbaş eşya başlığı altında alet, edevat, mefruşat ve

¹⁵ Medeni Kanun'un 619. maddesinde mütemmim cüz; mahalli örf'e göre bir şeyin esaslı unsurunu teşkil eden, o şey telef veya tahrip edilmedikçe, ondan ayrılması mümkün olmayan cüzlerdir şeklinde tanımlanmıştır. Teferruat ise, aynı kanunun 621. maddesinde, mahalli örf'e veya malikin sarih arzusuna göre bir şeyin işletilmesi, muhafazası veya ondan istifade olunması için daimi bir tarzda tahsis olunan ve kullanımı o şeye tabi kılınan veya takılan yahut onunla birleştirilen menkul eşya olup esas şeyin teferruatı olarak tanımlanmıştır.

demirbaş eşyaya ilişkin değerlendirme hükümleri belirlenmiş ancak demirbaş eşyaya ilişkin bir tanıma yer verilmemiştir. Madde başlığı ile düşünülürse, alet, edevat, mefruşat demirbaş eşya olarak düşünülebilir ancak bunlar demirbaş eşyadan farklı kavramlardır (Aydın, 2002: 69). Alet, edevat bedensel emeğin sarfedilmesinde faaliyete yardımcı olarak kullanılan, makine olma özelliğine sahip olmayan araçlarken mefruşat, bir işyerinin döşenmesinde kullanılan varlıklardır. Demirbaşlar ise; işletmenin faaliyetlerinde, yardımcı ve kolaylaştırıcı nitelikleri nedeniyle edinilen, makine ve tesisat dışında kalan değerlerdir (Tokay, 1997:6). Alet, edevat ve mefruşat da demirbaşlar arasında yer almakla birlikte, büro makine ve cihazları da, masa, koltuk, dolap gibi varlıklar da demirbaştır.

Muhasebe standartları açısından maddi duran varlıklara dahil edilebilecek varlıklar, işletmeye özgü koşullara göre değişebilirken, VUK' nunda hangi unsurların maddi duran varlık olarak değerlendirilmesi gerektiği, tanımlar çerçevesinde belirlenmiştir. (p.39, 40).

VUK'a göre, iktisadi işletmelere dahil olan her türlü gayrimenkul, maliyet bedeli ile değerlendirilmektedir (VUK Md. 269). Makine ve tesisatlarda maliyet bedeli, satın alma bedeline gümrük vergileri, montaj ve nakliye giderleri eklenerek bulunur. Mevcut bir binanın satın alınması, yıkılması ve arsanın tesviyesinden mütevellit giderler de maliyet bedeline dahildir (VUK, Md. 270). Ancak, inşa edilen gemi ve binalar ile imal edilen makine ve tesisatların inşa ve imal maliyeti, satın alma bedeli yerine geçmektedir (VUK, Md.271). Demirbaşlar, alet, edevat ve mefruşat da maliyet bedeli ile değerlendirilmektedir. Demirbaşların maliyet bedeli ise, satın alma bedeline ek olarak komisyon ve nakliye giderleri gibi özel giderlerin toplamıdır. İmal edilenlerde ise imal maliyeti satın alma bedeli yerine geçmektedir (VUK Md. 273). TTK'na göre, maddi duran varlıklar, maliyet bedelini geçmeyecek şekilde değerlendirilir (TTK, Md. 461). BDDK'nın maddi varlıkların

muhasebeleştirilmesi standardına göre, maddi duran varlıklar, ilk olarak kayda alınmalarında, maliyet bedeli ile gösterilirler. Maliyet bedeli, alış bedeline, vergi, resim ve harçlar ile diğer doğrudan giderlerin ilave edilmesiyle bulunur (BDDK, 2002b, Md. 6). Daha sonraki değerlemelerde, maddi duran varlıkların rayiç değerinden, birikmiş amortisman ve değer düşüklüğü karşılıklarının çıkarılmasıyla bulunan tutar dikkate alınır. Arazi ve binaların, tesisi ve ekipmanların rayiç değeri, genellikle piyasa değeridir. Tesis ve ekipmanların piyasa değeri güvenilir şekilde ölçülemezse, bu varlıklar için amortisman tabii tutulmuş yenileme maliyeti ile değerlendirilir (BDDK, 2002b, Md. 9).

TMS/UMS'na ve SPK düzenlemelerine göre, maddi duran varlıklar ilk olarak maliyet bedeli ile muhasebeleştirilir ve değerlendirilir (TMS/UMS-16, p. 15; SPK, 2005, Md. 158). Maliyet bedeli, ilk elde etme veya inşa etme aşamasında oluşan ve sonradan; ekleme, kısmi yenileme ve bakım için katlanılan maliyetleri içermektedir ancak stoklarda olduğu gibi finansman giderlerini içermemektedir (TMS/UMS-16, p.10; SPK, 2005, Md. 159). Bunların dışında, indirimler ve ticari iskontolar düşüldükten sonra, varsa ithalat ve iade edilmeyen alış vergileri dahil olmak üzere satın alma fiyatı, varlığın yerleşeceği yere ve amaçlanan koşullarda çalışabilmesi için gerekli koşulların oluşturulmasına ilişkin her türlü kurulum ve montaj maliyetleri de, varlığın maliyet unsurları arasındadır (TMS/UMS-16, p.16,17; SPK, 2005, Md. 159). Bir maddi duran varlık, yönetimin amaçları doğrultusunda faaliyet gösterebilecek duruma gelinceye kadar, maliyetlerinin defter değerinde muhasebeleştirilmesi söz konusu iken, istenilen duruma geldiği andan itibaren, maliyetlerin defter değerinde muhasebeleştirilmesine son verilir (TMS/UMS-16, p. 20; SPK, 2005, Md. 159).

Dönem sonu değerlemesi açısından ise, muhasebe standartları ve SPK düzenlemelerine göre iki alternatif yöntem söz konusudur. Bunlardan biri maliyet modeli-

SPK temel yöntem olarak adlandırmıştır-, diğeri ise yeniden değerlendirme modelidir- SPK alternatif yöntem olarak adlandırmıştır. Maliyet modeline göre, bir maddi duran varlık finansal tablolarda maliyetinden, birikmiş amortisman ve varsa birikmiş değer düşüklüğü zararları indirildikten sonraki tutarı ile gösterilir. Yeniden değerlendirme modeline göre ise, değerlendirilecek bir maddi duran varlığın, öncelikle gerçeğe uygun değerinin güvenilir bir şekilde ölçülebilmesi gerekmektedir. Söz konusu yöntemde duran varlık, yeniden değerlendirilmiş tutarı üzerinden gösterilir ve bu tutar, varlığın değerlendirme tarihindeki gerçeğe uygun değerinden, müteakip birikmiş amortisman ve değer düşüklüğü zararlarının indirilmesi suretiyle bulunur (TMS/UMS-16, p.29-31; SPK, 2005, Md. 164-166). Ancak seçilen değerlendirme yöntemi, tüm maddi duran varlıklara birlikte uygulanmalıdır (TMS/UMS-16, p.29). Çünkü bu model seçimi, işletmenin muhasebe politikasını oluşturmaktadır.

Muhasebe standartları ve SPK düzenlemelerinin izin verdiği, maliyet yöntemi ve gerçeğe uygun değeri esas alan yeniden değerlendirme yönteminden her hangi birinin, diğerine göre daha üstün olduğu söylenemez. Maliyet yöntemi, yeniden değerlendirme yöntemine göre daha somut ve bu nedenle güvenilir olarak değerlendirilebilirken yeniden değerlendirme yöntemi de maliyet yöntemine göre varlıkla daha ilgili fakat daha soyut kalmaktadır (Nichols-Buerger, 2002: 162).

VUK'a göre, arazi, arsalar ve binalar maliyet bedelleri; TMS ve SPK düzenlemelerine göre, maliyet modeli ya da yeniden değerlendirme modellerinden biri ile değerlendirilmektedirler. Eğer, yeniden değerlendirme modeli kullanılacaksa, arazi ve arsalar ile binalar için gerçeğe uygun değer, mesleki yeterliliğe sahip değerlendirme uzmanları tarafından, piyasa koşullarındaki kanıtların değerlendirilmesi sonucu bulunur (TMS/UMS-16, p.32). Uluslararası Değerleme Standartları Komitesi (IVSC-International Valuation Standards

Committe) tarafından hazırlanan standartlarda, profesyonel değerlendirme uzmanlarının böyle bir durumda piyasa değerini raporlamaları önerilmiştir (IVSC, Iva-1: 121). Makul değer piyasa değeri ile ölçülemediği durumlarda, işletmenin gelir veya itfa edilen yenileme maliyeti yaklaşımını kullanarak gerçeğe uygun değeri tahmin etmesi gerekebilir (TMS/UMS-16, p.33). Gelir yaklaşımında, işletmeye özgü değer hesaplanmaktadır. İtfa edilen yenileme maliyeti yaklaşımı ise, itfa edilmiş ikame maliyetini ifade etmekle birlikte, benzer bir varlığın edinilmesi durumunda, ödenecek tutardan, amortisman paylarının düşülmesi yoluyla bulunur (Gücenme- Arsoy, 2005: 3).

VUK'na göre diğer maddi duran varlıklar- yeraltı ve yer üstü düzenleri, tesis makine ve cihazlar, taşıtlar, demirbaşlar, diğer maddi duran varlıklar- arazi ve binalar gibi değerlendirilmektedirler. TMS göre ise arazi ve binalar dışındaki maddi duran varlıkların gerçeğe uygun değeri, değerlendirme yoluyla belirlenmiş piyasa değerleridir (Gücenme, Arsoy, 2005: 3). Gerçeğe uygun değerle, defter değeri arasında önemli ölçüde fark olması durumunda, varlığın tekrar değerlendirilmesi gerekmektedir (TMS/UMS-16, p.34). Yani, yeniden değerlendirme sıklığı, varlığın gerçeğe uygun değerlerindeki değişime bağlıdır. Eğer bir varlığın değeri, yeniden değerlendirme sonucu artmışsa, bu artış, doğrudan öz kaynak grubuna, yeniden değerlendirme değer artışı olarak kaydedilir. Yeniden değerlendirilmiş tutar ile önceki tutar arasındaki olumlu fark, gelir olarak kabul edilmez. Varlık gerçeğe uygun değerine getirilmiş olur. Amortisman tabi varlıklarda da yeniden değerlendirilmiş tutar, ayrıca amortisman tabi tutarı belirler (Henderson, Goodwin, 1992:78). Eğer bir azalış söz konusu ise, söz konusu azalış, gider olarak gelir tablosunda görülür. Ancak, aynı varlıkla ilgili önceden var olan bir değer azalışı söz konusu ise; değer artışları, değer azalışlarını tersine çevirdiği ölçüde gelir tablosu ile ilişkilendirilir. Aynı şekilde, değer azalışları, önceden var olan bir durumu tersine çeviriyorsa, yani önceden aynı varlıkla ilgili bir değer

artışı olmuşsa, söz konusu azalış, yeniden değerlendirme değer farkını tersine çevirdiği ölçüde, öz kaynak hesap grubundaki yeniden değerlendirme değer artış hesabından düşülür. Bir başka deyişle öz kaynaklar hesap grubu ile ilişkilendirilir (TMS/UMS-16, p.39,40; SPK, 2005, Md. 166; BDDK, 2002b, Md.9).

Maddi duran varlıklara ilişkin bir diğer önemli konu ise, amortismanlardır. Dönemsellik ilkesi gereği, duran varlıkların maliyetleri, yararlanıldıkları dönemlerde, amortisman yolu ile dağıtılır (Akgül, 2004: 2). Amortisman terimi, değerlendirme ve finansal raporlamada, farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Değerleme açısından amortismanın önemi, piyasada gerçekleşecek varsayımsal bir alım satım durumunda, bir varlığın değerinin ne olacağını tespit etmek için varlıkta meydana gelen fiziksel ve işlevsel yıpranma ile ekonomik eskimeleri yansıtmak üzere, varlığın bir eşinin yeniden üretilme veya yerine koyma maliyetinin hesaplanmasıdır. Finansal raporlamada ise, varlığın maliyetinin faydalı ömrü esas alınarak dağıtılması yoluyla, varlıktan elde edilen gelirlerde bir düzeltmedir ve piyasa koşullarından etkilenmesi gerekmez. Finansal raporlama açısından amortisman, işletmeye ve varlığın kullanımına özgüdür (IVSC, ivsintro-2, 2005: 25).

VUK'nun 313. maddesinde, işletmede bir yıldan fazla kullanılan ve yıpranmaya, aşınmaya veya kıymetten düşmeye maruz kalan gayrimenkuller ile, 269. madde gereğince gayrimenkul gibi değerlendirilen iktisadi kıymetlerin değerinin, VUK'na göre yok edilmesi, amortisman konusunu ifade eder. Amortisman tabi tutar, söz konusu varlıkların, aynı kanunun değerlendirme hükümlerine göre belirlenen değerleridir. Genel olarak ifade etmek gerekirse, amortisman tabi duran varlıklar, VUK'na göre maliyet bedeli ile değerlendirilmektedir (Yıldırım, 2005:123). VUK; normal amortisman, azalan bakiyeler ve fevkalade amortisman olmak üzere üç amortisman ayırma yöntemi belirlemiştir (VUK Md.

316). İşletmeler, 5024 sayılı kanunla yapılan değişiklikten önce, amortismanına tabi maddi duran varlıklarının değerini, %20'yi aşmamak kaydıyla kendilerinin belirledikleri oranda yok edebilmekteydiler. Ancak söz konusu değişiklikte, bu oranın belirlenmesi, Maliye Bakanlığı'na bırakılmıştır. Bu düzenlemeye göre Maliye Bakanlığı, her bir varlığın faydalı ömrünü dikkate alarak oranları tespit ve ilan etmektedir. Aynı şekilde, işletme azalan bakiyeler yöntemini seçerse, amortisman oranı eski düzenlemeye göre %40'ı geçmeyecek şekilde işletme tarafından belirlenebilirken, yeni düzenlemeye göre bu oran, Maliye Bakanlığının söz konusu varlık için belirlediği oranın iki katı olabilecek ancak, bu oranı %50'yi geçemeyecektir. Bu düzenlemenin en önemli tarafı, faydalı ömür esasına geçilmiş olmasıdır (Akgül, 2004:10). VUK'na göre amortisman dönemi, varlığın aktife girdiği yılda başlamaktadır (VUK, Md. 320). VUK'na göre arazi ve arsalar amortismanına tabi tutulmaz (VUK, Md. 314).

Muhasebe Standartları açısından; bir varlığın amortismanına tabi tutulmaya başlanması, varlığın yönetim tarafından belirlenen amaca uygun şekilde kullanılabilir duruma gelmesiyle olmaktadır (TMS/UMS-16, p.55). Bir varlığın, amortismanına tabi tutarını yararlı ömrü boyunca sistematik olarak dağıtmak için; doğrusal amortisman yöntemi, azalan bakiyeler amortisman yöntemi ve üretim miktarına göre belirlenen amortisman yöntemi kullanılabilir (TMS/UMS-16, p.62; SPK, 2005, Md.168; BDDK, 2002b, Md. 10). Duran varlığın yararlı ömrünün belirlenmesinde, bir çok etkenin göz önünde¹⁶ bulundurulması gerekmele beraber amortisman yönteminin seçiminde, işletmenin varlıklardan gelecekte sağlayacağı ekonomik faydayı tüketiş biçiminin göz

¹⁶ Varlığın beklenen kapasitesi ya da fiziksel üretimine bağlı olarak değerlendirilecek; beklenen kullanım süresi, beklenen fiziksel aşınma ve yıpranma, üretimdeki değişiklik ve gelişmeler ya da varlığın ürettiği ürün veya hizmetin pazar talebindeki değişiklikler nedeniyle teknik veya ticari değerini yitirmesi, varlığın kullanımındaki yasal ve benzeri kısıtlamalar (kiralama işleminin geçersiz olacağı tarihler v.b.) gibi unsurlar göz önünde bulundurulurken varlığın yararlı ömrü belirlenir (TMS16, p.56).

önünde bulundurması gerekmektedir (TMS/UMS-16, p.56,60). Taş ocakları gibi istisnalar dışında, arsalar, sınırsız ömrü oldukları kabul edilerek amortismanına tabi tutulmazlar (TMS/UMS-16, p.58).

UMS ekonomik ömür ile faydalı ömür kavramlarını farklılaştırmıştır. Faydalı ömür (useful life); bir varlığın, tek bir işletme tarafından kullanılması durumunda, faydalı olacağı beklenen süreyi ya da bir işletmenin varlığından elde etmeyi umduğu, ürün veya benzeri birimlerin sayısı olarak tanımlanmıştır. Ekonomik ömür (economic life) ise; varlığın bir veya daha fazla kullanıcı tarafından yararlanılacak ekonomik ömrü ya da bir veya birden fazla kullanıcı tarafından, söz konusu varlıktan elde edilmesi beklenen ürün veya benzeri birimlerin sayısı olarak tanımlanmıştır. Yani faydalı ömür, varlığa sahip olan işletmenin bakış açısı iken, ekonomik ömür, o varlığa sahip olabilecek diğer kullanıcıların da bakış açısını yansıtmaktadır. Bir varlığın faydalı ömrü, ona sahip olan işletme tarafından belirlenir ve işletmenin yönetim politikası, edinilen duran varlığın bir süre sonra elden çıkarılmasını gerektirebilir. Bu durumda varlığın faydalı ömrü, ekonomik ömründen kısa olacaktır (Şensoy: 2006 :22).

Yeniden değerlendirilmesi durumunda, amortisman hesaplama yöntemi için iki alternatif söz konusudur. Birinci yöntemde, varlığın brüt defter değerindeki değişikliklerle orantılı olarak amortisman tutarı artırılır. İkinci yöntemde ise, varlığın brüt defter değeri varlığa ayrılan amortisman tutarı ile netleştirilir ve net tutar yeniden değerlendirme sonrasında hesaplanan değere getirilir (TMS/UMS-16, p.35). Varlığa amortisman ayırma işlemi, varlığın bilanço dışı bırakılması veya varlığın satış amaçlı elde tutulan varlık olarak sınıflandırılması ile sona erer. Bu iki durumdan hangisi daha önce gerçekleşirse, o tarih amortisman ayırmanın durdurulduğu tarih olur. Yani varlıklar tamamen itfa olmadıkça, atıl kaldığında ya da kullanımdan kaldırıldığında, amortisman ayırma işlemi durmaz. Fakat,

kullanıma göre amortisman metodu uygulanırken amortisman gideri, üretimin olmadığı zamanlarda sıfır olabilmektedir (TMS/UMS-16, p.55).

Örneğin, bir işletmenin 31 Aralık 2006 tarihinde aktifinde 1.000.000 YTL maliyetle kayıtlı binanın birikmiş amortismanı 600.000 YTL, net defter değeri 400.000 YTL'dir. Aynı tarihte binanın amorti edilmiş yenileme maliyeti 750.000 YTL olarak saptanmıştır. Yeniden değerlendirme işleminin birinci yönetime göre muhasebeleştirilmesinde hem binanın kayıtlı değeri hem de birikmiş amortismanları net defter değerinin yeniden değerlendirildiği oranda artırılacaktır. Buna göre net defter değerindeki artış oranı $(400.000 / (750.000 - 400.000)) = \%87,5$ 'tur. Aynı oran binanın değerine uygulandığında $(1.000.000 \times 0,875)$ 875.000 YTL, birikmiş amortismanına uygulandığında $(600.000 \times 0,875)$ 525.000 YTL bulunacaktır. Muhasebe kaydı ise aşağıdaki gibidir (Akgün, 2007: 480,481).

31.12.200		
252 BİNALAR	875.000	
257 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR		525.000
522 MDV YENİDEN DEĞERLEME DEĞER ARTIŞLARI		350.000
/		

İkinci yönetime göre yapılacak kayıta ise öncelikle varlığın brüt defter değeri ile netleştirilir ve net tutar yeniden değerlendirme sonrasındaki değere getirilir.

31.12.2006		
257 BİRİKMİŞ AMORTİSMAN	600.00	
252 BİNALAR		600.000
/		
252 BİNALAR	350.000	
522 MDV YENİDEN DEĞERLEME DEĞER ARTIŞI		350.000

İki yöntemde de varlığın değeri amorti edilmiş yenileme maliyeti olan 750.000 YTL'ye eşit olmakla birlikte ikinci yöntemde, varlığa ilişkin amortisman sıfır olarak finansal tabloda görülmektedir.

Amortisman ayrılması konusunda, muhasebe standartları ve VUK aynı esasa göre yani faydalı ömür esasına göre uygulama yapmakla birlikte amortisman oranını belirleyen yetki arasında farklılık vardır. Söz konusu farklılık amortisman oranını etkileyebilecek ve işletmenin finansal görünümü açısından farklılık doğuracak önemli bir konudur.

TMS' na göre, maddi duran varlıkların değerinde düşüş meydana gelip gelmediği, her bilanço döneminde incelenerek değer düşüklüğüne ilişkin bir gösterge olması durumunda, varlığın geri kazanılabilir tutarı tahmin edilir. Varlığın kayıtlı değeri, geri kazanılabilir tutarından fazla ise, varlıkla ilgili değer düşüklüğü söz konusudur ve varlık geri kazanılabilir tutarına indirilir (TMS/UMS-36, p.16; BDDK, 2002d, Md. 5). Meydana gelen düşüşler, TMS-36 kapsamında değerlendirilmelidir (TMS/UMS-36, p.5).

Geri kazanılabilir tutar ise, bir varlığın ya da nakit yaratan birimin, satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değeri ile kullanım değerinden yüksek olanı olarak tanımlanmaktadır (TMS/UMS-36, p.18). Bir varlığın gerçeğe uygun değerinden, satış maliyetlerinin düşülmesi sonucu bulunacak tutarın en iyi göstergesi ise, karşılıklı pazarlık

ortamında yapılmış olan, bağlayıcı bir satış anlaşmasındaki fiyatın, varlığın elden çıkarma maliyetlerine göre düzeltilmiş tutarıdır (TMS/UMS-36, p.25). Eğer böyle bir durum söz konusu değilse ve varlık bir piyasada işlem görüyorsa, piyasa fiyatının, elden çıkarma maliyetlerine göre düzeltilmiş tutarıdır. Piyasa fiyatı da yoksa, aynı endüstrideki benzer varlıklarla ilgili güncel işlemlerin sonuçları dikkate alınmalıdır (TMS/UMS-36, p.26,27).

UMS'na uyum söz konusu olmadan önce, ülkemizde, maddi duran varlıklar için değer düşüklüğü ayrılmamakta ve duran varlıklardaki değer düşüklükleri, sadece amortisman yoluyla kayıtlarda gösterilmekteydi (Gücenme, 2001: 111). TMS ve SPK düzenlemeleri ile maddi duran varlıklarda değer düşüklüğünden bahsedilmeye başlanmış, değer düşüklüğü ayrılması, ülkemiz açısından da yeni bir uygulama olarak düzenlemelerde yer almıştır. Söz konusu uygulama, maddi duran varlıkların sürekli izlenmesini gerektirmektedir. (Gücenme-Arsoy, 2005: 6).

II.2.5. Maddi Olmayan Duran Varlıklar

Maddi olmayan duran varlıklar, fiziksel bir varlığı olmayan ancak işletmenin yararlandığı veya yararlanmayı düşündüğü giderler ile belli koşullar altında hukuken himaye gören, haklar ve şerefiyelerden oluşur. Bu hesap grubunda; haklar, şerefiye, kuruluş ve örgütlenme giderleri, araştırma ve geliştirme giderleri, özel maliyetler, diğer maddi olmayan duran varlıklar, birikmiş amortismanlar ve verilen avanslar hesapları bulunmaktadır (MSUGT-1).

Özellikle, üretim ve bazı hizmet işletmelerinin bilançolarında, toplam varlıkların önemli bir bölümünü oluşturan maddi olmayan duran varlıklar, finansal durumun belirlenmesinde önemli bir role sahiptir (Sönmez, 2004: 141).

VUK'nun 269. maddesinde, gayrimenkul gibi değerlenmesi gereken kıymetler arasında, gayri maddi haklar da sayılmıştır. Buna göre gayri maddi yani maddi olmayan haklar, maliyet bedeli ile kaydedilip kayıtlı değer ile değerlenirler. şerefiye ise, VUK'da peştamallık olarak ifade edilmiştir. Peştamallık, bir işletmenin devralınması sırasında, işletme ile birlikte alınan maddi ve maddi olmayan hakların değerlerinin dışında, işletmenin sahip olduğu müşteri kitlesi ve tanınmışlığı gibi unsurlar dikkate alınarak ödenen paradır (Ergenç, 2000: 232). Kuruluş ve örgütlenme giderleri ise, VUK'un 282. maddesinde, kurumun tesis olunması veya yeni bir şubenin açılması ya da işlerin geliştirilmesi için yapılan ve karşılığında fiziki bir değer elde edilmeyen giderler olarak tanımlanmıştır. Aynı maddeye göre, şerefiye ile kuruluş ve örgütlenme giderleri kayıtlı değer ile değerlenecektir (VUK, Md. 282). Araştırma ve geliştirme giderlerinin aktifleştirilmesi ise zorunlu olmayıp aktifleştirme, maliyet bedeli üzerinden yapılır (Küçük, 2005: 100). Özel maliyetler, iktisadi bir faaliyetin gerçekleştirilmesi için kiralanan gayrimenkule, kiracının faaliyetini yürütebilmek amacıyla genişletmek ve ekonomik değerini arttırmak için yaptığı giderler, özel maliyet bedeli olarak kabul edilir (VUK Md. 272).

Muhasebe standartlarına göre, maddi olmayan duran varlık, fiziksel niteliği olmayan, tanımlanabilir parasal karşılığı bulunmayan varlıklardır (TMS/UMS-38, p.8). Bu kalemlere; bilgisayar yazılımı, patentler, telif hakları, sinema filmleri, müşteri listeleri, ithalat kotaları, müşteri ve tedarikçi ilişkileri, pazar payı, pazarlama hakları örnek olarak verilebilir (TMS/UMS-38, p. 9). İşletmeler, bilimsel veya teknik üretimleri, yeni süreç ve sistemlerin tasarım ve uygulanması, lisans, fikri mülkiyet hakları, piyasa bilgisi ve markalar gibi maddi olmayan varlıkların elde edilmesi ve geliştirilmesi sırasında, kaynak tktir ve çeşitli borçlar yüklenirler. Ancak bu kalemlerin, maddi olmayan duran varlık

olarak sayılabilmesi için maddi olmayan varlık koşullarını yerine getirmesi gerekmektedir. Bu koşullar, varlığın tanımlanabilir olması, ilgili kaynak üzerinde kontrolün bulunması ve gelecekte elde edilmesi beklenen bir ekonomik faydanın olmasıdır (SPK, 2005, Md. 179).

Muhasebe standartları, SPK ve BDDK düzenlemelerine göre, maddi olmayan duran varlıklar ilk muhasebeleştirildiklerinde, maliyet bedeli ile değerlendirilir (TMS/UMS-38, p. 24; SPK, 2005, Md. 183; BDDK, 2002c, Md. 6). Bir maddi olmayan duran varlık ayrı olarak elde ediliyorsa, işletmenin bu maddi olmayan duran varlık için ödediği fiyat, işletmenin o varlıktan gelecekte beklediği ekonomik yararlarla ilgili beklentisini yansıtır ve böyle elde edilen maddi olmayan duran varlıkların, maliyetini güvenilir bir şekilde ölçebilir. Aynı olarak elde edilen maddi olmayan duran varlıkların maliyeti, satın alma fiyatına eklenecek ithalat vergileri, iade edilmeleri mümkün olmayan satın alma vergileri ve satın alma fiyatından düşülecek ticari iskonto ve indirimler sonunda bulunur (TMS/UMS-38, p.27). Maliyetlerin muhasebeleştirilmesi işlemi, aynı maddi duran varlıklarda olduğu gibi ilgili varlığın yönetimce planlanan duruma gelmesi halinde sona ermektedir (TMS/UMS-38, p.30). Eğer maddi olmayan duran varlık, işletme birleşmesinin bir parçası olarak elde ediliyorsa, maliyet, elde edilme tarihindeki gerçeğe uygun değerdir (TMS/UMS-38, p.33). Eğer varlık hisse senetleri karşılığı elde edilmişse, maddi olmayan duran varlığın maliyeti, hisse senetlerinin, varlığın edinildiği tarihteki gerçek değerleridir.

Daha sonraki değerlemelerde ise, maddi olmayan duran varlıklar, maddi duran varlıklarda olduğu gibi maliyet ya da yeniden değerlendirme modellerinden birine göre değerlendirilebilir (TMS/UMS-38, p. 72; SPK, 2005, Md. 196,197). BDDK'ya göre ise, maddi olmayan duran varlıklar, kayda alındıktan sonra, maliyet bedelinden birikmiş amortisman tutarı ve varsa birikmiş değer azalışları düşüldükten sonra kalan tutar üzerinden değerlendirilir. Bu yöntem, muhasebe standartları ve SPK düzenlemelerinde yer alan maliyet

modelidir. Uygulanabilir diğ er yöntem de, yeniden değ erleme modeli olarak adlandırılmasa da, düzenlemedeki şek li ile, muhasebe standartlarında yer alan yeniden değ erleme modelidir (BDDK, 2002c, Md. 16,17).

Standartlarda, ş erefiye¹⁷ ile ilgili olarak yer alan ayrıntılı düzenlemelerde, iş letme içinde oluşturulan ş erefiyenin, maddi olmayan duran varlığ ın tablolara alınabilmesi için gerekli koş ulları sağlamadığı ndan, varlık olarak mali tablolara alınmayacağı belirtilmiştir (TMS/UMS-38, p.49). Bunun nedeni, bu tür yaratılan değ erlerin, değ erlendirilmesinin olanaksızlığıdır. Yılların verdiğı tecrübe ve iyi hizmet nedeniyle, bir iş letmenin sağ ladığı ticari itib arın (ş erefiye) değ erlendirilmesi son derece güç ve sübjektiftir (Sönmez, 2004: 124).

Tablolara alınma açısından değ erlendirilirken iş letme bünyesinde oluşturulan maddi olmayan varlıkların oluş um sürecinin hangi safhasında olduğı önem kazanmaktadır. Bu safhalar araştırma¹⁸ ve geliştirme¹⁹ safhaları olup, araştırma safhasındaki maddi olmayan duran varlık tablolara alınmazken, geliştirme safhasında olan maddi olmayan duran varlık mali tablolara alınma şartlarını sağlamış olarak kabul edilip maliyet bedeli ile mali tablolara alınır. Araştırma safhasında varlıkların tablolara alınmamasının sebebi, gelecekte ekonomik fayda sağ layıp sağlamayacaklarının kesin olarak belirlenememesidir.

---

¹⁷ Ş erefiye hesabı, bir iş letme devralınırken katlanılan maliyet ile söz konusu iş letmenin net varlıklarının değ eri arasındaki olumlu farkların izlendiğı hesaptır (Sönmez, 2004: 127).

¹⁸ Araştırma faaliyetlerine; yeni bilgi edinilmesine yönelik faaliyetler; araştırma bulguları ve diğ er bilgilerin uygulanmasına yönelik değ erlendirme ve seçim araştırmaları; malzeme, ürün, süreç vb. için alternatif araştırması veya bunlardan yeni geliştirilmiş olanlar için alternatiflerin oluşturulması gibi faaliyetler örnek olarak verilebilir (TMS/UMS-38, p.56)

¹⁹ Geliştirme faaliyetleri ise, üretim ve kullanım öncesi prototip ve modellerin tasarımı, yapımı ve test edilmesi; ekonomik olmayan bir ölçekteki pilot tesisin tasarımı, inş ası ve çalıştırılması olarak sayılabilir (TMS/UMS-38, p.59).

Bu safhada yapılan harcamalar, bu nedenle gerçekleştiği anda gider olarak mali tablolara alınır (TMS/UMS-38, p.51-59).

VUK’unda amortismanlarla ilgili olarak maddi olmayan duran varlıklara ilişkin, her hangi özel bir düzenleme yoktur. Maddi duran varlıklarda olduğu gibi, genel esaslara göre amortisman uygulaması yapılmaktadır. Yani normal, azalan ve fevkalade amortisman uygulaması, maddi olmayan duran varlıklar için de geçerlidir.

Muhasebe standartlarında da, maddi olmayan duran varlıklara ilişkin amortisman uygulaması, genel olarak maddi duran varlıklarla uyuşmakla birlikte, maddi olmayan duran varlıklara ilişkin birkaç özel düzenleme mevcuttur.

Maddi olmayan duran varlıkların itfa süresi, kural olarak yine faydalı ömürleri ile belirlenmekte ancak aksi kanıtlanmadıkça, faydalı ömrün yirmi yılı geçemeyeceği kabul edilmektedir. Şerefiyeye amortisman ayrılması mümkün olmamakla birlikte, diğer maddi olmayan duran varlıklar için amortisman yöntemi, yine tüketme modelini yansıtacak şekilde normal amortisman, azalan bakiyeler ya da üretim miktarını esas alan yöntem olarak belirlenebilir. Fakat, kullanılacak yöntem güvenilir bir şekilde belirlenemiyorsa, normal amortisman yöntemi kullanılmalıdır.

II.2.6. Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar

Özel tükenmeye tabi varlıklar, tüketime sunulması zaman ve miktar ile sınırlı bir maddi varlıkla ilgili olarak önceden yapılan harcamaları ifade eder. Bu grupta genel olarak; madencilğe ilişkin arama giderleri, hazırlık ve geliştirme giderlerine ilişkin hesaplar yer alır. Diğer özel tükenmeye tabi varlıklar ve bu grupta yer alan varlıklara ilişkin tükenme paylarının izlendiği birikmiş amortisman hesabı bu gruptaki diğer hesaplardır.

VUK'a göre, araştırma giderleri hesabı ile hazırlık ve geliştirme giderleri hesabı, maliyet bedeli ile değerlendirilir (Şimşek- Özkök, 2004:43).

Muhasebe standartları arasında maden kaynaklarının araştırılmasına ve değerlendirilmesine ilişkin özel bir standart mevcut olup bu standartta, araştırma ve değerlendirme için yapılan harcamalar, araştırma ve değerlendirme varlıkları olarak adlandırılmaktadır. Varlık olarak muhasebeleştirilebilecek harcamalara; araştırma haklarının elde edilmesine, topoğrafik, jeolojik, jeokimyasal ve jeofizik çalışmalara, arama sondajına, kazı ve örnekleme, bir kaynaktan maden çıkarmanın teknik olarak mümkün olup olmadığı veya ticari olarak uygulanabilirliğinin değerlendirilmesi çalışmalarına ilişkin olarak yapılan harcamalar örnek olarak verilebilir (TFRS-6, p.9).

Söz konusu araştırma ve değerlendirme, varlıkları VUK'da olduğu gibi maliyet bedeli ile değerlendirilmektedir (TFRS-6, p.8). İlk muhasebeleştirme sonrası ise, maddi ve maddi olmayan duran varlıklarda olduğu gibi, maliyet ve yeniden değerlendirme modellerinden birine göre değerlendirme yapılmaktadır. Ancak işletme, söz konusu harcamaları maddi duran varlık ya da maddi olmayan duran varlık sınıflarından hangisine dahil ediyorsa, o grup için uyguladığı değerlendirme modelini, bu grup için de uygulaması gerekmektedir. Çünkü bu standarda göre, araştırma ve değerlendirme varlıkları, elde edilen varlığın niteliğine bağlı olarak maddi ve maddi olmayan duran varlık olarak nitelendirilebilir (TFRS-6, p.12, 15)²⁰.

---

²⁰ Örneğin; sondaj hakları, maddi olmayan varlık olarak nitelendirilirken sondaj donanımları, maddi duran varlık olarak nitelendirilir ve maddi duran varlık, maddi olmayan duran varlığın geliştirilmesi için tüketiliyorsa, tüketim tutarı, maddi olmayan duran varlığın maliyeti olarak kabul edilir. Ancak maddi duran varlığın, maddi olmayan duran varlığın geliştirilmesinde kullanılması, onu maddi olmayan duran varlığa dönüştürmez (TFRS-6, 16).

II.2.7. Gelecek Yıllara Ait Giderler Ve Gelir Tahakkuklarının Değerlemesi

Bu hesap grubu dönen varlıklardaki gelecek aylara ait giderler ve gelir tahakkukları hesap grubunda olduğu gibi değerlenir.

BÖLÜM III: KAYNAK HESAPLARININ DEĞERLEMESİ

İşletmelerin varlıklarını elde etmek için kullandıkları kaynaklar, yabancı kaynaklar ve öz kaynaklar olarak ele alınmaktadır. Yabancı kaynaklar, yani işletmenin borçları, işletmenin, başka işletmelere veya bireylere nakit ödemek ya da ürün/hizmet sağlamak gibi zorunluluklarıdır (Horngern, 2001: 328). Muhasebe standartlarında, finansal durumun ölçülmesinde doğrudan kullanılan unsurlar; varlıklar, borçlar ve öz kaynaklar olarak ayrıma tabi tutulmuştur²¹. Muhasebe standartlarında borç, işletmenin geçmişte gerçekleştirdiği faaliyetlerden kaynaklanan ve ödenmesi ile işletmenin ekonomik fayda sağlayacağı değerlerde azalmaya sebep olan, mevcut yükümlülükler olarak tanımlanmıştır (TMS/UMS- 1, p. 49). SPK'nda ise borç, başka bir işletmeye nakit veya finansal araç teslim etme veya potansiyel olarak işletmenin aleyhine olacak şekilde finansal araç değiştirme gereği doğuran sözleşmeye dayalı yükümlülükler olarak tanımlanmaktadır (SPK, 2005, Md.246). Sözleşme ile belirlenen bu tür yükümlülüklerden birinin olması durumunda, ifanın şekline bakılmaksızın bir finansal borcun varlığından söz edilir (SPK, 2005, Md. 288).

İşletmeler, varlıklarını edinmek için gerek duydukları finansal kaynakların hepsini, öz kaynaklarından karşılayamazlar. Artan rekabet, ekonomik dalgalanmalar ve belirsizlikler nedeniyle işletmelerin bütün faaliyetlerini öz kaynakları ile karşılamaları, teknik açıdan mümkün olmadığı gibi, rasyonel bir davranış da olmaz (Tenker, 1999: 237; Demir-Aslan, 2007: 951). Bu nedenle gerçek veya tüzel üçüncü taraflardan elde ettikleri

---

²¹ Tekdüzen hesap planında bilançonun pasif kısmını temsil eden hesaplara, yabancı kaynakları ve öz kaynakları kapsayacak şekilde kaynak hesapları denilmektedir. Ancak, kısa vadeli yabancı kaynaklar ile uzun vadeli yabancı kaynaklar, işletmenin yükümlülüklerini ifade etmesi nedeniyle borçlar olarak da adlandırılmaktadır.

yabancı kaynakları kullanırlar (Lalik, 1986: 224). Kullanılan yabancı kaynaklar, vade özelliklerine göre kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklar olarak bilançoda yer almaktadır. Bu ayırım, finansal tablo kullanıcılarının, işletmenin yükümlülüklerini yerine getirme zorunluluklarının zamanını değerlendirmeleri açısından, yardımcı olmaktadır (Horngern, 2001: 328).

III.1. Kısa Vadeli Yabancı Kaynakların Değerlemesi

Kısa vadeli yabancı kaynaklar, bir sene ya da bir hesap dönemi içinde ödenmesi gereken, borçları izlemek için kullanılan hesaplardan oluşmaktadır. Bu hesap grubu, vadesine bir yıldan daha az kalmış uzun vadeli yabancı kaynakların, anapara taksit ve faizlerinin de izlenmesini sağlar. Bir işletme, kısa vadeli yabancı kaynaklarını; bankalardan, bankerlerden ve diğer finans kuruluşlarından alınan borç ile veya para ve sermaye piyasalarından sermaye piyasası araçları ile sağlar (Özulucan, 2003: 127). Bir diğer kısa vadeli yabancı kaynak edinme yolu ise, tedarikçiler tarafından sağlanan vadeli ödeme koşullarıdır.

III.1.1. Mali Borçların Değerlemesi

Mali borçlar, kısa vadeli yabancı kaynakların, kredi kurumlarına olan kısmını veya para ve sermaye piyasası araçları ile sağlanan kredileri kapsar. Bunlar dışında, bu borçların uzun vadeli borçların ödenmesine bir yıldan az kalmış anapara taksit ve faizleri de bu hesap gurubunda ilgili hesaba aktarılarak izlenir (MSUGT-1). Mali borçlar, finansman gideri yaratan borçlar olup bu borçların; faiz, komisyon ve kur farkı gibi maliyetleri finansman gideri olarak dikkate alınır ve borçlanma maliyetlerini oluşturur (Sevilengül, 2003: 142). Muhasebe standartları ve SPK düzenlemeleri açısından da, borçlanma

maliyetleri²², oluştukları dönemde gider olarak finansal tablolarda gösterilirler (TMS/ UMS-23 p.7). 5228 sayılı kanunun 59. maddesi ile değişen VUK'un 285. maddesine göre, borçlar kayıtlı değeri ile değerlenmekle birlikte, mevduat ve kredi sözleşmelerine ilişkin borçlar, değerlendirme gününe kadar hesaplanacak faizleriyle birlikte dikkate alınırlar. Bu düzenleme ile banka kredileri hesabında izlenen kısa vadeli kredilerin ve bu kredilere yürütülen faizlerin, değerlendirme günü itibariyle vergi kanunları açısından nasıl değerlendirileceği konusu açıklık kazanmıştır. Bankalar tarafından kullanılan kredilere işleyen faizler, bu krediyi kullanan işletmeler tarafından değerlendirme gününde o güne kadar oluşan kıst döneme ait, tahakkuk etmiş ancak ödemiş buldukları faizleri de içerecek ve bu faiz tutarı da kurum kazancından indirilebilecektir (Yıldız, 2004: 92).

TMS ve UMS-39'a bakıldığında, finansal borçlar için finansal varlıklarda olduğu gibi dörtlü sınıflandırmaya²³ gidilemeyeceği görülmektedir. Anılan standartlarda yapılan dörtlü ayırmada, finansal borçları kapsayabilecek iki sınıf²⁴, gerçeğe uygun değer farkı kara

²² Bu düzenlemelerde, borçlanma maliyetlerinin; kredili mevduat hesapları ile kısa ve uzun vadeli borçlanmalara ilişkin faizler, kur farkları, borçlanmalara ilişkin iskonto ve primlerle borçlanma sözleşmelerine ilişkin diğer maliyetlerden oluştuğu ifade edilmiştir (TMS/UMS-23 p. 5).

²³ Menkul kıymetlerin değerlendirilmesi bölümünde; finansal varlıklar açısından bu sınıflandırmadan bahsedilmiştir. Standart, finansal varlık ve finansal borçları kapsayan finansal araçlar için düzenlendiğinden standartta sınıflandırma; gerçeğe uygun değer farkı kara ve zarar yansıtılan finansal varlık ve finansal borçlar, vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar, kredi ve alacaklar, satılmaya hazır finansal varlıklar olarak yapılandırılmıştır.

²⁴ Bu standartlarda bir kavram sorunu mevcut olup, finansal borçların bahsedilen iki grup içine dahil olabileceği standartta belirtilen sınıflara ilişkin tanımlardan anlaşılmamaktadır. Çünkü, sözü edilen tanımlamalarda, gerçeğe uygun değer farkı, kara veya zarara aktarılan finansal varlık ve finansal borçlar sınıfı için yapılan tanımlama dışında, diğer sınıfların tanımlarında finansal borçlar ifadesi yer almamakta ve tanımlar "finansal varlıklardır" ifadesi ile bitmektedir. Ancak bu standarttaki tanımlar, finansal araçların sunumuna ilişkin 32 no'lu muhasebe standardındaki finansal borçlar tanımı ile değerlendirildiğinde, kredi ve alacaklar grubu içinde yer alan kredi ifadesinin finansal borçları temsil ettiği görülmektedir. 39. standartta yer alan kredi ve alacaklara ilişkin tanımda, bu sınıfın "finansal varlık" olduğuna ilişkin bulunan ifadeye rağmen, kredilerin işletmenin finansal varlıkları değil finansal borçları olduğu açıktır.

veya zarara aktarılan finansal borçlar²⁵ ile kredi ve alacaklardır²⁶. SPK düzenlemeleri açısından da sınıflandırma konusunda aynı durum söz konusu iken, BDDK'nın Finansal Araçları Muhasebeleştirme Standardı'na bakıldığında, finansal borçlar, finansal yükümlülük olarak adlandırılmış ve alım-satım amaçlı olanlar ve alım-satım amaçlı olmayanlar şeklinde sınıflandırılmıştır (BDDK, 2002a, Md. 4).

Muhasebe standartlarına göre, herhangi bir finansal borç ilk kayda alınmasında gerçeğe uygun değeri kar veya zarara aktarılan olarak belirlenebilir ancak banka kredileri hesabında izlenen tutarın niteliği itibarıyla, bu hesap, kredi ve alacaklar sınıfına giren finansal araçlar olmaktadır (TMS/UMS-39, p.9). Finansal borçlar, hangi sınıfa dahil olduğuna bakılmaksızın, ilk muhasebeleştirmede gerçeğe uygun değerleri ile değerlendirilir (TMS/UMS-39, p. 43). Bu değer de genellikle, işlem fiyatı yani alınan bedelin (elde edilen tutarın) gerçeğe uygun değeridir (TMS/UMS-39, UR-AG 64). Gerçeğe uygun değer hesaplanırken, finansal borcun yüklenimi ile doğrudan ilgili işlem maliyetleri de dikkate alınır (TMS/UMS-39, p.43). Sonraki değerlemelerde ise bu hesap, etkin faiz yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş maliyetlerinden değerlendirilir (TMS/ UMS-39, p.47).

SPK düzenlemesinde, ilk değerlemede finansal borçların maliyet değeri ile değerlendirileceğini söylemekle birlikte bu maliyet değerinin alınan yükümlülüğün bedelinin gerçeğe uygun değeri olduğu açıklanmaktadır. Muhasebe standartlarıyla paralel bir şekilde, SPK'nun tebliğinde de, finansal borçla doğrudan ilişkilendirilebilecek işlem maliyetlerinin finansal borcun maliyetine eklenmesi gerektiği ifade edilmiştir (SPK, Md. 261). Bu konuda, SPK düzenlemeleri ve muhasebe standartları aynı şekilde değerlendirilmesini

²⁵ Muhasebe standartları açısından “gerçeğe uygun değer farkı, kar ve zarara aktarılan finansal borçlar”, SPK ve BDDK'nın düzenlemelerinde “alım-satım amaçlı” olarak adlandırılmıştır.

²⁶ Muhasebe standartları açısından kredi ve alacaklar olarak adlandırılan finansal araçlar, SPK açısından işletme kaynaklı kredi ve alacaklar, BDDK açısından banka kaynaklı kredi ve alacaklar olarak ifade edilmiştir.

gerektermekle birlikte, kavramlar açısından bazı farklılıklar söz konusudur. Finansal borçlar kayda alındıktan sonra, alım-satım amaçlı finansal borçlar dışında kalan tüm finansal borçlar, etkin faiz yöntemi kullanılmak suretiyle hesaplanan itfa edilmiş maliyetlerinden değerlendirilir. Diğer finansal borçlar ise, gerçeğe uygun değerleri ile değerlendirilirler (SPK, 2005, Md. 264).

BDDK düzenlemeleri açısından, finansal borçlar ilk olarak kayda alınırken, elde etme maliyetleri ile değerlendirilir. Bu değer, rayiç değer olarak kabul edilir ve borcun elde edilmesi ile ilgili işlem maliyetleri de bu değere ilave edilir. Rayiç değer, edinmeye ilişkin işlem fiyatı veya benzeri finansal borçların piyasa fiyatları esas alınarak belirlenir. Eğer bu şekilde belirlemek mümkün değilse, rayiç değer, gelecekteki tüm nakit akışlarının iskonto edilmesi ile bulunur. Hesaplama yapılacak iskonto oranı, benzer kredi değerliliğine sahip bir işletmenin kullandığı; para birimi, vade, faiz gibi unsurları bakımından da benzerlik gösteren bir finansal borç için geçerli olan faiz oranıdır (BDDK, 2002a, Md. 7). BDDK düzenlemeleri, alım satım amaçlı olmayan finansal borçların, kayda alınmalarını izleyen dönemlerde, iskonto edilmiş maliyetleri üzerinden değerlendirilmelerini gerektirir. İskonto işleminde de, muhasebe standartları ve SPK düzenlemelerinde yer alan etkin faiz yöntemi ve oranı kullanılır (BDDK, 2002a, Md. 3). Alım-satım amaçlı olarak sınıflandırılan finansal borçlar ise, rayiç değerleri üzerinden değerlendirilir (BDDK, 2002, Md.8). Rayiç değer tanımı bakıldığında ise, rayiç değer, muhasebe standartları ve SPK düzenlemelerinde adı geçen gerçeğe uygun değer (makul değer) ile örtüştüğü görülmektedir. Bu açıdan, muhasebe standartları, SPK ve BDDK düzenlemeleri açısından finansal borçların değerlendirilmesi konusunda, kavram farklılıkları bir yana bırakıldığında, tutarlar açısından bir farklılık ortaya çıkmayacaktır.

Uzun vadeli kredilerin anapara taksitleri ve faizlerinden bilanço tarihinden itibaren bir yıl içinde ödenmesi gerekli olan kısmı ile vadesi bir yılın altına düşenleri ve bunların tahakkuk ettiği halde henüz ödenmeyen faizlerini izlemek için, bu hesap grubunda bulunan uzun vadeli kredilerin anapara taksitleri ve faizleri hesabı kullanılır. Diğer bir deyişle bu hesap, uzun vadeli kredilerin kısa vadede ödenecek kısmına ilişkindir. 5228 sayılı kanunun 59. maddesi ile değişen VUK'un 285. maddesi, bu hesap grubu açısından da değerlendirme konusunu düzenlemektedir. Uzun vadeli kredilerin, kısa vadeli niteliği kazanan anapara taksit ve faizlerinin dönem sonundaki değerlerinin de, kıst yönteme göre belirlenmesi gerekmektedir. Bu hesapta, muhasebe standartları, SPK ve BDDK düzenlemeleri açısından, etkin faiz yöntemi kullanılarak hesaplanan itfa edilmiş maliyet üzerinden değerlendirilmektedir.

Tahvil anapara borç, taksit ve faizleri hesabında, işletmelerin uzun vadeli finansman sağlamak amacıyla ihraç ettikleri tahvillerin, bilanço tarihinden itibaren bir yıl içinde ödenecek borç taksitleri ile tahakkuk edip de henüz ödenmeyen faizleri izlenir. VUK açısından, bu hesap, 286. madde uyarınca itibari değer ile değerlendirilmektedir. Ancak, muhasebe standartları ve SPK, BDDK düzenlemeleri açısından bakıldığında, söz konusu hesabın etkin faiz yöntemi ile itfa edilmiş maliyeti veya gerçeğe uygun değeri ile değerlendirilmesi mümkündür. Eğer bu hesapla ilişkili olan tahvil, aktif bir piyasada işlem görüyor ise kredi olarak nitelendirilemez (SPK, 2005, Md. 251). Bu nedenle, gerçeğe uygun değeri ile değerlendirilmelidir. Eğer, aktif bir piyasada işlem görmüyorsa, kredi olarak dikkate alınır ve etkin faiz yöntemi ile hesaplanan itfa edilmiş maliyeti ile değerlendirilir.

Çıkarılmış bonolar ve senetler hesabında, finansman bonoları ve banka bonoları gibi kısa vadeli para ve sermaye piyasası araçları ile sağlanan fonlar izlenir. Bu hesabın özelliği, hesaba konu olan menkul kıymetlerin kısa vadeli olmasıdır. Bu hesabın, VUK'nun

286. maddesi uyarınca, itibari değerleri ile değerlendirilmesi gerekmektedir. Muhasebe standartları, SPK ve BDDK düzenlemeleri açısından değerlendirildiğinde, bu hesapla ilişkili varlıkların aktif bir piyasada işlem görmesi, gerçeğe uygun değer farkı kar ve zarara yansıtılan finansal borçlar olarak tanımlanmasını ve bu nedenle gerçeğe uygun değeri ile değerlendirilmesini gerektirir (TMS/UMS-39, p.47). Gerçeğe uygun değerlerin tespitinde ise en iyi gösterge, aktif bir piyasada kayıtlı fiyattır. Ancak aktif bir piyasada işlem görmeyen senet veya bonolar, kredi olarak dikkate alınıp itfa edilmiş maliyetlerinden değerlendirilir. Çıkarılmış diğer menkul kıymetler hesabı, çıkarılmış bono ve senetler hesabında izlenmeyen menkul kıymetler için kullanıldığından, bu hesabın değerlendirilmesi, çıkarılmış bonolar ve senetler hesabı gibidir.

Menkul kıymet ihraç farkları hesabı ise, çıkarılan menkul kıymetlerin nominal değerinin altında satılması durumunda, satış fiyatı ile nominal fiyat arasındaki farkın vade süresince itfa edilmesini sağlar. Menkul kıymet ihraç farkları, menkul kıymetin vadesi süresince faiz giderlerine aktarılarak itfa edilmiş olur (Yörük, 2007: 1107).

Örneğin, 2 yıl vadeli %10 kupon faiz oranlı tahvil başa başın altında %5 iskontolu olarak 95 TL ya ihraç edilmiş ise, bilançoda net 95 TL olarak gösterilecek hatta bu ihraç için yapılan giderlerde bu tutardan indirilecektir. Örneğin tahvil ihraç giderleri birim başına 1 YTL ise bilançoya net 94 YTL’ dan alınacaktır. Bunun kaydı aşağıdaki gibi olabilir. Ancak bilançoda net 94 YTL olarak yer alacaktır (Örten-Kaval-Karapınar, 2007: 469,470).

01.01.2006		
100 KASA	94	
308 MENKUL KIYMET İHRAÇ FARKLARI	6	
308. 01 Tahvil İhraç Farkları		
405ÇIKARILMIŞ TAHVİLLER		100

Böyle bir durumda her ne kadar kupon faiz oranı %10 olsa da, gerçek faiz maliyeti daha yüksek olacaktır. Bu maliyet aşağıda ki gibi etkin faiz oranına eşit şekilde hesaplanacaktır :

$$94 = \frac{10}{(1+i)} + \frac{110}{(1+i)} = \%13,6262$$

31.12.2006		
780 FİNANSMAN GİDERLERİ	12,81	
304 TAHVİL VE ANA PARA BORÇ TAKSİTİ VE FAİZLERİ		10,00
308 MENKUL KIYMET İHRAÇ FARKLARI 308.01 Tahvil İhraç Farkları		2,81
94 x 0,136262 = 12,81 100 x 0,10 = 10,00		

31.12.2007		
780 FİNANSMAN GİDERLERİ	13,19	
304 TAHVİL VE ANAPARA BORÇ TAKSİTİ VE FAİZLERİ		10,00
308 TAHVİL İHRAÇ FARKLARI 308.01 Tahvil İhraç Farkları		3,19
6 - 2,81 = 3,19 100 x 0,10 = 10,00		

III.1.2. Ticari Borçların Değerlemesi

Bu hesap grubu içinde, işletmenin ticari işlemleri nedeniyle oluşan ve kısa vadede ödenmesi gereken senetli ve senetsiz borçları izlenir. Satıcılar, borç senetleri, alınan depozito ve teminatlar ile diğer ticari borçlar, bu hesap grubunda yer alan hesaplardır

(MSUGT-1). Alacaklarda olduğu gibi borçlar açısından da; senetli-senetsiz, ticari-diğer, uzun vadeli-kısa vadeli ayrımı yapmak mümkündür.

VUK'na göre, borçlar kayıtlı değerı ile değerlenmelidirler (VUK, Md. 285). Borçlarla ilişkili olarak, vadesi gelmemiş senetli borçlara reeskont uygulanması ile senetli-senetsiz ayrımı yapmadan, her türlü borca ilişkin reeskont ayırma zorunluluğu bulunan şirketlere ilişkin düzenlemeler aynı maddede yapılmıştır. VUK'nun, yabancı paraların değerlemesine ilişkin 280. maddesinde, yabancı para cinsinden olan senetli ve senetsiz borçların, Maliye Bakanlığı'nın tespit ettiği kurlar üzerinden değerleneceği belirtilmiştir. 4369 sayılı kanun ile VUK'nun 280. maddesine eklenen fıkrayla, yabancı para cinsinden olan senetli borçlara ilişkin olarak da reeskont ayrılacağı açıklığa kavuşturulmuştur.

Daha önce belirtildiği gibi, Muhasebe Standartları ve SPK açısından borçlar, gerçeğe uygun değer farkı kar ve zarara yansıtılan finansal borçlar veya kredi olarak nitelendirilebilir. Ancak ticari borçların gerçeğe uygun değer farkı, kar veya zarar aktarılan finansal borçlar olarak nitelendirilebilmesi için standartlarda yer alan tanımlara uygun olması gerekmektedir. Standartlarda yer alan tanımda öne çıkan nokta, söz konusu finansal borcun alım-satım amaçlı elde tutuluyor olmasıdır. Ancak ticari borçlar tanımı ile bu tanım birbiri ile örtüşmediğinden, ticari borçlar, kredi olarak nitelendirilebilir. Bu nedenle ticari borçların, muhasebe standartları, SPK ve BDDK düzenlemeleri açısından, etkin faiz yöntemi ile hesaplanan itfa edilmiş maliyetleriyle ölçülmesi gerekmektedir.

Satıcılar hesabı, işletmenin faaliyet konusu ile ilgili her türlü mal ve hizmet alımlarından doğan senetsiz borçların izlendiği hesaptır. VUK'nun 285. maddesine göre, kayıtlı değer ile değerlenmelidirler. Kayıtlı değer ile değerlenecek bu hesap için reeskont ayrılıp ayrılmaması, senetsiz alacaklar kapsamında olan alıcılar hesabında olduğu gibi mükellefin tercihinin bırakılmıştır. Ancak bu seçim hakkı, her iki hesap için de aynı tercihi

kullanma zorunluluğunu beraberinde getirmektedir. Yani, senetsiz alacaklarına reeskont uygulayan bir işletme, senetsiz borçlarına da reeskont uygulamalı; senetsiz alacaklarına reeskont uygulamayan bir işletme, senetsiz borçlarını da kayıtlı değer ile değerlemelidir (Kaplan, 2005: 60,61). Buna uygun olarak, senetsiz alacaklarına reeskont uygulaması zorunlu olan mükellefler kapsamına giren; banka, banker ve sigorta şirketleri senetsiz borçlarına da reeskont uygulamak zorundadırlar.

Ticari işlemlerden doğan senetli borçların izlendiği borç senetleri hesabı da, VUK'nun 285. maddesine göre kayıtlı değer ile değerlendirilir ve bu madde yine mükellefe tercih hakkı bırakmakla birlikte, reeskont işlemine izin verir. Reeskont uygulaması zorunlu olan mükellefler ise, yine aynı maddede banka, banker ve sigorta şirketleri olarak belirtilmiştir. Bu hükümlerden, reeskont konusunun bir bütünlük arz ettiği anlaşılmaktadır.

Reeskontun hesaplanması, senetli alacaklarda olduğu gibidir. Yani senetlerin değerlendirme günündeki değeri, Merkez Bankası'nın resmi iskonto haddi ile hesaplanır (VUK, Md. 285). Bu tutar, borç senetleri hesabını düzenleyecek şekilde borç senetleri reeskontu hesabında izlenir. Böylece borç senetleri, değerlendirme günü değerine indirilmiş olur. Alacak senetlerinde olduğu gibi reeskont işlemi sadece senedin değerinin, değerlendirme günü itibariyle doğru tutardan gösterilmesi olduğundan, ertesi dönem başında senetle, eski değerlerine tekrar getirilirler. Borç senetlerine reeskont uygulanması sonucu, işletmenin borcunda nicel olarak meydana gelen azalma, vergi kanunları açısından kabul edilmemektedir. Satıcılar hesabı için; Muhasebe Standartları, SPK ve BDDK düzenlemeleri etkin faiz yöntemine göre itfa edilmiş maliyetlerin kullanılmasını gerektirmektedir. Ayrıca SPK düzenlemelerine göre, senetli ve vadesi üç aydan uzun senetsiz alacaklarda olduğu gibi, senetli borçlar ve vadesi üç aydan uzun olan senetsiz borçlar için de reeskont ayrılması zorunludur (SPK, 2005, Md. 26).

Bu hesap grubundaki diğer bir hesap, alınan depozito ve teminatlar hesabıdır. Alınan depozito ve teminatlar hesabında, işletmenin, belirli sözleşmeler gereği ortaya çıkan bir alacağına karşılık olarak aldığı teminatlar izlenir. Bu teminat, üçüncü kişilerin sözleşmeye konu olan işi yapmalarını sağlamak amacıyla işletme tarafından alınır (MSUGT-1). Bu nedenle bu hesap, alan işletme açısından, yapılacak işin gerçekleşmesi durumunda verilmesi gereken bir borç niteliğindedir (ASMMO, 2003: 48). Bu hesap, VUK'na göre kayıtlı değeri ile değerlendirilir (Şimşek-Özkök, 2004: 53). Depozito veya teminatlar konusunda, Muhasebe Standartları, SPK ve BDDK düzenlemeleri özel bir değerlendirme ölçüsü belirtmemiştir. Ancak TMS-39'un 37. paragrafında, devralan açısından, teminatların değerlemesinde gerçeğe uygun değer kullanılabileceği belirtilmiştir.

Diğer ticari borçlar ise, yukarıdaki hesaplara girmeyen ancak ticari nedenlerden doğan diğer borçların izlendiği hesaptır. Bu hesap, VUK'nun 285. maddesine göre, kayıtlı değerle; muhasebe standartları ve SPK açısından ise, etkin faiz yöntemi ile itfa edilmiş değeri ile değerlendirilir.

III.1.3. Diğer Borçların Değerlemesi

Bu hesap grubunda, ticari bir nedene dayanmayan ve bir yıl içinde ödenecek hale gelmiş borçlar izlenir. Grup; ortaklara, iştiraklere, bağlı ortaklara, personele borçlar ve diğer çeşitli borçlar hesapları ile diğer borç senetleri reeskontu hesabından oluşur. Bu borçlar, ticari borçlar hesap grubundaki hesaplar gibi değerlendirilir.

III.1.4. Alınan Avansların Değerlemesi

Satış sözleşmeleri ya da diğer nedenlerle işletme tarafından alınan avanslar, bu hesap grubunda izlenir. İşletmenin; satış amacıyla gelecekte yapacağı, mal veya hizmet

teslimleri ile ilgili peşin tahsil ettiği tutarlar, alınan sipariş avansları hesabında; işletmenin aldığı kısa vadeli diğer avanslar da, diğer avanslar hesabında izlenir (MSUGT-1).

İşletme tarafından alınan avans, satış işleminin gerçekleşmesinden önce satış yapılacak taraftan tahsil edilmiş olan bir ön ödeme niteliğindedir ve satılması önceden kabul edilen bir malın veya hizmetin bedelidir (Seviğ, 2001). Alınan avanslarda işletmenin borcu, diğer parasal borçlardan farklı olarak bir malın teslimi veya hizmetin yerine getirilmesidir. Ancak alınan avansların, diğer borçlardan böyle bir farkının olması, alınan avansın finansman sağlama fonksiyonunu ortadan kaldırmaz (Küçük, 2005: 126).

VUK'nun 287. maddesi, gelecek hesap dönemlerine ait olup da peşin tahsil edilen hasılatın, kayıtlı değer ile pasifleştirilerek değerlendirilmesi gerektiğini belirtir. Bu nedenle, işletme tarafından alınan her türlü avans, kayıtlı değeri ile değerlendirilmelidir. Yabancı para cinsinden olan alacaklara ilişkin değerlendirme de ise, VUK'nun 280. maddesine göre, Maliye Bakanlığı'nca tespit edilen kurlar dikkate alınır. Ancak kur farkından doğan farkların, mali karla ilişkilendirilmesi konusunda kesin bir görüş yoktur (Mutaf, 2005).

III.1.5. Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Hakedişlerinin Değerlemesi

Yıllara yaygın inşaat ve onarım işleri ile ilgili olan, hakediş bedellerinin izlendiği hesap grubudur. Bu grup, inşaat sözleşmeleri ile ilgili olarak yapılan tahsilatları izlemek için kullanılır. Vergi kanunlarına göre iş bitiminde, hakedişler ile aktif bölümünde anlatılan ve söz konusu işlerin maliyetinin izlendiği yıllara yaygın inşaat ve onarım maliyetleri hesapları ile karşılaştırılarak, işin bitiği dönemde kar veya zarar olarak muhasebeleştirilir. Bu uygulamada, aktif bölümünde belirtildiği gibi dönemsellik ilkesinden bir sapma olmaktadır.

Yıllara yaygın inşaat işlerinde; işe başlama ve işi bitirmenin farklı dönemlere denk gelmesi ve bu durumun sonucunda, aynı işle ilgili olarak gerçekleşen gelirler, maliyetler ve giderlerin de farklı dönemlerde doğması en önemli noktadır. Bu özel durum, inşaat işletmelerini, üretim yapan diğer işletmelerden ayırmaktadır (Ağca, 2007: 243) .

Gelir Vergisi Kanunu'nun 2361 sayılı kanunla değişik 42. maddesinde, yıllara yaygın inşaat ve onarma işlerinde kar veya zararın, işin bittiği yılda tespit edileceği belirtilmiştir. Bu yöntem, tamamlanmış sözleşme yöntemidir. Sözleşmeyle ilgili maliyet ve giderlerin izlenemediği durumlarda, ideal bir yöntem olmasına rağmen, yüklenici işletmenin elde edilen gelire ilişkin olarak finansal tablolarında açıklama yapmasına proje tamamlanıncaya kadar izin vermemesi bu yöntemin önemli bir sorunudur (Özgül-Erdoğan, 2006: 82).

Yıllara yaygın inşaat ve onarım işleri ile ilgilenen işletmelerin, gelirlerinin ana unsuru sözleşme bedeli olmakla birlikte, sözleşmede yapılacak değişikliklerden, ek ödeme talepleri ve teşvik ödemeleri de sözleşme gelirine dahil edilebilir (Ağca, 2007: 243).

UMS ile uyumlu TMS ve SPK düzenlemelerine bakıldığında, inşaat sözleşmelerine ilişkin olarak, tamamlama yüzdesi yöntemi kullanılması konusunda bir ortak duruş görülmektedir. Bu yöntem, sözleşme sonucunun güvenilir bir şekilde tahmin edilebilmesi durumunda, inşaat işine ilişkin gelir ve maliyetlerin, inşaat işinin gerçekleştiği her bir hesap dönemi ile ilişkilendirilmesini sağlamaktadır.

Tamamlama yüzdesi yöntemi ile inşaat işlerinin sürdüğü her dönem sonunda, bitirilen işle orantılı olarak gelir, maliyet, giderin ve doğal olarak o ana kadar oluşan karın, ait oldukları dönemde finansal tablolarda gösterilmesi sağlanmış olur. Bu anlamda dönemsellik ilkesi muhasebe standartları ve SPK düzenlemeleri ile inşaat işlerine ilişkin muhasebe uygulamalarında da izlenebilir hale gelmiştir.

III.1.6. Ödenecek Vergi ve Diğer Yükümlülüklerin Değerlemesi

İşletmenin sorumlu veya mükellef olması nedeniyle; ödemesi gereken vergi, resim, harç, kesinti, sigorta primi, sendika aidatları, icra taksitleri gibi borçları izlemek için bu hesap grubu kullanılır. Bu hesap grubunda; ödenecek vergi ve fonlar, ödenecek sosyal güvenlik kesintileri, vadesi gelmiş, ertelenmiş veya taksitlendirilmiş vergi ve diğer yükümlülükler, ödenecek diğer vergi yükümlülükleri hesapları bulunur (MSUGT-1).

İşletmenin, mükellef ve sorumlu sıfatıyla faaliyette bulunması nedeniyle, ödemesi gereken vergi resim ve harçlar, ödenecek vergi ve fonlar ilgili mali mevzuata göre hesaplanır. Hesaplanan tutar, bu hesap grubundaki ilgili hesaba kaydedilir. Muhasebe standartları ve SPK açısından da, ilgili mevzuata göre hesaplanan bu tutarlar geçerlidir.

III.1.7. Borç ve Gider Karşılıklarının Değerlemesi

Borç ve gider karşılıkları hesabında, belirgin olarak ortaya çıkan ancak tutarının ne olacağı tam olarak bilinmeyen ya da tutarı bilinmekle birlikte, ne zaman tahakkuk edeceği bilinmeyen kısa vadeli borçlar veya giderler için ayrılan karşılıkların izlendiği hesap grubudur. Dönem karı, vergi ve diğer yasal yükümlülükler karşılığı, dönem karının peşin ödenen vergi ve diğer yasal yükümlülükleri, kıdem tazminatı karşılığı, maliyet giderleri karşılığı, diğer borç ve giderler karşılıkları hesapları, bu hesap grubunu oluşturur (MSUGT-1).

Bu hesap içinde yer alan vergiye ilişkin hesaplar, dönem net karı veya zararı tutarının doğru olarak hesaplanması ve işletme performansının gerçeğe uygun olarak yansıtılması konusunda, büyük önem taşımaktadırlar(Akdoğan, 2006: 1).

VUK'nun 288. maddesinde karşılığın tanımı yapılmış ve kayıtlı değerle değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Muhasebe standartları bu konuyu, 12 no'lu Gelir

Vergilerine ilişkin standartta ele almıştır. SPK düzenlemeleri açısından, Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ'in, Kurum Kazancı Üzerinden Hesaplanan Vergiler başlıklı 28. kısmı, bu konuya ilişkindir. Bu düzenlemelere bakıldığında, cari ve önceki dönemlere ait vergilerin ödenmemiş kısımlarının, borç olarak kayıtlara alınacağı ifade edilmiştir (TMS/UMS-12, p.12). Bu düzenlemelerde vergiye ilişkin tanımlar²⁷ yapılmış ve vergilerin, verginin hesaplanacağı dönem sonunda yürürlükte olan düzenlemelere göre hesaplanacağı belirtilmiştir (TMS/12, p.46). Verginin hesaplanması konusunda muhasebe standartları ve SPK düzenlemeleri, vergi otoriteleri tarafından konulan kuralları benimsemektedirler. İşletmelerin devlete yapacağı finansal raporlamanın, vergi mevzuatı ile uyum içinde olması doğaldır (Süer, Şenyiğit, 2006:200). Ancak hesaplanan vergilerin tutarları, gider ve gelirlerin, muhasebe standartları ve vergi mevzuatı açısından ayrı olarak değerlendirilmesi ve değerlendirme ölçülerine ilişkin farklılıkların olması nedeniyle değişebilmektedir²⁸. Bu farklılıklar, geçici ise, ertelenmiş vergi borçları ya da alacakları olarak finansal tablolarda gösterilirler (Süer, Şenyiğit, 2006:203). Ertelenmiş vergi alacakları (varlıkları) duran varlıklar arasında vergi borçları (yükümlülükleri) ise, uzun vadeli yabancı kaynaklar

---

²⁷ Muhasebe kârı (muhasebe zararı), vergi gideri öncesi dönem kârını (zararını);

Vergiye tabi kâr (mali zarar), vergi otoriteleri tarafından konulan kurallara göre bir hesap dönemi için tespit edilen ve üzerinden vergi ödenen (vergi geri kazanımı sağlayan) kârı (zararı);

Vergi gideri (vergi geliri), dönem kârının veya zararının belirlenmesinde dönem vergisi ve ertelenmiş vergi açısından dikkate alınan toplam tutarı;

Dönem vergisi ise, vergiye tabi kâr (mali zarar) açısından o döneme ait ödenecek gelir vergisini (geri kazanılacak gelir vergisini) ifade eder (TMS/UMS-12, p. 5).

²⁸ Muhasebe standartlarının, gelir ve giderleri kabul etme koşulları farklıdır. Vergi açısından kanunen kabul edilmeyen giderler ve vergiye tabi olmayan gelirler gibi vergi mevzuatının gelir ve giderlere ilişkin farklı yaklaşımları mevcuttur. Bu farklılık, ticari kar ile vergi yükümlülüğü arasındaki oransal farklılığı zedelemektedir (Türel, Türel, 2006: 234-238). Bu farklılıklar, sonraki raporlama dönemlerinde ortadan kalkamayacağı için sürekli farklılıklar olarak nitelendirilirler. Değerleme farklılıkları nedeniyle farklı dönemlerde finansal tablolara alınan gelir ve giderler ise, gelecek dönemlere taşındığı için geçici farklılıklar olarak adlandırılırlar (Süer, Şenyiğit, 2006: 202-203).

arasında gösterilirler. Geçici farklar, dönem karı vergi ve diğer yasal yükümlülükler karşılığı hesabını etkileyerek, işletmenin ticari karının, vergi yasaları ve standartlar açısından farklı tutarlarda ortaya çıkmasına neden olur (Akdoğan, 2006: 5).

Muhasebe Standartları, SPK ve BDDK düzenlemelerine göre, özellikle kurum kazancı üzerinden saptanan vergilerin muhasebeleştirilmesi için, işletmelerin yine standartlara göre belirlenen muhasebe karı üzerinden mali karın (vergiye tabi karın) saptanması gerekmektedir. Standartlara göre, muhasebe karından mali kara geçerken yapılan düzeltmelerin, finansal tablolarda gösterilmesi gerekmektedir. Burada amaç, faaliyet sonuçlarının sağlıklı bir şekilde finansal tablolarda gösterilmesidir (Arslan, 2007: 301).

Örneğin, işletmenin ticari karı 1.000 YTL ancak, geçici farklar nedeniyle mali karının 900 YTL olması durumunda (Türel-Türel, 2006:239,240; Akdoğan, 2006: 15);

Vergi mevzuatından bağımsız olarak	$1.000 \times \%30 = 300 \text{ YTL}$
vergi mevzuatına göre	$900 \times \%30 = 270 \text{ YTL}$

Bu durumda $300 - 270 = 30 \text{ YTL}$ ertelenmiş vergi yükümlülüğü doğmaktadır ve kayıt şu şekilde olmalıdır.

31.12.2007	
691 DÖNEM KARI VERGİ VE YASAL YÜKÜMLÜLÜKLER KARŞ.	300
691.10 Yasal Vergi Karşılığı 270	
691.20 Ert. Verg. Yük. Gider Etkisi 30	
370 DÖNEM KARI VERGİ VE YASAL YÜKÜMLÜLÜKLER KARŞ	270
484 ERTELENMİŞ VERGİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ	30

Bilanço	
Ödenecek vergi yükümlülüğü	270
Ertelenmiş vergi yükümlülüğü	30

Eğer geçici fark nedeniyle mali karı 1.100 YTL olursa;

Vergi mevzuatına göre $1.100 \times \%30 = 330$ YTL

Vergi mevzuatından bağımsız olarak $1.000 \times \%30 = 300$ YTL

Bu durumda 30 YTL ertelenmiş vergi varlığı doğmaktadır ve kayıt şu şekilde olmalıdır.

31.12.2007			
691 DÖNEM KARI VERGİ VE YASAL YÜKÜMLÜLÜKLER KARŞ.		330	
691.10 Yasal Vergi Karşılığı	330		
284 ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI		30	
691.20 Ert. Verg. Yük.	30		
370 DÖNEM KARI VERGİ VE YASAL YÜKÜMLÜLÜKLER KARŞ			330
691 DÖNEM KARI VERGİ VE YASAL YÜKÜMLÜLÜKLER KARŞ.			30
691.20 Ert. Verg. Var.	30		

Bilanço			
Ertelenmiş vergi varlığı	30	Ödenecek vergi yükümlülüğü	330

TDHP uyarınca işletmelerin, cari dönemde elde ettikleri karlar üzerinden, izleyen yıl içinde ödenecek kazanç vergileri için vergi karşılığı ayırmaları ve bu karşılıkları, bilançonun pasifinde gösterilmeleri zorunludur (Küçük, 2005: 136). İşletmenin vergi

gideri, finansal tablolarda, dönem karı vergi ve diğer yasal yükümlülükler karşılığı hesabında izlenir. Çünkü, vergi ancak tahakkuk edip ödenmesi halinde gider olma niteliği kazanır. Bu nedenle, kurumlar vergisi gideri, ilgili hesap dönemi kayıtlarında karşılık olarak muhasebeleştirilebilir (Arslan, 2007: 302).

Hesap dönemi içinde kurumlar vergisi giderinin izlendiği, dönem karı vergi ve diğer yasal yükümlülükler karşılığı, kayıtlı değeri ile değerlendirilir. Cari yıl kazancına mahsuben peşin ödenen vergiler ise, dönem karının peşin ödenen vergi ve diğer yasal yükümlülükleri hesabında izlenir. Bu hesap, bilançonun pasifinde, dönem karı vergi ve diğer yasal yükümlülükler karşılığı hesabı altında negatif değerle izlenir ve böylece, vergi karşılığı bilançoda net değeri ile gösterilmiş olur (Küçük, 2005: 137).

Bazı olayların meydana gelmesi durumunda işletmeler, borç ya da yükümlülük altına girebilirler (Öngen, 2000: 448). Bu olayların meydana gelme olasılığı nedeniyle, işletmeler ihtiyatlılık ilkesi gereği karşılık ayırırlar. Kıdem tazminatı karşılığı hesabında, ilgili kanunlarda yer alan esaslar çerçevesinde hesaplanan tutarlar izlenir. Kısa vadeli yabancı kaynaklar içinde yer alan kıdem tazminatı karşılığı hesabında ise, bir yıl içinde ödenmesi öngörülen tazminat tutarları yer alır. Bu hesap da, kayıtlı değeri ile değerlendirilir. Muhasebe standartları ve SPK düzenlemelerine bakıldığında, kıdem tazminatı konusunun (işten çıkarma tazminatı)²⁹, çalışanlara sağlanan faydalar başlıklı tebliğde ele alındığı görülür. Bu düzenlemeler, kıdem tazminatının işletme açısından, çalışanın hizmet vermesinden değil işten çıkarılması nedeniyle doğan bir yükümlülük olduğu ve dolayısıyla

---

²⁹ Bir işletme, kanundan, çalışanları veya temsilcileri ile yapmış olduğu sözleşme veya başka bir düzenlemeden, ya da işletmenin kendi uygulamaları, gelenek veya adil davranma isteğinden kaynaklanan zımnî kabulden doğan bir yükümlülüğünden dolayı çalışanlarına bunların işlerine son vermesi durumunda kendilerine belirli bir ödeme yapmayı (ya da diğer bazı faydalar sağlamayı) taahhüt etmiş olabilir. Bu gibi ödemeler, işten çıkarma tazminatı olarak nitelendirilir (TMS-19, p. 135).

kıdem tazminatının, çalışanlara sağlanan faydalardan farklı ele alınması gerektiğini belirtmiştir³⁰ (TMS-19, UMS-19, p. 132).

Bu nedenle, bir işletme, işten çıkarılma tazminatlarını, çalışanların işine emekliliklerinden önce son verilmesi durumunda muhasebeleştirir. Bunun dışında, işletme, gönüllü olarak işten ayrılmayı teşvik etmek amacıyla, gönüllü olarak ayrılanlara da işten çıkarılma tazminatı ödeme kararı vermişse, ödeyeceği tazminatı borç ve gider olarak muhasebeleştirebilir (TMS/UMS-19, p. 133). İşten ayrılma tazminatları bilanço tarihinden 12 ay sonrasına tekabül ediyorsa, bilanço tarihindeki yüksek kaliteli kurumsal senetlere ilişkin piyasa getirilerine bakılarak belirlenen, iskonto oranı ile bugüne indirgenerek değerlendirilir (TMS/UMS-19, p. 78, 139).

Standart ve fiili maliyet yöntemi kullanan işletmeler, üretim maliyetlerini, bütün giderlerin ortaya çıkmasını beklemeden, önceden bütçeleyerek oluştururlar. Maliyet giderleri karşılığı hesabı da, bütçeleme işleminin sonucu olarak ortaya çıkan bir hesaptır. Bütçelenen gider ortaya çıktıkça, karşılık hesabı kapatılarak, üretim giderlerin, dönemin üretim maliyetlerine aktarılması sağlanır. Dönem sonu itibarıyla, bu şekilde ayrılmış olan maliyet giderleri karşılığı kayıtlı değeri ile değerlendirilerek bilançoda yer alır (Küçük, 2005: 139).

Diğer borç ve gider karşılıkları hesabı, kısa vadeli olan diğer borç ve gider karşılıklarını izlemek için kullanılır. Bu hesap, VUK'nun 288. maddesine göre, kayıtlı

---

³⁰ Çalışanlara sağlanan bazı faydalar bunların ayrılma sebeplerinden bağımsız olarak ödenir. Bu gibi tazminatların ödeneceği kesin (herhangi bir hak ediş veya asgari hizmet koşulu çerçevesinde) olmakla birlikte ne zaman gerçekleştirileceği belirli değildir. Bu gibi tazminatlar bazı ülkelerde işten ayrılma tazminatı veya işten ayrılma karşılıkları olarak adlandırılırlar. Ancak, bunlar işten ayrılma tazminatından çok, işten ayrılma sonrası sağlanan faydalarıdır ve işletme bunları işten ayrılma sonrası sağlanan fayda olarak muhasebeleştirir. Bazı işletmeler, çalışanın gönüllü olarak işten ayrılmasına, işletmenin isteği doğrultusundaki zorunlu işten çıkarmalarda olduğundan daha düşük bir tazminat (yani işten ayrılma sonrası sağlanan fayda) öder. Zorunlu işten çıkarmadan kaynaklanan ek tazminat işten çıkarma tazminatıdır (TMS-19, UMS-19, p. 136).

değeri ile değerlendirir. Muhasebe standartlarına ve SPK düzenlemelerine göre, bu hesapta izlenen ve karşılık olarak adlandırılan yükümlülükler, gerçekleşme zamanı ve tutarı belli olmayan yükümlülüklerdir(TMS/UMS-37, p. 10). Diğer bir deyişle, gelecekteki borcun karşılanması için yapılacak harcamaların zamanının ve tarihinin belirsiz olmasından dolayı tahmini olarak hesaplanabilen yükümlülüklerdir (Demir, Aslan: 2007: 958). Karşılıklarının tutarının belirlenmesi konusunda, en gerçekçi tahminin yapılması gereklidir (TMS/UMS-37, p. 36). En gerçekçi tahmin ise, işletmenin yükümlülüğün yerine getirilmesi amacıyla bilanço tarihi itibarıyla ödeyeceği ya da bu tarihte üçüncü kişilere devredeceği makul miktar olarak tanımlanmaktadır (TMS/UMS-37, p. 37).

Tahminler yapılırken, işletmenin benzer olaylara ilişkin tecrübeleri ve bazı durumlarda, bağımsız uzmanların raporları dikkate alınarak, işletme yönetimince belirlenmeler yapılır. Beklenen değer metodu gibi istatistiksel tahminler kullanılarak, belirsizlikler ortadan kaldırılabılır (TMS/UMS-37, p. 38).

Paranın zaman değerinin önemli olduğu durumlarda, karşılık tutarı, yükümlülüğün tahmin edilen değerinin bugünkü değeridir. Bugünkü değer hesaplanmasında kullanılacak iskonto oranı ise, paranın zaman değerine ilişkin, mevcut piyasa değerlendirmelerini ve borca özgü riskleri yansıtan vergi öncesi orandır (TMS/UMS-37, p. 45,47). VUK'na göre bütün karşılıklar kayıtlı değeri ile değerlendirilmelidir (VUK, Md. 288).

III.1.8. Gelecek Aylara Ait Gelirler ve Gider Tahakkuklarının Değerlemesi

Bu hesap grubunda, gelecek hesap dönemine ilişkin olan ancak cari hesap döneminde tahsil edilmiş olan hasılat ile cari hesap dönemine ilişkin olmakla birlikte, henüz ödenmemiş giderler izlenir. Bu gruptaki hesaplar, dönemsellik ilkesi ile paralel bir şekilde işler. Gelecek aylara ait giderler hesabında, cari dönemde peşin olarak tahsil

edilmiş ancak gelecek hesap dönemini ilgilendiren gelirler izlenir. Bu şekilde, cari dönemde tahsil edilmiş ancak gelecek hesap dönemine ait gelirlerin, ilgili olduğu dönemde dikkate alınması sağlanır (Temizyürek, 2005: 84).

Gider tahakkukları hesabında, cari döneme ait ve belgeye dayalı giderlerden, gelecek dönemde ödenmesi yapılacak olanlar izlenir. Böylece ödemesi gelecek dönemde yapılacak ancak bu döneme ait olan giderler, ilgili dönemde dikkate alınmış olur.

Bu hesaplar, VUK’nda pasif geçici hesaplar olarak adlandırılmakta ve kayıtlı değer ile değerlendirilmektedirler (VUK, Md. 287).

III.2. Uzun Vadeli Yabancı Kaynakların Değerlemesi

Uzun vadeli yabancı kaynaklar, işletmenin bir yıldan daha uzun vadeli olan borçlarını kapsar. Bu borçlar da kısa vadeli olanlar gibi, işletmenin; kredi kurumlarından, sermaye piyasasından ve üçüncü kişilerden sağladığı kaynaklardır (MSUGT-1). Kısa vadeli yabancı kaynaklardan tek farkı, vadelerine bir yıldan daha uzun bir süre kalmasıdır. Uzun vadeli yabancı kaynaklar; mali borçlar, ticari borçlar, diğer borçlar, alınan avanslar, borç ve gider karşılıkları, gelecek yıllara ait gelirler ve gider tahakkukları ile diğer uzun vadeli yabancı kaynaklar hesap gruplarından oluşur.

Uzun vadeli yabancı kaynakları değerlemek, kısa vadeli yabancı kaynakları değerlemekten daha zordur. Bu zorluğu meydana getiren unsur, uzun vadeli yabancı kaynakların, değerlendirme günündeki değerini tahmin etmek için daha uzun dönemli tahminlerin yapılması gerekliliğidir (Horngren vd., 2001: 361).

III.2.1. Mali Borçların Değerlemesi

Uzun vadeli yabancı kaynaklar arasında yer alan mali borçlar hesap grubu, kısa vadeli mali borçlar hesap grubunda olduğu gibi kredi kurumlarından, sermaye piyasalarından ve işletme ile ilişkisi bulunan üçüncü kişilerden sağlanan borçları izlemek için kullanılır (MSUGT-1). Uzun vadeli mali borçların, kısa vadeli mali borçlardan tek farkı, vadelerinin bir yıldan uzun olmasıdır.

Bu hesap grubunda da, kısa vadeli mali borçlara paralel olarak; banka kredileri, çıkarılmış tahviller, çıkarılmış diğer menkul kıymetler, menkul kıymet ihraç farkları ve diğer mali borçlar vardır. Kısa vadeli mali borçlar hesap grubunda yer alıp bu hesap grubunda yer almayan hesapların olmasının sebebi de, vadelerinden kaynaklanmaktadır.

VUK'na göre, değerlemeye ilişkin olarak uzun vadeli mali borçlar ile kısa vadeli mali borçlar arasında fark bulunmamaktadır (Özkök-Şimşek, 2004: 48-50). Muhasebe standartları, SPK ve BDDK düzenlemeleri mali borçlara ilişkin olarak vade ayrımı yapmamıştır. Bütün borçlar, kısa vadeli olarak olduğu gibi ilk değerlemesinde gerçeğe uygun değeri ile değerlendirilip, daha sonra ya gerçeğe uygun değeri ya da itfa edilmiş maliyetleri üzerinden değerlendirilmektedirler.

Banka kredilerinin değerlendirilmesi, kısa vadeli mali borçlarda olduğu gibidir. Çıkarılmış tahviller, çıkarılmış bonolar ve senetler hesabında olduğu gibi değerlendirilir. Çıkarılmış diğer menkul kıymetler ve menkul kıymetler ihraç farkları hesaplarının da değerlendirilmesi kısa vadeli olanlarından farklı değildir.

III.2.2. Ticari Borçların Değerlemesi

Ticari Borçlar hesap grubu, mali borçlar hesap grubunda olduğu gibi kısa vadeli ticari borçlardan sadece vade konusunda ayrılmaktadır. Bu hesap grubundaki hesaplar, kısa

vadeli ticari borçlar hesap grubundaki hesaplarla aynı olup sadece vadeleri bir yıldan daha uzun olanları temsil etmektedir. VUK'na göre değerlemeleri de, kısa vadeli olan ticari borçlardan farklı değildir (Özkök-Şimşek, 2004: 50-53). Muhasebe standartları, SPK ve BDDK düzenlemeleri de, ticari borçlara ilişkin vade ayrımı yapmamıştır. Ticari borçlar, gerçeğe uygun değer farkı kara veya zarara aktarılan finansal borçlar olarak tanımlanamayacağı için hepsi, etkin faiz yöntemine göre itfa edilmiş maliyetleri üzerinden değerlendirilir.

III.2.3. Diğer Borçların Değerlemesi

Diğer borçlar hesap grubunda, kısa vadeli diğer borçlar hesap grubunda da yer alan ortaklara borçlar, iştiraklere borçlar, bağlı ortaklıklara borçlar, diğer çeşitli borçlar, diğer borç senetleri reeskontu hesapları bulunur. Bu borçlar, işletmenin her hangi bir ticari nedene dayanmayan borçlarıdır (MSUGT-1). Değerlemeleri konusunda VUK, kısa vadeli olan diğer borçlardan farklı olarak her hangi bir düzenleme yapmamıştır (Özkök-Şimşek,, 2004: 54). Muhasebe standartları, SPK ve BDDK düzenlemelerinde de, değerlendirme konusunda kısa vadeli diğer borçlardakinden ayrı bir değerlendirme ölçüsü belirlenmemiştir.

III.2.4. Alınan Avansların Değerlemesi

Alınan avanslar hesap grubu da, kısa vadeli alınan avans grubundaki hesapların uzun vadeli olanlarından oluşur ve VUK'na göre aynı şekilde değerlendirilir (Özkök-Şimşek, 2004: 54).

III.2.5. Borç ve Gider Karşılıklarının Değerlemesi

Borç ve gider karşılıkları hesap grubunda, kısa vadeli gruptan farklı olarak, sadece kıdem tazminatı karşılığı ile diğer borç ve gider karşılıkları hesapları bulunur. Kısa vadeli grupta yer alan dönem karının vergisine ilişkin karşılıklar ve maliyet giderleri karşılıklarının izlendiği hesaplar, sadece kısa vadeli olabileceği için uzun vadeli grupta yer almayan hesaplardır.

Kısa ve uzun vadeli borç ve gider karşılıkları hesap grubunda ortak olarak yer alan, kıdem tazminatı karşılığı ve diğer borç ve gider karşılıkları hesapları, kısa vadeli olanları gibi değerlendirilir. VUK'na göre, karşılıklar uzun vadeli ya da kısa vadeli olmasına bakılmaksızın, kayıtlı değerleri ile değerlendirilir (VUK Md. 288). Ancak VUK'na göre, kıdem tazminatı ayrılması mümkün değildir ve bu nedenle ayrılan karşılık VUK'na göre kanunen kabul edilmeyen bir giderdir (Özkök-Şimşek, 2004: 56). Muhasebe standartları ve SPK açısından ise kıdem tazminatlarının, bilanço tarihinden 12 ay sonrasına tekabül etmesi yani uzun vadeli olması durumunda, bilanço tarihindeki yüksek kaliteli kurumsal senetlere ilişkin piyasa getirilerine bakılarak belirlenen iskonto oranı ile bugüne indirgenerek değerlendirilir (TMS/UMS-19, p. 78, 139).

III.2.6. Gelecek Yıllara Ait Gelirler ve Gider Tahakkuklarının Değerlemesi

Bu hesap grubu da, gelecek aylara ait gelirler ve gider tahakkukları hesap grubunda olduğu gibi değerlendirilir (Özkök- Şimşek, 2004: 57).

III. 3. Öz Kaynak Hesaplarının Değerlemesi

İşletme sermayesinin, işletme ortakları tarafından konulmuş kısmı öz kaynaktır. Diğer bir deyişle öz kaynak işletme sahiplerinin işletmeye yaptıkları yatırımlardır (Yalkın, 1994: 345).

Sermaye şirketlerine sermaye olarak; nakit dışında iktisadi bir değer, taşınır taşınmaz mallar ve haklar sermaye olarak konulabilir (TTK, Md. 285). Ancak konulan sermayenin, hak veya ayın olması durumunda, bunun mahiyeti ve takdir edilen değer sözleşmede belirtilerek konulan sermaye nakit olarak ifade edilmelidir (TTK, Md. 279).

Ortaklar, şirkete taahhüt ettikleri payların karşılığında, maddi ve gayrimaddi değerler koyabilirler. Ancak kanunen devir olunamayan haklar, sermaye olarak konulamazlar. TTK'na göre, senetli ve senetsiz alacaklar da sermaye olarak konulabilir (TTK, Md.139, 142). Ancak bu alacakların, şirketin sermaye hesabına yatırılması sonunda, ortaklar taahhütlerinden kurtulabilirler. Yabancı para cinsinden konulan sermayenin de, ülke parası ile ifade edilmesi gerekmektedir (Çaldağ, 2003, 229).

Standartlar açısından öz kaynaklar, toplam varlıklardan bütün borçlar düşüldükten sonra kalan kısım olarak tanımlansa da, bir alt sınıflandırmada, işletme hissedarlarının işletmeye koydukları büyüklükler, dağıtılmamış karlar, dağıtılmamış karlardan ayrılan yedekleri ve sermaye yedekleri ayrı ayrı gösterilebilir. Bu gösterim şekli, işletme ile ilgili olan kişi ve gruplara, işletmenin temettü dağıtımını uğrayabileceği zararlardan korunabilmesi için yasal olarak veya sözleşme gereği ayırdığı ihtiyatları izleme olanağı tanıyacaktır (Önce, 2007: 22).

Muhasebe standartları ve SPK'ya göre, bilançoda yer alan öz kaynak büyüklüğü, varlıkların ve borçların değerlemesine (ölçümüne) dayanılarak belirlenir (Kavramsal Çerçeve, p.67).

III.3.1. Ödenmiş Sermaye Hesaplarının Değerlemesi

Ödenmiş sermaye hesap grubu, işletmeye tahsis edilen veya işletmenin ana sözleşmesinde yer alan ve Ticaret Siciline tescil edilmiş bulunan sermaye tutarları ile, işletmeye tahsis veya ortaklarca taahhüt edilmiş olmakla birlikte sermayenin henüz ödenmemiş kısmının izlendiği hesap grubudur (MSUGT-1). Sermaye hesabı ve ödenmemiş sermaye hesaplarından oluşan bu grup, taahhüt edilen sermayenin ne kadarının ödendiği ve ödenecek sermayenin ne kadar olduğunu izlemeye yarar.

Sermaye hesabında, ödenmiş olsun olmasın, işletmenin ana sözleşmesinde yer alan ve Ticaret Siciline tescil edilmiş bulunan sermaye tutarları izlenir. VUK açısından her iki hesap da, sermaye kayıtlarda nominal bedelle gösterildiğinden, kayıtlı değerleri ile değerlendirilir (Küçük, 2005: 142; Şimşek- Özkök, 2004: 58).

Muhasebe standartları, SPK ve BDDK açısından sermayenin takdir edilecek değeri, konulan sermayenin mahiyetine ilişkin düzenlemelere göre belirlenmelidir. Nakit, maddi ya da maddi olmayan varlık olarak konulacak sermayenin tutarı, ilgili varlığın değerlendirme ölçüsüne göre belirlenmesi gerekir. Çünkü, konulacak sermaye, varlıklar kısmında nakit, maddi ya da maddi olmayan bir varlık olarak görülecektir.

III.3.2. Sermaye Yedekleri Hesaplarının Değerlemesi

Sermaye yedekleri; hisse senedi ihraç primleri, iptal edilen ortaklık payları, sermayenin bağlandığı varlıkların değerlendirilmesi (yeniden değerlendirme artışları) gibi sermaye hareketleri nedeniyle ortaya çıkan fonlarıdır. Bu fonlar sermayeye eklenebilir, sermayeye eklenmemiş olan kısım ise, sermaye yedekleri hesabında izlenir. (Küçük, 2005: 142).

Sermaye yedekleri hesap gurubunu; hisse senedi ihraç primleri, hisse senedi iptal karları, maddi duran varlık yeniden değerlendirme artışları, iştirakler yeniden değerlendirme artışları ve diğer sermaye yedekleri hesapları oluşturur (MSUGT-1).

Hisse senetleri, işletmenin varlıklarından tüm borçları çıkarıldıktan sonra, kalan bakiyede hak sahibi olmayı sağlayan sözleşmelerdir (TMS/UMS-32, p. 11, SPK, Md. 246). İhraççının, nakit veya başka bir finansal araç teslim etme veya kendi aleyhine olacak şekilde başka bir finansal araçla değiştirmesi gibi yükümlülüğünde bir artış meydana getirmeyen finansal araç hisse senedi olarak sınıflandırılır. Hisse senedini elinde bulunduran tarafın, temettü ve öz sermayeden yapılacak diğer dağıtımlardan pay alma hakkı olsa da, ihraççının bu tür dağıtımları yapması için, sözleşmede belirtilen her hangi bir yükümlülüğü yoktur (SPK, Md. 288).

Hisse senedi ihraç primleri (emisyon primi) hesabı, işletmenin yeni ihraç ettiği hisse senetlerini normal değer in üstünde, yani primli olarak satması sonucunda, normal bedel ile satış bedeli arasındaki farkın izlenmesini sağlar.

Hisse senedi iptal karları hesabında da, iptal edilen hisse senetleri yerine çıkarılan hisse senetlerinden elde edilen hasılatın, iptal edilen hisse senetleri için yapılan ödemelerden daha fazla olması durumunda ortaya çıkan, olumlu fark izlenir (MSUGT-1). Bir işletmenin kendi hisse senetlerini satın alması, satması ve iptaline ilişkin bütün kazanç ya da kayıplar, öz sermaye ile ilişkilendirilir (SPK, Md. 290). Ancak VUK'na, KVK'nun 8. maddesine göre, sermaye arttırımı sırasında çıkarılan hisse senetlerinin itibari değerlerinin üzerinden elden çıkarılması durumunda ortaya çıkacak kazanç, kurumlar vergisine tabi değildir. Aynı şekilde, TTK'nda da, hisse senetlerinin çıkarılmasında, itibari

değerlerinden fazla olarak elde edilen hasılatın, kanuni yedek akçeye³¹ ilavesi gerektiği hükme bağlanmıştır.

Her iki hesap da, sermayeyi temsil eden hisse senetlerinin, normal değerinin üzerinde satılması durumunda kullanılır. Bu nedenle, bu hesaplar aynı şekilde değerlendirilir. Hisse senedinin normal fiyatı ile satış fiyatı arasındaki farkların kaydedildiği bu hesaplar, VUK'na kayıtlı değerleri ile değerlendirilir (Küçük, 2005: 143).

Maddi duran varlıkların ve iştiraklerin yeniden değerlemesi sonucu ortaya çıkan artışlar da, öz kaynağa ilave edilir ve VUK'na göre kayıtlı değerleri ile değerlendirilir. İştiraklerdeki yatırımların, iştirak edilen kurumda yapılan yeniden değerlendirme sonucunda ortaya çıkan artıştan, bunların nominal bedeline isabet eden kısmına itibar edilmesi ve iktisap bedeline, bu tutarın eklenmesi suretiyle yeni değeri bulunur (Özkök- Şimşek, 2004: 60, 61). Muhasebe standartlarına göre bir işletme, iştiraklerini muhasebeleştirirken öz kaynak yöntemini kullanır. Bu yöntemde göre, ilk kayda alınmasında maliyet değeri ile muhasebeleştirilen iştiraklerdeki yatırımların, iktisap tarihinden sonra, yatırım yapılan işletmenin karındaki (zararındaki) payı yatırımcı işletmenin finansal tablolarında gösterilerek, yatırımın defter değeri artırılır (TMS-28, p.11). Yani bu yöntem, yatırımcı işletmenin karının (zararının) yatırım yapılan işletmenin karından (zararından) kendisine düşen payı kapsadığı muhasebeleştirme yöntemidir (Aslan, Subaşı, 2007: 792). Bir iştirakteki pay, özünde iştirak edenin iştirakteki net yatırımının bir parçasını teşkil eden uzun vadeli her türlü hakkı ile birlikte, öz kaynak yöntemine göre bulunan, söz konusu iştirak yatırımının defter değerine eşittir (TMS-28, p.29).

---

³¹ TTK' nun kanuni yedek akçe başlıklı 466. maddesinde, kanuni yedek akçe; her yıl safi karın yirmide birinin, ödenmiş esas sermayenin beşte birini buluncaya kadar zorunlu olarak ayrılması gereken yedek akçe olarak tanımlanmıştır (TTK, Md. 466).

Maddi duran varlıkların, iktisap tarihinden sonra yeniden değerlendirilmesi durumunda, uygulanan amortisman yöntemine göre maddi duran varlık yeniden değerlendirme artışları farklı olabilmektedir (Akgün, 2007: 480, 481). Yöntemlerden birisi, varlığın brüt defter değerindeki değişim oranının, varlığın amortismanının hesaplanmasında kullanılmasıdır. Bu yöntem genellikle bir varlığın, itfa edilen yenileme maliyetinin, bir endeks uygulanarak yeniden değerlendirildiği durumlarda kullanılır (TMS-16, p.35/a).

İkinci yöntem ise, varlığın defter değeri ile birikmiş amortisman tutarlarının netleştirilerek, varlığın değerindeki artışın netleştirme işlemi sonrasında, yeniden değerlendirilmiş tutarına getirilmesidir. Bu yöntem genellikle binalar için kullanılır (TMS-16, p.35/b). Eğer, bir varlığın yeniden değerlendirme sonucunda defter değeri artmışsa, bu artış, öz kaynaklar grubunda yeniden değerlendirme değer artışı olarak muhasebeleştirilir (TMS-16, UMS-16, p.39).

Seçilen amortisman yöntemi, işletmenin kullandığı söz konusu varlıktan beklediği faydanın, kullanım biçimini yansıtacak yöntem olmalı, diğer bir deyişle işletmenin politikasına göre yöntem belirlenmelidir (SPK, 2005, Md. 167).

III.3.3. Kar Yedekleri Hesaplarının Değerlemesi

İşletme tarafından elde edilen karların; yedek olarak ayrılan ve ortaklara dağıtılmayan kısmı, öz sermaye unsuru olup sermaye için de değil kar olarak pasif kısımda gösterilirler. İşletme karından, kanun, ana sözleşme ya da ortaklar kurulu kararınca ayrılan yedekler de, öz sermayeden ayrı olarak gösterilirler. Kar yedekleri hesap grubu içinde, yasal yedekler, statü yedekleri ve olağanüstü yedekler hesapları yer alır (MSUGT-1).

Yasal yedekler, TTK'nu uyarınca ayrılan birinci ve ikinci tertip yasal yedek akçelerdir. Birinci tertip yedek akçe, ödenmiş sermayenin %20'sini geçmemek üzere, safi

karın %5'i kadar ayrılan yasal yedeklerdir (TTK, Md. 466). İkinci tertip yasal yedek akçe ise, ortaklara, ödenmiş sermayeleri üzerinden hesaplanan birinci yasal temettü³² hariç olmak üzere, kardan dağıtılması kararlaştırılmış olan kısmın %10'udur. (TTK, Md. 540).

Statü yedekleri, işletmenin ana sözleşmesi uyarınca ayrılan yedeklerdir.

Olağanüstü yedekler hesabı ise, işletmenin ortaklar kurulunca ayrılmasına karar verilen, kar yedeklerini izlemek için kullanılır. Olağanüstü durumlarda kullanılmak üzere ayrılan yedeklerdir (Örten, 2003: 242).

Bu hesaplar, VUK'na göre kayıtlı değeri ile değerlendirilir (Küçük, 2005: 146). Muhasebe Standartları, SPK, BDDK'da ise, bu hesaplara ilişkin bir değerlendirme ölçüsü yoktur. Bu hesaplara ilişkin tutarlar, yasal düzenlemeler ve işletme ana sözleşmesi ile ortaklar genel kurulunda alınan kararlarla ilişkilidir.

III.3.4. Geçmiş Yıl Karları ve Geçmiş Yıl Zararları ile Dönem Net Karı (Zararı) Hesaplarının Değerlemesi

Geçmiş yıl karları hesabı, bilanço tarihinden önceki dönemlerde oluşan ve yedeklere ayrılmayan veya ortaklara dağıtılmayan karların izlendiği hesaptır. Geçmiş yıl zararları hesabı, bilanço tarihinden önceki dönemlerde meydana gelmiş olan dönem net zararlarının izlendiği hesaptır. Dönem net karı hesabı ise, bilanço tarihi itibari ile işletmenin son durumunu yansıtan hesapların yer aldığı gruptur Dönem net karı ve dönem net zararı hesapları bu hesap grubunu oluşturur (MSUGT-1). Bu hesaplar VUK'na göre kayıtlı değeri ile değerlendirilir.

İşletmeler, devamlılıklarını sağlayabilmek için sermayelerini korumak durumundadırlar. Sermayenin korunması da, işletmenin korumak istediği sermayeyi ne

³² Birinci temettü oranı, TTK'na göre ödenmiş sermayenin %5'i, SPK düzenlemelerine göre ana sözleşmede belirtilen orandır (Örten, 2003: 241).

olarak tanımladığı ile yakından ilişkilidir³³. Belirlenen sermaye, hangi karın ölçüleceğini belirler. Sermayenin devamlılığı için gereken varlık girişlerinin üzerindeki varlık artışları kar olarak tanımlanır ve sermayenin getirisi olarak düşünülebilir. Böylece gelirlerden, giderler düşüldükten sonra kalan tutar kâr, olarak belirlenir. Eğer giderler gelirlerden fazla ise bu durumda kalan net zarardır. (Kavramsal Çerçeve, p. 105). Bu nedenle, kar veya zararın tutarı, diğer unsurların değerlemesi ile ilişkili olarak ortaya çıkacaktır.

---

³³ Sermayenin nominal olarak korunması veya üretim gücü olarak korunması gibi (Kavramsal Çerçeve, p. 104).

SONUÇ

Muhasebe uygulamaları özellikle son 20–25 yıldır, ülkelerin ekonomik yapılarında ve uluslararası ekonomik ilişkilerde ortaya çıkan gelişmelere paralel olarak değişime uğramıştır. Bu değişim, muhasebe uygulamalarına yön veren düzenleyici kurum ve kuruluşların, her birinin faaliyet gösterdiği alana ilişkin amaçları doğrultusunda düzenleme yapmalarından kaynaklanmıştır. Bu değişim sırasında, hem ülke içinde farklı muhasebe uygulamaları ortaya çıkmış hem de ülkeler arasındaki farklılıklar belirginleşmiştir. Böyle bir ortamda da, Türkiye’de muhasebe uygulamalarına yön veren birçok uygulama aynı anda uygulanır hale gelmiştir.

Türk Ticaret Kanunu (TTK)’ndaki hükümler, genel olarak anonim şirketlerin ortakları ve ortakların alacakları üzerinde yoğunlaşmıştır. Ortaklıkların muhasebe, finansal tablo ve raporlarına ilişkin ilk hükümler TTK’nda yer almıştır. Ancak, TTK’ndaki hükümler zaman içinde yetersiz kalmış ve bu eksiklikler Vergi Kanunları tarafından doldurulmuştur. Vergi Usul Kanunu (VUK), aslında sadece vergi matrahının belirlenmesi için yapılmış bir düzenlemedir. İşletmenin gizli ortağı olan devletin, işletmenin karından elde edeceği payı belirlemek amacıyla düzenlenmiş olan Vergi Usul Kanunu, uzunca bir süre Türkiye’deki muhasebe uygulamalarına yön vermiş, bu nedenle muhasebe ve vergi birbirinin ayrılmaz parçası haline gelmiştir.

Türkiye’nin ekonomik yapısında meydana gelen değişim sebebi ile 1981 yılında kurulan Sermaye Piyasası Kurulu, para ve sermaye piyasalarındaki aktörlerin haklarını korumak amacıyla, işletmelerin finansal tablolarla sunduğu bilgilerin doğruluğunu da izlemektedir. Bu nedenle, SPK da muhasebe uygulamalarına yön veren düzenlemeler yapmıştır. 1999 yılında kurulan ve 2000 yılında faaliyete geçen Bankacılık Düzenleme ve

Denetleme Kurumu (BDDK), SPK gibi, dünya ekonomisindeki gelişmeler paralelinde, uluslararası ekonomi ile uyumu kolaylaştıracak bir kurumsal yapı olarak ortaya çıkmıştır.

BDDK, bankaların hesap ve kayıt düzeninde şeffaflık ve tekdüzenin sağlanması, işlemlerinin kayıt dışında kalmasının önlenmesi, faaliyetlerinin gerçek mahiyetlerine uygun olarak sağlıklı ve güvenilir bir biçimde muhasebeleştirilmesi amacıyla düzenlemeler yapmaktadır. BDDK'nın amacı bu düzenlemelerle finansal piyasaların etkin, düzenli ve şeffaf bir yapıya kavuşturulmasıdır.

Uluslararası alanda artan ticari ilişkiler, yabancı kişi ve kuruluşların ulusal işletmelere yatırım yapabilir hale gelmesi, çok uluslu şirketlerin oluşması, uluslararası para ve sermaye piyasalarının öneminin artması gibi gelişmelerle, işletmelerin finansal durumu ve faaliyet sonuçları hakkında bilgi veren finansal tabloların önemi artmıştır. Bu nedenle, ortak bir muhasebe dili oluşturmak amacıyla, uluslararası alanda uygulanabilecek bir tek muhasebe standartları seti oluşturulma çalışmaları başlamıştır.

Türkiye'de muhasebe uygulamalarında tek düzeliğin sağlanması girişimleri, 1994 yılında Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu'nun kurulması ile başlamış, 2002 yılında Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu'nun kurulması ile tam anlamıyla Türkiye Muhasebe Standartları uygulamaya konmak üzere çalışmalara hız verilmiştir. Böylece, hem ülke içinde tekdüzelik sağlamak hem de gelişmiş ülkelerde var olan uluslararası muhasebe uygulamalarına uyumlaştırma çalışmaları başlamıştır.

Bu çalışmada, Türkiye'de muhasebe uygulamalarına yön veren düzenlemeleri yapan kurum veya kuruluşlar ile Ulusal ve Uluslararası Muhasebe Standartları'nın değerlendirme konusundaki düzenlemeleri karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Değerleme konusunda ortaya çıkan farklılıklar, aynı işletmeye ilişkin farklı sonuçlara ulaşılmasına neden olmaktadır. Kullanılan değerlendirme ölçüleri, finansal durumu ve faaliyet sonuçlarını

etkileyerek, finansal tabloların görünümünü değiştirebilmektedir. Finansal tabloların, her bir düzenleme için farklı sonuçlar ortaya koyması, finansal tablolara duyulan güvenilirliği azaltmaktadır. Bu durum, işletmelerin faaliyet gösterdikleri piyasa içinde varlıklarını sürdürebilmelerine engel olabilecek bir durumdur.

Çalışmada, incelenen düzenlemelerin amaçları doğrultusunda değerlendirme ölçülerinin farklılaştığı, benzer amaçlarla yapılan düzenlemeler arasında farklılık olmadığı gözlenmiştir. TMS/UMS, SPK ve BDDK düzenlemelerinin büyük oranda benzer olduğu, ancak bu düzenlemelerle, VUK ve TTK arasında farklılıkların ortaya çıkmıştır.

Vergi kanunları, değerlendirme konusunu kapsamlı bir şekilde ele almış, tekdüzen hesap planının her hesap kalemi için bir değerlendirme ölçüsü ortaya koyacak şekilde, kural bazlı bir düzenleme olarak ortaya çıkmıştır. TMS/UMS, SPK ve BDDK düzenlemelerindeki değerlendirme ölçülerine bakıldığında, bu düzenlemelerde hesapların isimlerinden çok hesaplara konu olan varlık ve borçların niteliklerinin ön plana çıktığı gözlenmiştir.

VUK açısından, alacaklara ilişkin çoğunlukla kayıtlı değer, maddi duran varlıklara ilişkin olarak da maliyet bedeli esas alındığı, maddi olmayan duran varlıklara ilişkin olarak da maliyet bedeli ve buna ek olarak kayıtlı değeri ile değerlendirileceği gözlenmiştir.

SPK, BDDK, UMS ve TMS düzenlemeleri birbiriyle uyum içindedir. Bu düzenlemelere göre, alacak ve borçlar ve ne amaçla elde tutulursa tutulsun menkul kıymetler, finansal araçlar olarak adlandırılmış ve niteliğine göre değerlendirme ölçüleri belirlenmiştir. Maddi ve maddi olmayan duran varlıklar için ise maliyet bedeli, sadece ilk olarak finansal tablolara alınırken kullanılan bir değerlendirme ölçüsü olarak kalmış, sonraki değerlemelerde gerçeğe uygun değer, değerlendirme ölçüsü olarak kullanılmıştır.

VUK'nda, maliyet bedeli temel değerleme ölçüsü olarak yerini almışken, TMS,UMS,SPK ve BDDK düzenlemelerinde ise piyasa koşullarına göre bir değer belirlenmesi açısından gerçeğe uygun değer ön plana çıkmaktadır.

TTK yasa tasarısında, muhasebe uygulamalarında Türkiye Muhasebe Standartlarına atıfta bulunulması, bu tasarının yasalaşması ile TTK'nda var olan farklılıkları ortadan kaldıracaktır. Böylece, Türkiye'de VUK dışında diğer bütün düzenlemeler birbiri ile uyumlu hale gelecektir.

Muhasebe uygulamalarının tek bir otorite tarafından, uluslararası alanda geçerli olacak şekilde düzenlenmesi; finansal raporların karşılaştırabilirliğinin ve güvenilirliğinin artması, yüksek kaliteli muhasebe standartlarının ortaya çıkması, işletmelerin yabancı piyasalara girerek bu piyasalardaki tüketiciler tarafından tanınması, yabancı sermaye sağlamada kolaylık ve politik maliyetlerde azalma gibi yararlar sağlayacaktır. Türkiye de, Uluslararası Muhasebe Standartları'nın uygulanmasını sağlayarak ortaya çıkacak bu olumlu gelişmelerden faydalanabilecektir. Ancak, bu durumdan en iyi şekilde yararlanılması için, standartların uygulanma aşamasında ortaya çıkaracağı problemler belirlenerek, uygun çözüm yolları bulunmalıdır. Değerlemeye ilişkin olarak, gerçeğe uygun değerin tahmini olarak belirlenmesinde ve etkin faiz yönteminin uygulanmasında kullanılacak faiz oranının tespit edilmesi konusunda bir takım sorunları ortaya çıkarabilecektir.

Gerçeğe uygun değerin uygulanacağı ülkede güçlü sermaye piyasasının olması, bu değerin güvenilir bir şekilde ölçülebilmesi için gereklidir. Aksi takdirde, aktif bir piyasası olmayan varlıklar için gerçeğe uygun değer tahmin edilmek yoluyla belirlenir ki; bu durumda finansal tablolar değişken hale gelebilir. Bu da, yatırımcıların finansal tabloları anlamasını zorlaştıran ve finansal tablolara güvenilirliği azaltan bir sonuç doğurabilecektir.

Bu nedenle, aktif bir piyasası olmayan varlık ve yükümlülüklerin gerçeğe uygun değerinin belirlenmesine yönelik olarak kesin standartlar belirlenmesi faydalı olabilecektir.

Etkin faiz yöntemi ile iskonto edilmiş maliyetleri üzerinden değerlendirilen bir takım varlık ve yükümlülükler için etkin faiz oranının belirlenmesinde problemler ortaya çıkmaktadır. Sektöre ilişkin borçlanma faiz oranının, amortisman oranının belirlenmesinde uygulandığı gibi, işletmelere ilişkin özellikler de göz önünde bulundurularak tek bir otorite tarafından belirlenmesi ve yayımlanması, bu konuda oluşabilecek sorunları ortadan kaldıracaktır.

KAYNAKÇA

- AĞCA, Ahmet, (2007). “TMS- 11 İnşaat Sözleşmeleri”, *UFRS/UMS Uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları Uygulaması*, Maliye ve Hukuk Yayınları içinde, (Der: Necdet Sağlam, Salim Şengel, Bünyamin Öztürk), Ankara, s. 233-284.
- ADALET BAKANLIĞI, “Türk Ticaret Kanunu Tasarısı”,
www.kgm.adalet.gov.tr/turkticaretkanunutasarisi.html-977k
- AKDOĞAN, Nalan, (2006). “UMS-12 Gelir Vergileri Standart Hükümlerine Göre Dönem Karından İndirilecek Vergi Giderinin Hesaplanması ve Ertelenmiş vergilerin Muhasebeleştirilmesi”, *Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi*, Yıl:5, Sayı: 17, Ocak 2006, s. 1-18.
- AKDOĞAN, Nalan, (2001). “IAS 39 No’lu Standart Hükümlerine Göre, Menkul Kıymetler ve Finansal Duran Varlık İşlemlerinde Uygulanacak Muhasebe Politikaları”, *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, Sayı: 3, s. 61-78.
- AKDOĞAN, Nalan, (2004). *Enflasyon Muhasebesi*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- AKDOĞAN, Nalan- TENKER, Nejat, (2003). *Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikler*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- AKGÜL, Başak Ataman, (2004). “Maddi Duran Varlıkların Amortismanına İlişkin Uluslar arası Muhasebe Standardında (IAS 16) Yer Alan Düzenlemeler ve Türk Vergi Mevzuatı ile Karşılaştırılması”, *Mali Çözüm Dergisi*, İSMMM, Nisan-Mayıs-Haziran, Sayı: 67.
- AKGÜL, Başak Ataman- AKAY, Hüseyin, (2004). *Uluslararası Muhasebe Standartları Ve Türkiye’de Uygulama Etkinliğine İlişkin Bir Araştırma*, Türkmen Kitabevi, İstanbul.

- AKGÜN, Melek, (2007). “TMS-16, Maddi Duran Varlıklar”, *UFRS/UMS Uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları Uygulaması*, Maliye ve Hukuk Yayınları içinde,
(Der. : Necdet Sağlam, Salim Şengel, Bünyamin Öztürk), Ankara, s. 459-506.
- AKYOL, M. Emin- KÜÇÜK, Muzaffer, (2000). *Ticari Emtianın Değerlemesi ve Muhasebe Kayıtları*, TÜRMÖB Yayınları- 133, Seri No: 2000-16.
- ALTAY, Adem, (2005). “TMS-2 (UMS-2) Stoklar Standardı, Uygulamaya Getirdiği Yenilikler Ve Alınacak Önlemlere İlişkin Öneriler”, *Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu IX*, 17-21 Kasım 2005, Kıbrıs, S.107-123.
- ARSLAN, Erdoğan, (2007). “TMS-12 Gelir Vergileri”, *UFRS/UMS Uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları Uygulaması*, Maliye ve Hukuk Yayınları içinde,
(Der.: Necdet Sağlam, Salim Şengel, Bünyamin Öztürk), Ankara, s. 285-390.
- ASLAN, Ümmühan- SUBAŞI, Şerife, (2007). “TMS-28 İştiraklerdeki Yatırımlar”, *UFRS/UMS Uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları Uygulaması*, Maliye ve Hukuk Yayınları içinde, (Der. : Necdet Sağlam, Salim Şengel, Bünyamin Öztürk), Ankara, s. 233-284.
- ASMMMO, (2003). *Dönem Sonu Envanter ve Değerleme İşlemleri*, Yayın No:28, Ankara.
- ATİLA, Özkan, (2006). “Menkul Kıymetlerin Değerlemesi”, *Vergi Dünyası Dergisi*, Yıl: 26, Sayı: 304, Aralık 2006, s. 119-128
- AYDIN, Erkan, (2002). *Türk Vergi Sisteminde İktisadi İşletmelere Dahil Kıymetleri Değerleme*, Basılmış Doktora Tezi, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- AYGÜN, Fethi, (2006). “Kasa Hesabında Dönem Sonunda Yapılması Gereken İşlemler”, *Maliye Postası Dergisi*, Yıl:27, Sayı: 608, s. 81-85

- BDDK, (2006). *Stratejik Plan 2006-2008*,
http://www.bddk.org.tr/turkce/Kurum_Bilgileri/Stratejik_Plan/90StratejikPlan.pdf
- BDDK, (2005). Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Teşkilat Yönetmeliği
- BDDK, (2002a). Muhasebe Uygulama Yönetmeliğine İlişkin 1 Sayılı Tebliğ, Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi Standardı.
- BDDK, (2002b). Muhasebe Uygulama Yönetmeliğine İlişkin 2 Sayılı Tebliğ, Maddi Duran Varlıkların Muhasebeleştirilmesi Standardı.
- BDDK, (2002c). Muhasebe Uygulama Yönetmeliğine İlişkin 3 Sayılı Tebliğ, Maddi Olmayan Duran Varlıkların Muhasebeleştirilmesi Standardı.
- BDDK, (2002d). Muhasebe Uygulama Yönetmeliğine İlişkin 7 Sayılı Tebliğ, Varlıklardaki Değer Azalışının Muhasebeleştirilmesi Standardı.
- BDDK, (2002e). Muhasebe Uygulama Yönetmeliğine İlişkin 11 Sayılı Tebliğ, Kur Değişim Etkilerinin Muhasebeleştirilmesi Standardı.
- BDDK, (2004f). Muhasebe Uygulama Yönetmeliğine İlişkin 18 Sayılı Tebliğ, Vergilerin Muhasebeleştirilmesi Standardı.
- BDDK, (2002e). Muhasebe Uygulama Yönetmeliği
- BULLEN, Halsey G.- CROOK, Kimberley, (2005). “A New Conceptual Framework Project, Revisiting the Concepst”, *Agenda Paper 4A*, IASB, London.
- CEYHAN, Murat, (2003). *Emsal Bedel ve Ücreti*, <http://www.alomaliye.com>, (erişim tarihi: 05.12.2006).

CROUZET, Philippe- VÉRON, Nicolas, (2004). “Accounting for Globalisation: The Accounting Standards Battle”, www.ecif.info/ETR_3bis.pdf

ÇABUK, Adem, (1993). *Envanter ve Bilanço*, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayınları, Yayın No:37, 3. Basım, Bursa.

ÇAKICI, Ömer, (2005). “Yabancı Paraların Değerlemesi”, *Vergi Dünyası Dergisi*, Yıl: 25, Sayı: 292, Aralık 2005, s.155-161

ÇALDAĞ, Yurdakul, (2003). *Şirketler Muhasebesi KVK, GVK, TTK, SPK, Muhasebe Standartları*, 3. baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.

ÇİFTÇİ, Yavuz, (2001). “Türk Muhasebe Hukuku’nda İştiraklerdeki Yatırımların Değerlemesi İle İlgili Düzenlemelerin Uluslararası Düzenlemelerle Karşılaştırılması”, *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, Ocak 2001, s. 91-106.

ÇALIŞKAN, Kazım, (1998). “V.U.K. 279. Maddesine Yapılan Değişiklik Uyarınca Menkul Kıymetlerde Değerleme”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*

ÇÜRÜK, Turgut- DOĞAN, Zeki- TÜRK, Zeynep; (2005). “Çok Uluslu İşletmelerin Faaliyet Gösterdikleri Ülkelerde Karşılaştıkları Muhasebe Sorunları”, *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No:32, Mart, s. 53-79.

DANIŞTAY, *Danıştay Kararları*, www.danistay.gov.tr

DEMİR, Berna- ASLAN Ümmühan, (2007). “Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar”, *UFRS/UMS Uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları Uygulaması*, Maliye ve Hukuk Yayınları içinde, (Der. : Necdet Sağlam, Salim Şengel, Bünyamin Öztürk), Ankara, s. 949-974.

DEMİR, Şeref, (2007). *UFRS (TMS) Değerleme Hükümleri*, TÜRMOB Yayınları, Sayı: 2007-1, Ankara.

- DURAK, Gündoğan, (2006). “Yıllara Sari inşaat ve Onarma İşlerinde Dönem Sonu İşlemleri”, *Vergi Dünyası Dergisi*, Yıl: 26, Sayı: 304, Aralık 2006, s. 129-137.
- EL-GAZZAR, Samir M.- PHILIP, M. Finn- RUDY, Jacob, (1999). “An Emprical Investigation of Multinational Firms' Compliance with International Accounting Standards”, *The International Journal of Accounting*, Vol. 34, No. 2, p.239-248.
- ERGEN, Halim, (2003). “39 No’lu UMS ve TMS’nin Uyumlaştırılması”, *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, Sayı: 1, s. 117-130.
- ERGENÇ, Ömer, (2000). “İlk Tesisi Ve Tavaazuu Giderleri İle Peştamallıkların Değerlemesi Ve Muhasebeleştirilmesi”, *Vergi Dünyası Dergisi*, Yıl: 20, Sayı: 32, s. 230-239
- ERGÜNEŞ, İsmail, (2003). “Yabancı Paraların ve Yabancı Para Cinsinden Olan Alacakların Değerlemesi”, *Vergi Dünyası Dergisi*, Yıl: 22, Sayı: 268, s. 162-168.

GELİR VERGİŐ KANUNU

- GÜCENME, mit, (1996). *Tekdüzen Hesap Planına Göre Ticaret İşletmelerinde Muhasebe Ve Envanter İşlemleri*, Marmara Kitabevi, Bursa.
- GÜCENME, mit, (2001). “MUFAD Aylık Meslek Toplantısı, 29 Ocak 2001 Tarihinde Uludağ niversitesinde Yapılan Aylık Meslek Toplantısında TMS -8 ve TMS- 9 Tartışıldı”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Nisan 2001.
- GÜCENME, mit- ARSOY, Aylin Poroy, (2005). “Muhasebe Standartlarına Göre Maddi Duran Varlıklarda Değer Artış ve Azalışlarının Tespit ve Kaydı”, *Muhasebe- Finansman Uygulama ve Araştırma Dergisi*, Cilt:5, Yıl: 14, Sayı: 14, Ekim 2005, s.1-12.

- GÜZELDAL, Ömer, (2005). “Menkul Kıymetlerin Değerlemesi”, *Vergi Dünyası Dergisi*, Yıl: 25, Sayı: 292, Aralık 2005, s. 184-189.
- GÖKÇEN, Gürbüz- AKGÜL, Başak Ataman- ÇAKICI, Cemal,(2006). *Türkiye Muhasebe Standartları Uygulamaları Uluslararası Muhasebe Standartları İle Uyumlu*, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- GÖKDENİZ, A. Ümit, (2006). *Muhasebe Uygulamalarındaki Uluslararası Farklılıklar ve Çözüm Önerisi*, Avcıol Basım, İstanbul.
- HATUNOĞLU, Zeynep- SAĞLAR, Jale, (2002). “Tahvil, Repo ve Vadeli Mevduatta Bir Sonraki Hesap Döneminde Tahsil Edilecek Faiz Gelirleri İle İlgili Değerleme Sorunları ve Muhasebeleştirilmesi” *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, Sayı: 6, s. 67-74.
- HENDERSON, Scott- GOODWIN, Jenny, (1992). “The Case Against Asset Revaluation”, *ABACUS*, Vol. 28, No. 1, p. 75-87.
- HORNGERN, Charles T.- SUNDEM, Gary L., ELLIOT, John A., (2002). *Introduction to Financial Accounting*, Prentice Hall, New Jersey.
- IASB, (2006). *International Accounting Standards (IFRSs) including International Accounting, Standards (IASs) and Interpretations at 1 January 2006*, London.
- IVSC, (2005). Iva-1, *International Valuation Application for Financial Reporting*, Seventh Edition, London, www.iasplus.com, (erişim tarihi: 13.09.2006)
- IVSC, (2005). Ivsintro, *Introduction to international valuation standards 1,2, and 3*, Seventh Edition, London, www.iasplus.com, (erişim tarihi: 13.09.2006)

- İBİŞ, Cemal, (2004). “Uluslar arası menkul Kıymet İhraçlarında Finansal Raporlama Standartlarının Önemi”, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Öneri Dergisi*, Yıl:11, Cilt:6, Sayı:22, Haziran, s.95-101.
- KAPLAN, Mürsel Ali, (2005). “Senetli-Senetsiz Alacak ve Borçlar ile Değersiz ve Vazgeçilecek Alacakların Değerlemesi”, *Vergi Dünyası Dergisi*, Yıl: 25, Sayı: 292, Aralık 2005, s. 60-66.
- KARAN, Baha, (2001). *Yatırım Analizi ve Portföy Yönetimi*, Birinci Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.
- KAVAL, Hasan, (2003). *Muhasebe Denetimi*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- KIMMEL, Paul- WARFIELD, Terry, (2004). “SEC Urges Big Change in Accounting and Reporting”, *The Journal of Corporate Accounting & Finance*, Vol. 15, Issue 6, p.43-49.
- KİRACI, Murat- KÖSE Tunç, (2002). “IASC, FASB ve TMMOB’teki Muhasebe Standartları Oluşturma Süreci ve Uyumlaştırma”, *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:3, Sayı:1, s. 47-70.
- KOYUNCU, Erdal, (2004). “Hisse Senedi İle Temsil edilen İştiraklerin Dönem Sonu Değerlemesi ve Bir Sorun”, *Yaklaşım Dergisi*, Yıl: 12, Sayı: 144, Aralık, s. 122-132.
- KÜÇÜK, Muzaffer, (2005). *Değerleme ve Dönem Sonu İşlemleri*, Yaklaşım Yayınları, Ankara.
- MALİYE BAKANLIĞI, (1992). *Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğ*

MC. COMBİE, Kellie- DEO, Hemant, (2005). "The International Harmonization of Accounting Standards: Making Progress in Accounting Practice or an Endless Struggle?", *Journal of American Acedemy of Business*, Cambridge, Sep 2005, Vol. 7 No. 1, pp. 154-162

MEDENİ KANUN

MUTAF, Hasan, (2005). Avansların Değerlemesi (Döviz Cinsi Dahil), <http://www.vdd.org.tr/tezler/HTML%20Belgeleri/Avanslar%C4%B1n%20De%C4%9Ferlemesi.htm>, (erişim tarihi: 12.08.2006).

MOST, Kenet S., (1982). *Accounting Theory*, Second Edition, Grid Publishing, Inc, USA.

NICHOLS, Linda M.- BUERGER, Kurt H., (2002). "An Investigation of The Effect of Asset Valuation Alternatives for Fixed Assets on The Decision of Statement Users in The United States and Germany", *Journal of International Accounting, Auditing&Taxation*, Vol. 11, p. 155-163.

NOBES, Christopher, (1998). "Towards a General of the Reasons for International Differences in Financial Reporting", *ABACUS*, Vol. 34, No.2, p.162-187.

ÖNCE, Saime, (2007). "Kavramsal Çerçeve", *UFRS/UMS Uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları Uygulaması*, Maliye ve Hukuk Yayınları içinde, (Der.: Necdet Sağlam, Salim Şengel, Bünyamin Öztürk), Ankara, s.1-36.

ÖNGEN, Safiye, (2000). *Vergi Muhasebesi*, Yaklaşım Yayınları, Ankara.

ÖRTEN, Remzi- KAVAL, Hasan, KARAPINAR, Aydın, (2007). *Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları*, Gazi Kitabevi, Ankara.

ÖRTEN, Remzi- KARAPINAR, Aydın, (2003). *Dönem Sonu Muhasebe Uygulamaları*, Gazi Kitabevi, Ankara.

ÖRTEN, Remzi, (2000). *Genel Muhasebe ve Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulama Örnekleri, Sistemin Tanıtılması ve Hesapların İşleyişi*, Gazi Kitabevi, 2. Baskı, Ankara.

ÖZGÜL, Cemalcılar- ÖNCE Saime, (1999). *Muhasebenin Kuramsal Yapısı*, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.

ÖZGÜL, Esra- ERDOĞAN, Hatice Senger, (2006). “Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarma İşlerinde Dönem Sonu İşlemleri”, *Vergi Raporu Dergisi*, Vergi Denetmenleri Derneği Yayını, Yıl:14, Sayı: 79, Aralık- Ocak 2006.

ÖZKÖK, Servet, (2000). “Avrupa Birliği’ne Üye Ülkeler Arasında Muhasebe Standartlarını Uyumlaştırma Çalışmaları”, *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, Ekim, s. 87- 94.

ÖZTÜRK, Bünyamin, (2006). *Dönem Sonu Envanter ve Değerleme İşlemleri*, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara.

ÖZULUCAN, Abitter, (2003). *Dönem Sonu İşlemleri ve Muhasebe Uygulamaları*, Türkmen Kitabevi, İstanbul.

RADEBOUGH, Lee H.- GRAY Sidney J.- BLACK, Ervin L.; (2006). *International Accounting and Multinational Enterprises*, John Wiley & Sons Inc., 6th Edition,.

SAĞLAR, Jale- TUAN, Kadir, (1998). “Çok Uluslu Şirketlerin Muhasebe Yapılarını Ve Muhasebe Uygulamalarını Etkileyen Yapısal Faktörler”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 5, s.25-43.

SAYAR, Zafer, (2002). “Oluşturulmakta Olan Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu’nun İşği Altında Türkiye’de Muhasebe Standartlarının Mevcut Durumu ve Kamuyu Aydınlatma”, *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*,s. 73-80.

- SEVİĞ, Veysi, (2001). “Avans Değerlemesi”, *Dünya Gazetesi*, (13.09.2001).
- SEVİĞ, Veysi, (2006a). “Bize Göre”, *Dünya Gazetesi* (01.05.2006).
- SEVİĞ, Veysi, (2006b). “Bize Göre”, *Dünya Gazetesi* (30.01.2006).
- SEVİLENGÜL, Orhan, (1998). *Genel Muhasebe*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- SEVİLENGÜL, Orhan, (2003). *Açıklamalı ve Notlu Çözümlü Genel Muhasebe Problemleri*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- SHAHROKH, M. Saudagaran; DIGA, Joselito G., (1998). “Accounting Harmonization in ASEAN: Benefits, Models and Policy Issues”, *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, Vol.7, No. 3, p. 297-328.
- SCHRODER, Richard G.-CLARK, Myrtle, (1995). *Accounting Theory Text and Readings*, Fifth Edition, John Wiley & Sons, Inc., New York.
- SÖNMEZ, Feriştah, (2003). “14 No’lu Türkiye Muhasebe Standardı Borçlanma Maliyetlerinin Muhasebeleştirilmesi, IAS 23 ve Türk Muhasebe Yazınıyla Desteklenmiş Açıklamalar ile Birlikte”, *Yaklaşım Dergisi*, Sayı 129-130.
- SÖNMEZ, Feriştah, (2004). “Maddi Olmayan Duran Varlıklar- MODV (TMS-8, UMS-38, Taslak MODV ve SPK Tebliğiyle Karşılaştırmalı Olarak)”, *Diyalog Dergisi*, Mart 2004, Yıl:19, Sayı: 191, s. 123-141.
- SÜER, Ayça Zeynep- ŞENYİĞİT, Yiğit Bora, (2006). “Amortisman Uygulamasının Ertelenmiş Vergiler Üzerindeki Etkisi Ve Finansal Tablolarda Raporlanması”, *Mali Çözüm Dergisi*, Yıl:16, Sayı 74, s. 199-213.

- SPK, (2005). Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ,
(Seri: XI, No: 25).
- SPK, (1989a). Sermaye Piyasasında Ara Mali Tablolara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında
Tebliğ, (Seri: XI, No: 3).
- SPK,(1989b). Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar
Hakkında Tebliğ, (Seri: XI, No: 1).
- SPK, www.spk.gov.tr/Hakkinda/index.html?tur=gorevimiz
- ŞİMŞEK, Alper- ÖZKÖK, Servet, (2004). *Tablolar, Grafikler, Monografi ve Örneklerle
Vergi Muhasebesi*, Oluş Yayıncılık, Ankara.
- ŞİŞMAN, Bülent, (2006). “Şüpheli, Değersiz ve Vazgeçilecek Alacakların Değerlemesi”,
Vergi Dünyası Dergisi, Yıl: 26, Sayı: 304, Aralık 2006, s. 66-72.
- ŞEKER, Sakıp, (1999). *Dönem Sonu İşlemleri*, Yaklaşım Yayınları, Cilt II, Ankara.
- ŞENSOY, Nejdet, (2006). “UFRS'deki Değerleme Ölçüleri”, *Muhasebe Uygulamaları ve
Vergi Mevzuatı Sempozyumu-V*, ASMMMO, 26 Şubat- 2 Mart 2006, Antalya.
- TEMİZYÜREK, Ahmet, (2005). “Aktif ve Pasif Geçici Hesap Kıymetleri”, *Vergi Dünyası
Dergisi*, Yıl: 25, Sayı: 292, Aralık 2005, s. 80-85.
- TENKER, Nejat, (1999). *Finansal Muhasebe*, Gazi Kitabevi, İkinci Baskı, Ankara.
- TINKER, Tony, (1985). *Paper Prophets*, Praeger Publisher, NewYork, Aktaran:
SOLOMONS, David, (1995), “Accounting and Social Change: A neutralist View”,
p.72-98, içinde *Accounting Theory: Text and Readings*, (Der: SCHRODER,
Richard G.-CLARK, Myrtle), Fifth Edition, John Wiley& Sons, Inc., New York.

TMSK, (2005). Kavramsal Çerçeve

TMSK, (2005). TMS 1 : Finansal Tabloların Sunuluşuna İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı

TMSK, (2005). TMS 2 : Stoklara İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı

TMSK, (2005). TMS 11 : İnşaat Sözleşmelerine İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı

TMSK, (2005). TMS 12: Gelir Vergilerine İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı

TMSK, (2005). TMS 16 : Maddi Duran Varlıklara İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı

TMSK, (2005). TMS 21 : Kur Değişiminin Etkilerine İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı

TMSK, (2005). TMS 23 : Borçlanma Maliyetlerine İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı

TMSK, (2005). TMS 28 : İştiraklerdeki Yatırımlara İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı

TMSK, (2005). TMS 31 : İş Ortaklıklarındaki Paylara İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı

TMSK, (2005). TFRS 5: Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlıklar ve Durdurulan Faaliyetlere İlişkin Türkiye Finansal Raporlama Standardı

TMSK, (2006). TMS 12 : Gelir Vergilerine İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı

TMSK, (2006). TMS 19 : Çalışanlara Sağlanan Faydalara İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı

TMSK, (2006). TMS 32 : Finansal Araçları: Sunuma İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı

- TMSK, (2006). TMS 36 : Varlıklarda Değer Düşüklüğüne İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı
- TMSK, (2006). TMS 38 : Maddi Olmayan Duran Varlıklara İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı
- TMSK, (2006). TMS 39 : Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçmeye İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı
- TMSK, (2006). TFRS 6 : Maden Kaynaklarının Araştırılması ve Değerlendirilmesin İlişkin Türkiye Finansal Raporlama Standardı
- TOKAY, Hüseyin, (1997). *Maddi ve Maddi Olmayan Duran Varlıkların Muhasebe ve Vergi Yasaları ile Türkiye Muhasebe Standartları Açısından İncelenmesi*, Basılmamış Çalışma, Ankara.
- TOKAY, Hüseyin- DERAN, Ali- AKTAŞ, Rafet (2005). “Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarında Gerçeğe Uygun Değer Yaklaşımı ve Muhasebe Uygulamalarına Etkisi”, *XXIV. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu Bildirileri Kitabı*, Muğla.
- TÜREL, Aslı- TÜREL, Ahmet, (2006). “Kurum Kazancı Üzerinden Hesaplanan Vergileri Sermaye Piyasası Kurulu’nun Seri; XI, No: 25 Sayılı Tebliğ Doğrultusunda Finansal Tablolara Yansıtılması”, *Mali Çözüm Dergisi*, Yıl:16, Sayı 74, s. 233-252.
- TÜRK TİCARET KANUNU**
- ULUSAN, Hikmet, (2002). “Yeniden Değerleme Uygulamasının Sermayeyi Koruyucu Etkisi”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:3, Sayı:2, s.111-128.

ULUSAN, Hikmet, (2005). “Menkul kıymet Borsalarına Kayıtlı Şirketlerde IAS/IFRS’nin Kabulü veya IAS/IFRS’ye Uyum”, *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, s. 9-29.

ULUSAN, Hikmet, (2006). “Makul Değer Muhasebesi ve Konu Kapsamındaki Gelişmeler”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Öneri Dergisi, Sayı: 26, Cilt:7, Yıl: 13, s.113-130.

ÜSTÜNDAĞ, Saim, (2003). “*Global Muhasebe Standartlarına Doğru*”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, s. 1-8

ÜSTÜNDAĞ, Saim, (2000). “Muhasebe Standartları Oluşturma Süreci”, *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, Nisan 2000, s. 31-57 .

ÜSTÜNEL, Bülent, (2005). “2006 Yılı Türkiye Muhasebe Standartları Yılı Olacak”, *Mali Çözüm Dergisi*, , Sayı: 72, Temmuz, Ağustos, Eylül, s.18-20.

ÜSTÜNEL, Bülent, (2006)ç “İstanbul Serbest muhasebeci mali Müşavirler Odası 26 Ocak 2006 Tarihli Aylık Toplantısı”, *Rapor* (15 Şubat 2006), www.istanbulsmmm.org.tr, (Erişim Tarihi: 12.08.2006).

VERGİ USUL KANUNU

YALKIN, Yüksel Koç, (1994). *Genel Muhasebe İlkeleri Uygulaması ve Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulamaları*, Turhan Kitabevi, 8. Basım, Ankara.

YALKIN, Yüksel Koç, (2001). “Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu’nun (TMUDESK) Çalışmaları ve Türkiye Muhasebe Standartları”, *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, s. 1-14.

YILDIRIM, Arif, (2005). “Mevcutlarda Amortisman Uygulaması”, *Vergi Dünyası Dergisi*, Yıl:25, Sayı: 292, Aralık 2005, s. 121-127.

- YILDIZ, A. Murat, (2004). “Vadeli Mevduat Hesaplarının ve Banka Kredilerinin Değerlemesi İle Stopaj Mahsubu Sorunu”, *Yaklaşım Dergisi*, Yıl: 12, Sayı: 144, Aralık, s. 91-94.
- YILDIZ, A. Murat, (2005). *Dönem Sonu İşlemlerinin Vergisel Boyutu*, TURMOB ve TESMER Yayınları.
- YILMAZSOY, Murat, (2006). “Aktif ve Pasif Geçici Hesap Kıymetleri”, *Vergi Dünyası Dergisi*, Yıl: 26, Sayı: 304, Aralık 2006, s. 97-101.
- YİĞİT, Resul, (2006). “Alacak ve Borçların Değerlemesi ve Bunlara İlişkin Reeskont Uygulaması”, *Vergi Dünyası Dergisi*, Yıl: 26, Sayı: 304, Aralık 2006, s. 32-38.
- YÖRÜK, Nevin, (2007). “TMS- 39 Finansa Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme”, *UFRS/UMS Uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları Uygulaması*, Maliye ve Hukuk Yayınları içinde, (Der. : Necdet Sağlam, Salim Şengel, Bünyamin Öztürk), Ankara, s. 1041-1126.
- YÜKÇÜ, Süleyman- ÖZKAN, Serdar, (2004). *Vergi Mevzuatı ve SPK Mevzuatına Göre Enflasyon Muhasebesi*, Yaklaşım Yayınları, 2. Baskı, Ankara.
- YÜKSEL, Ahmet, (1997). *Enflasyon Muhasebesi*, Literatür Yayıncılık, İstanbul.
- ZEGHAL, Daniel- MHEDHBI, Karim, (2006). “An Analysis of The Factors Affecting The Adoption of International Accounting Standards by Developing Countries”, *The International Journal of Accounting*, Vol. 41, p. 373-386.

EK 1: Hesap Grupları İtibariyle Değerleme Ölçüleri

HESAP GRUPLARI İTİBARIYLA DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ

Değerleme Ölçüleri Hesap Grupları	VUK	TTK	BDDK	SPK	TMS/UMS
Hazır Değerler	İtibari Değer Kayıtlı Değer	İtibari Değer	İtibari Değer (Elde Etme Maliyeti)	İtibari Değer	İtibari Değer (Etkin Faiz Yöntemi İle İtfa Edilmiş Maliyet)
Menkul Kıymetler	Alış Bedeli Borsa Rayici Kıst Getiri Yöntemi	Borsa Rayici Maliyet Bedeli	Gerçeğe Uygun Değer (Rayiç Değer) Etkin Faiz Yöntemi İle İtfa Edilmiş Maliyet	Gerçeğe Uygun Değer (Maliyet Bedeli) Etkin Faiz Yöntemi İle İtfa Edilmiş Maliyet	Gerçeğe Uygun Değer Etkin Faiz Yöntemi İle İtfa Edilmiş Maliyet
Ticari Alacaklar ve Diğer Alacaklar	Kayıtlı Değer	İtibari Değer	Gerçeğe Uygun Değer Etkin Faiz Yöntemi İle İtfa Edilmiş Maliyet	Gerçeğe Uygun Değer Etkin Faiz Yöntemi İle İtfa Edilmiş Maliyet	Gerçeğe Uygun Değer Etkin Faiz Yöntemi İle İtfa Edilmiş Maliyet
Stoklar	Maliyet Bedeli	Maliyet Bedeli		Maliyet Bedeli Ve Net Gerçekleşebilir Değerinden Düşük Olanı	Maliyet Bedeli Ve Net Gerçekleşebilir Değerinden Düşük Olanı
Yıllara Yaygın İnşaat ve Onr. Maliyetleri	Maliyet Bedeli	Maliyet Bedeli		Tamamlama Yüzdesi Yöntemi	Tamamlama Yüzdesi Yöntemi
Mali Duran Varlıklar	Kayıtlı Değer Alış Bedeli	Borsa Rayici Maliyet Bedeli	Özkaynak Yöntemi Tam Konsolidasyon Yöntemi	Özkaynak Yöntemi Tam Konsolidasyon Yöntemi	Özkaynak Yöntemi Tam Konsolidasyon Yöntemi
Maddi Duran Varlıklar	Maliyet Bedeli	Maliyet Bedeli	Maliyet Bedeli Rayiç Değeri (Yeniden Değerleme Modeli)	Maliyet Bedeli Maliyet Modeli-Yeniden Değerleme Modeli	Maliyet Bedeli Maliyet Modeli-Yeniden Değerleme Modeli

HESAP GRUPLARI İTİBARIYLA DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ

Maddi Olmayan Duran Varlıklar	Maliyet Bedeli Kayıtlı Değer	Maliyet Bedeli	Maliyet Bedeli Rayiç Değeri (Yeniden Değerleme Modeli)	Maliyet Bedeli Maliyet Modeli-Yeniden Değerleme Modeli	Maliyet Bedeli Maliyet Modeli-Yeniden Değerleme Modeli
Özel Tükemeye Tabi Varlıklar	Maliyet Bedeli	Maliyet Bedeli	Maliyet Bedeli Rayiç Değeri (Yeniden Değerleme Modeli)	Maliyet Bedeli Maliyet Modeli-Yeniden Değerleme Modeli	Maliyet Bedeli Maliyet Modeli-Yeniden Değerleme Modeli
Mali Borçlar	Kayıtlı değer		Gerçeğe Uygun Değer (Rayiç değer) Etkin Faiz Yöntemi İle İtfa Edilmiş Maliyet	Gerçeğe Uygun Değer (maliyet bedeli) Etkin Faiz Yöntemi İle İtfa Edilmiş Maliyet	Gerçeğe Uygun Değer Etkin Faiz Yöntemi İle İtfa Edilmiş Maliyet
Ticari Borçlar ve Diğer Borçlar	Kayıtlı değer	İtibari değer	Gerçeğe Uygun Değer Etkin Faiz Yöntemi İle İtfa Edilmiş Maliyet	Gerçeğe Uygun Değer Etkin Faiz Yöntemi İle İtfa Edilmiş Maliyet	Gerçeğe Uygun Değer Etkin Faiz Yöntemi İle İtfa Edilmiş Maliyet
Alınan Avanslar	Kayıtlı değer				
Yıllara Yaygın İnşaat ve Onr. Hak. Bedelleri	Maliyet Bedeli	İtibari değer		Tamamlama Yüzdesi Yöntemi	Tamamlama Yüzdesi Yöntemi
Borç ve Gider Karşılıkları	Kayıtlı değer	Beş yıla ilişkin ortalama oran	Beş yıla ilişkin ortalama oran	Etkin Faiz Yöntemi	Etkin Faiz Yöntemi
Ödenmiş sermaye	Kayıtlı değer	İtibari değer	Sermayeyi temsil eden varlığa ilişkin değerlendirme yöntemi	Sermayeyi temsil eden varlığa ilişkin değerlendirme yöntemi	Sermayeyi temsil eden varlığa ilişkin değerlendirme yöntemi
Sermaye Yedekleri	Kayıtlı değer	İtibari değer	Sermayeyi temsil eden varlığa ilişkin değerlendirme yöntemi	Sermayeyi temsil eden varlığa ilişkin değerlendirme yöntemi	Sermayeyi temsil eden varlığa ilişkin değerlendirme yöntemi

